

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Eva FUČÍKOVÁ

MOŽNOSTI A LIMITY SPOLUPRÁCE VENKOVSKÝCH OBCÍ

PŘÍPADOVÁ STUDIE OBCÍ V OBLASTI ČESKÉHO RÁJE

Diplomová práce

Possibilities and limits of co-operation of rural municipalities
Case study of municipalities in the region of the Bohemian Paradise

Diploma thesis

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Radim PERLÍN

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, pod vedením RNDr. Radima Perlína, a že jsem všechny použité prameny řádně citovala.

V Praze dne 25. 8. 2010

.....

podpis

„Děkuji RNDr. Radimu Perlínovi, svému vedoucímu práce, za rady a připomínky k mé diplomové práci, za poskytnutou odbornou literaturu a především za čas, který mi věnoval.“

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá fenoménem spolupráce venkovských obcí. Mechanismus spolupráce je jedním z možných řešení problémů malých obcí vyplývajících z omezených finančních, materiálních a lidských zdrojů. Spolupráce s okolními obcemi či dalšími aktéry územního rozvoje jim umožňuje realizovat projekty či aktivity, na které by samy nestačily nebo které přesahují svým rozsahem jejich území.

Hlavním cílem práce je klasifikace jednotlivých typů spolupráce ve venkovském regionu a její aplikace v modelovém regionu. V práci jsou nejdříve rozebrána základní teoretická východiska sledované problematiky a základní vnější a vnitřní faktory ovlivňující spolupráci obcí. Dále jsou na základě teoretických poznatků a výsledků dosavadních výzkumů sestaveny její různé typologie. Pro výzkum modelového území byla zvolena metoda řízených rozhovorů s představiteli vybraných venkovských obcí.

Ve sledovaných venkovských obcích v oblasti Českého ráje byly potvrzeny první dvě hypotézy formulované v úvodu práce: S rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) roste formálnost, resp. klesá intenzita spolupráce. Třetí hypotéza, která předpokládala, že krajská hranice představuje pro spolupráci obcí významnou bariéru, potvrzena nebyla.

Ve sledovaném souboru obcí byly realizovány všechny typy spolupráce podle sestavených typologií. V případě formální spolupráce převládala dlouhodobá rozvojová spolupráce směřující k realizaci určitých aktivit nebo projektů. Jednotlivá sdružení byla složena jak ze stejných, tak i z různých typů aktérů. Neformální spolupráci většinou nebylo možné jednoznačně zařadit.

Závěry této práce potvrdily, že mechanismus spolupráce může být pro venkovské obce významným nástrojem jak překonat problémy vyplývající z jejich omezených zdrojů.

Klíčová slova: spolupráce obcí, venkovské obce, Český ráj.

Abstract

The presented thesis focuses on the phenomenon of the cooperation of rural municipalities. The cooperative mechanism is one of possible ways for small municipalities to solve problems resulting from their limited financial, material and human resources. The cooperation with neighbouring municipalities or other actors of spatial development allows them to realize projects and activities, that they otherwise could not realize themselves because of the costs or spatial extent of the project or activity beyond their territory.

The main objective of the thesis is to classify several types of the cooperation in rural region and to apply these classifications to the model region. First the fundamental theoretical background and external and internal factors affecting the cooperation of municipalities are discussed. Further several classifications of the cooperation were compiled based on theoretical findings and recent research results. As research method, applied in model region, guided interviews with representatives of the selected rural municipalities were chosen.

The first two initial hypotheses of the thesis were confirmed within the selected rural municipalities in the region of the Bohemian Paradise: The formality of the cooperation is growing, respectively its intensity is decreasing according to growing number of cooperating entities (municipalities). The third hypothesis asserting that the county administrative boundary represents a barrier for the cooperation of the municipalities was not confirmed.

All types of cooperation based on compiled classifications were found out in the selected municipalities. The long-term development cooperation focused on realization of certain projects or activities was dominating in case of the formal cooperation. Both categories of associations according to structure of actors (same or different type within one association) were observed. Mostly it was not possible to clearly classify the informal cooperation.

Conclusions of the paper confirmed that for rural municipalities the mechanism of cooperation could present an important instrument for overcoming problems resulting from their limited sources.

Key words: co-operation of municipalities, rural municipalities, Bohemian Paradise.

Obsah

1 ÚVOD	8
1.2 Cíl, hypotézy a struktura práce	9
1.4 Metodika práce	11
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
2.1 Hlavní trendy v současné lokální politice.....	13
2.2 Problematika spolupráce ve vybraných teoriích regionálního rozvoje	15
2.3 Spolupráce obcí vs. slučování obcí.....	20
2.4 Spolupráce obcí v Evropě.....	24
2.5 Možnosti spolupráce obcí podle právních předpisů.....	28
2.6 Sídelní struktura, územně správní členění	31
2.7 Lidské zdroje.....	33
2.7.1 Lidský kapitál.....	33
2.7.2 Sociální kapitál	34
2.8 Prvky spolupráce obcí.....	40
2.8.1 Důvody spolupráce.....	40
2.8.2 Předmět spolupráce	41
2.8.3 Aktéři spolupráce.....	43
2.9 Hranice a jejich vliv na region	46
3 MODELOVÉ ÚZEMÍ	49
3.1 Metodika výběru modelového území.....	49
3.2 Obecná charakteristika oblasti	50
3.3 Základní charakteristiky souboru sledovaných obcí	53
4 VYHODNOCENÍ TERÉNNÍHO ŠETŘENÍ.....	55
4.1 Výsledky rozhovorů.....	55
4.1.1 Základní údaje o respondentech	55
4.1.2 Základní údaje o obcích	56
4.1.3 Veřejné dění.....	60
4.1.4 Členství ve sdruženích	63
4.1.5 Význam vybraných institucí a osob.....	66
4.1.6 Ostatní témata.....	67
4.1.7 Shrnutí	69
4.2 Spolupráce podle sestavených typologií	71
5. ZÁVĚR.....	73
LITERATURA	75
DALŠÍ ZDROJE.....	80
PŘÍLOHY.....	82

Seznam tabulek

Tabulka 2.1: <i>Počet obcí a obyvatel podle velikostních skupin obcí ČR k 31. 12. 2008</i>	32
Tabulka 2.2: <i>Počet obcí v českých zemích v letech 1869 - 2008</i>	32
Tabulka 3.1: <i>Počet obyvatel ve vybraných městech v oblasti Českého ráje k 31. 12. 2009</i>	52
Tabulka 3.2: <i>Vybrané údaje o sledovaných obcích (2010)</i>	54
Tabulka 4.2: <i>Základní údaje DSO, jejichž členy jsou sledované obce (2010)</i>	63

Seznam obrázků

Obrázek 2.1: <i>Schéma sociálních sítí dvou sociálních skupin ve dvou lokalitách a v jejich nadregionálním kontextu</i>	38
Obrázek 2.2: <i>Modely situací na hranici</i>	47
Obrázek 2.3: <i>Teoretický model hierarchie vztahů v pohraničních regionech</i>	48
Obrázek 3.1: <i>Český ráj – hranice chráněné krajinné oblasti, geoparku a turistického regionu (2007)</i>	51
Obrázek 3.2: <i>Administrativní uspořádání v oblasti Českého ráje k 1. 1. 2010</i>	52
Obrázek 3.3: <i>Poloha sledovaných obcí</i>	53
Obrázek 4.1: <i>Územní působnost dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin, jejichž členy jsou sledované obce (2010)</i>	64

1 Úvod

Samosprávná obec bývá řazena k základním skladebním jednotkám demokratického státu (Patričný 1994). Jako základní územní samosprávné společenství občanů by měla pečovat o všestranný rozvoj svého území a potřeby svých občanů (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)), a to v nejširším slova smyslu. K plnohodnotnému plnění jednotlivých funkcí je však zapotřebí odpovídajících kapacit, ať už lidských, finančních, materiálních, organizačních či dalších. Avšak zdaleka ne všem obcím se dostatečných kapacit a prostředků dostává. Tyto „nedostatečně vybavené obce“ pak musí své nedostatky řešit dle dostupných možností nebo slevit z nároků na svůj další rozvoj a udržovat pouze stávající stav, což však také může být problematické.

Jednou z možností jak vyřešit úkoly, na které obec sama nestačí, je spolupracovat na jejich realizaci s ostatními aktéry v území, kterými mohou být nejen jiné obce, ale také další subjekty veřejné, soukromé či neziskové sféry. Vzhledem k tomu, že fungující a rozvíjející se obec považují za jeden z důležitých faktorů pro spokojenost občanů s místem svého bydliště, rozhodla jsem se svou diplomovou práci zaměřit právě na spolupráci obcí při překonávání svých slabostí a nedostatků.

Kooperativní vztahy budou sledovány na lokální úrovni ve vybraném modelovém území, protože se přikláním k názoru, který formulovali Vajdová a Čermák v reakci na průběh a výsledky studie zaměřené na spolupráci obcí ve svazcích v rámci celé ČR (Vajdová, Čermák 2006), že „pro porozumění tomu, jak se faktická spolupráce obcí odehrává, budou užitečnější intenzivní šetření svazků na malém území, o kterém se dá říci, že je z některého důležitého hlediska homogenní“ (Vajdová, Čermák 2006, s. 48) Cílem mé práce však není postihnout „pouze“ kooperativní vztahy ve formalizovaných svazcích, ale pokud možno analyzovat kompletní síť vztahů všech aktérů zapojených do „místního“ dění.

V souvislosti se sledováním kooperativních vztahů je nutné si uvědomit, že přestože se často mluví a píše o spolupráci obcí, firem, institucí a dalších subjektů, vždy za jejich činností a úspěchem stojí nějakí konkrétní lidé. Zásadní roli ve všech kooperativních vztazích hrají kvality osob, které za spolupracující subjekty jednají. Právě jejich schopnosti a znalosti, ale také kontakty nebo vzájemné vztahy mají pro kvalitu a výsledky vzájemné spolupráce stěžejní význam. Jinak tomu není ani v případě obcí. Také v obcích je podstatné, kdo a s kým se na jejich fungování a rozvoji podílí.

1.2 Cíl, hypotézy a struktura práce

Cílem předkládané diplomové práce je klasifikaci jednotlivých typů spolupráce obcí ve venkovském regionu a její aplikace v modelovém území. Venkovský region je zde chápán jako kontinuální prostor zahrnující jak obce s malým počtem obyvatel, tak i menší města, která jsou účastníky spolupráce. Nejedná se o spolupráci pouze vybraného souboru „venkovských obcí“ stanoveného podle určeného kvantitativního kritéria (např. počet obyvatel), což by pravděpodobně způsobilo ztrátu některých důležitých vztahů v území. Označení „venkovský“ by mělo vystihnout převažující charakter regionu, nikoli limitovat jakýmkoli způsobem soubor sledovaných obcí.

V návaznosti na vytyčený cíl jsem si pro svou práci stanovila následující tři hypotézy:

H1: *S rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) roste „formálnost“ spolupráce.*

„Formálností“ spolupráce se rozumí její právní úprava, ustavující podmínky spolupráce, práva a povinnosti jednotlivých spolupracujících subjektů. Formální spolupráce se realizuje především prostřednictvím formálních vazeb mezi jednotlivými účastníky a není zaměřena na konkrétní projekty.

H2: *S rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) klesá intenzita spolupráce.*

„Intenzitou“ spolupráce se rozumí frekvence společných akcí, nikoli organizačních setkání, kde se akce připravuje.

Uvedené hypotézy vyplývají z doporučení o počtu spolupracujících subjektů (obcí), které se objevuje jak v odborných teoretických pracích, tak i v prakticky zaměřených textech věnovaných tématu spolupráce aktérů v území. Výstižně jej formulovali Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček (2007): „Jejich počet (spolupracujících subjektů – pozn. autorky) by měl být dostatečně velký, aby se uplatňoval synergický efekt, a zároveň dostatečně malý, aby byl vytvořený celek akceschopný a komunikačně zvládnutelný.“ (s. 69) Tento výrok potvrdili také Wagner (2009) a Tvrdík (2009), kteří upozornili na potíže při hledání společných cílů sdružení s vysokým počtem členů (31 obcí, resp. 67 obcí). Obdobnou myšlenku formulovali také Vajdová, Čermák, Illner (2006): „V malé skupině (počet obcí ve svazku – pozn. autorky) se kooperativní chování objeví snáze než ve velké.“ (s. 102)

H3: *Administrativní hranice kraje představuje bariéru spolupráce obcí.*

Přestože většina autorů se zabývá hranicemi státními, lze jejich teze aplikovat v určité míře i na hranice nižších administrativních celků (Kostič 2004, Váně 2009). Jednou z oblastí, kde se vliv hranice na sousední regiony projevuje, je jejich vzájemný kontakt a integrace. Zde může hranice působit v závislosti na své otevřenosti jako výrazná bariéra (Maier 1990 cit. v Dokoupil 2000). Uvedená hypotéza vychází ze závěrů prací např. Fialy (2009), Kostiče (2004), Kubínové (2007) nebo Váněho (2009), kteří se otázkou vzájemné spolupráce subjektů místní správy přes hranice krajů ve vybraných oblastech Česka zabývali. Podle jejich závěrů krajská hranice obecně jako bariéra spolupráce vnímána není, faktická spolupráce sousedních subjektů však probíhá jen zřídka. Předkládaná práce by měla ověřit platnost hypotézy pro sledované modelové území.

Struktura práce

Diplomová práce sestává z pěti hlavních kapitol (včetně úvodu a závěru), které se dále člení. V první kapitole jsou uvedeny základní cíle, hypotézy a metodika práce.

Druhá kapitola se zabývá teoretickými východisky a obecnými poznatky o sledovaném tématu. Je v ní poukázáno na hlavní současné trendy v regionálním a lokálním rozvoji, jsou zde diskutovány základní vnější a vnitřní faktory ovlivňující rozvoj obcí. Dále uvádí modely spolupráce ve vybraných evropských zemích, shrnuje závěry vybraných dosavadních výzkumů v oblasti spolupráce obcí. Její závěrečná kapitola je věnována základním poznatkům o problematice hranic a jejich vlivu na region.

Ve třetí kapitole je stručně charakterizováno modelové území, včetně metodiky výběru sledovaných obcí. Čtvrtá kapitola uvádí výsledky a závěry terénního šetření.

Závěrečná kapitola podává přehledné shrnutí sledované problematiky a učiněných závěrů.

1.4 Metodika práce

Práci lze rozdělit do dvou základních částí. První spočívala ve zpracování základních teoretických východisek a poznatků sledované problematiky, druhá pak v závislosti na zvolené výzkumné metodě v přípravě, realizaci a vyhodnocení terénního šetření.

V první části jsou na základě literatury a dalších datových zdrojů diskutována témata (blíže struktura práce) úzce související s tématem a cíli práce. Vzhledem k tomu, že sledovaná problematika (vývoj a úroveň spolupráce obcí) je výrazně ovlivněna historickými i současnými společenskými, politickými a ekonomickými okolnostmi, čerpá práce především z textů českých autorů. Zahraniční tituly jsou citovány pouze doplňkově, především v teoretických konceptech. Při práci se zahraniční literaturou je nutné si uvědomit, že převážná část poznatků je bez dalších úprav do českého prostředí jen obtížně přenositelná. Většina českých autorů však ze zahraničních textů čerpá a doplňuje je právě o aplikaci v českých podmínkách. Na základě vybraných témat teoretické části byly vytvořeny typologie jednotlivých znaků spolupráce, jejichž výskyt a intenzita je sledována v rámci terénního šetření.

Vzhledem k tomu, že jsem se chtěla zaměřit na názory a možnosti těch, kteří jsou přímými aktéry rozvoje, rozhodla jsem se studovanou problematiku sledovat na lokální úrovni, na souboru několika obcí. Podrobnosti k výběru modelového území a oslovených obcí jsou uvedeny v kapitole 3. Pro sběr dat jsem zvolila kvalitativní metodu řízených rozhovorů s představiteli vybraných obcí. Ti totiž ve venkovských obcích bývají hlavními nositeli aktivity (více viz kap. 2.8.3). Při přípravě osnovy rozhovoru jsem se s ohledem na vlastní výzkumný cíl inspirovala v dosud publikovaných pracích na příbuzná témata – spolupráce obcí ve svazcích (Vajdová, Čermák 2006), síť aktérů rozvoje malého města (Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák 2010), rozvoj vnitřních periferií (např. Fiala 2009, Kostič 2004, Kubínová 2007, Váně 2009). Plné znění osnovy rozhovoru je uvedeno v příloze 1. Rozhovor lze rozdělit do 6 tematických okruhů:

- základní údaje o respondentovi,
- základní údaje o obci (včetně priorit a problémů),
- aktivita obyvatel, místní spolky, veřejné dění,
- členství obce ve sdružení, ostatní spolupráce,
- význam vybraných osob a institucí,
- slučování obcí.

Podle výše uvedených okruhů byla také sebraná data zpracována. Tam, kde to bylo možné, jsem získaná subjektivní data ověřila a případně upřesnila podle jiných zdrojů (např. počet obyvatel, členství ve sdružení). Na základě výsledků terénního šetření jsem pak rozčlenila formy spolupráce sledovaných obcí podle sestavených typologií.

2 Teoretická východiska

2.1 Hlavní trendy v současné lokální politice

Spolupráce při překonávání vlastních nedostatků či omezení je významným procesem ve všech oblastech lidské činnosti. Jako spolupráci lze označit „součinnost určitého množství subjektů při dosahování určitého společného cíle“ (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, s. 8), kdy zúčastněné subjekty předpokládají, že díky vzájemné spolupráci si alespoň jeden z nich, avšak nejlépe všichni, polepší a žádný z ostatních si nepohorší. Jedná se o tzv. synergický efekt. Nejinak je tomu i při snaze o harmonický rozvoj území, na němž se podílejí především subjekty státní správy, samosprávy, neziskového či podnikatelského sektoru a občané. Tedy i pro obce jako samosprávné jednotky a zároveň součásti státní správy je spolupráce s dalšími subjekty na rozvoji příslušného prostoru stále větší samozřejmostí.

Nutnost spolupráce obcí mezi sebou či s ostatními aktéry je výsledkem všeobecně zvýšeného důrazu na přesun veřejně-správních kompetencí na úroveň nižších správních jednotek. V posledních desetiletích je ve vyspělých zemích v rámci politik pro venkov stále více kladen důraz na přístup „zdola“ (bottom-up) a tvorbu dobrovolných společenství lokálních vlád, občanů a dalších subjektů (např. NNO, soukromé podniky), kteří by se měli společně podílet na demokratickém řešení lokálních problémů (OECD 2006). Podle Nejdla a Čermáka (2007) se jedná o přechod od tzv. „vertikální“ vlády (government) k tzv. „horizontálnímu vládnutí“ (governance či new governance). Tento trend reaguje na zvyšující se zájem veřejnosti o participaci v procesu demokratického rozhodování a umožňuje větší efektivitu veřejné správy a lepší podmínky pro socioekonomický rozvoj oblasti. Typické prvky tohoto trendu lze popsat následovně (Bryden 2005 cit. v OECD 2006):

- *transparentnost*,
- *princip subsidiarity*: veřejné aktivity by měly být realizovány na co možná nejnižší úrovni vlády,
- *konkurenceschopnost*: vyšší a efektivnější přístup a využití místních „znalostí“ (knowledge) a majetku v ekonomickém rozvoji,
- *heterogenita*: přizpůsobení politik místním podmínkám,
- *úspora nákladů*.

Na obdobných principech je založena metoda LEADER¹, která v současné době v Evropě představuje jednu z nejvýznamnějších pracovních metod pro rozvoj venkova (Leader-základní informace). V rámci Evropské unie (dále jen EU) je prosazována od počátku 90. let 20. století, v České republice se výrazněji uplatňuje od jejího vstupu do EU v roce 2004. Na základě metody LEADER vznikají místní společenství subjektů veřejné správy, soukromé sféry a neziskového sektoru, tzv. Místní akční skupiny (dále jen MAS). Jejich cílem je spolupráce na rozvoji venkova a zemědělství. Principy metody LEADER jsou následující (European Commission 2006):

- *místní rozvojová strategie*,
- *přístup zdola (bottom-up)*: rozhodování o rozvoji regionu „v rukou“ lidí zde žijících a pracujících, kteří dobře znají jeho tradice a potřeby,
- *partnerství* veřejných a soukromých subjektů,
- *inovativnost* přístupů k řešení regionálních problémů,
- *integrované a vícesektorové akce*,
- *síťování (networking)*: výměna zkušeností mezi jednotlivými subjekty zapojenými do rozvoje venkova,
- *spolupráce*: společné projekty MAS či podobných společenství v rámci státu a EU i mimo ně.

¹ LEADER: zkratka francouzského názvu Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale, lze přeložit jako Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku.

2.2 Problematika spolupráce ve vybraných teoriích regionálního rozvoje

Uvedené trendy projevující se v rámci OECD či EU korespondují s přístupy dominujícími v současném období regionální politiky (od druhé poloviny 70. let 20. století do současnosti), které se vyznačuje snahou o řešení nejen následků, ale především příčin regionálních rozdílů (Blažek, Uhlíř 2002). Dle autorů je pro toto období charakteristická široká škála přístupů související se současnou názorovou pestrostí, která však vychází ze shodného přesvědčení o klíčovém významu lidské iniciativy a lidských zdrojů pro regionální rozvoj. V přístupech, které se zakládají ve velké míře na poznatcích institucionálních a neoliberalních teorií, převažují opatření podporující právě lokální iniciativu a spolupráci, a to u subjektů soukromého i veřejného sektoru. Jako další významné rysy současného období autoři uvádějí zohledňování regionální dimenze v rámci sektorových politik a zvýšený důraz na monitorování průběhu a hodnocení účinnosti podpůrných programů.

Blažek a Uhlíř (2002) uvádí několik nejčastějších opatření používaných v současné regionální politice. Mezi opatření, ve kterých hrají významnou roli subjekty veřejné správy, patří především lokalizace regionální politiky (lokální iniciativy) a decentralizační opatření. V případě lokálních iniciativ nabízejí Blažek a Uhlíř několik možných rolí místních veřejných orgánů. Jednak se mohou snažit přímými či nepřímými nástroji o vytvoření vhodných podmínek pro vznik a rozvoj místních firem s cílem podpořit dlouhodobější partnerské vztahy. Dále mohou skrze vytvoření vhodného institucionálního prostředí napomoci zformování tzv. „networku“ (sítě pro vzájemnou výměnu informací a služeb místních subjektů). Další možností je jejich účast na společných aktivitách soukromého a veřejného sektoru (public private partnership). Poslední autory uvedenou možností je účast v regionálních či lokálních rozvojových programech, které by měly koordinovat záměry jednotlivých lokálních aktérů ze sféry soukromé i veřejné s cílem dosáhnout společně stanovené vize. V případě decentralizačních opatření autoři uvádějí, že cílem těchto opatření ve veřejném sektoru je přenos většího okruhu kompetencí na volené orgány na regionální a lokální úrovni. Hlavním argumentem je, že tyto orgány mají k dispozici více informací o rozvojových potřebách a možnostech příslušných regionů.

Mezi významné teorie regionálního rozvoje, které kladou důraz na možnost lokalit ovlivnit svůj „osud“ skrze angažovanost a spolupráci lokálních aktérů a jejichž poznatky se odráží do současné regionální politiky, lze zařadit tzv. „diskuzi o lokalitách“ (locality debate) ze skupiny kriticko-realistických teorií, teorii výrobních okrsků a teorii učících se regionů ze skupiny institucionálních teorií. Přestože většina teorií se zabývá

chováním soukromých subjektů jako nositelů ekonomického rozvoje, subjekty veřejného sektoru v nich mají nezastupitelnou roli a často jsou pro soukromé subjekty důležitými partnery. Následující odstavce představí stručně zmíněné teorie, a to především jejich závěry důležité z hlediska tématu práce, tedy spolupráce lokálních aktérů.

Závěry *diskuze o lokalitách* vycházejí z projektu CURS (Changing Urban and Regional System), který se uskutečnil v 80. letech 20. století ve Velké Británii. Projekt měl za úkol v sedmi různých lokalitách objasnit příčiny odlišných reakcí či adaptačních strategií na proces globalizace a restrukturalizace, kterou v té době nejen Velká Británie procházela (Cooke 1989a cit. v Blažek, Uhlíř 2002). V rámci projektu měly být nejen popsány jednotlivosti, ale důraz byl kladen také na obecnost teoretického rámce, který měl různorodost reakcí vysvětlit. Autoři projektu založeného na kriticko-realistických metodách došli k závěru, že lokality mají možnost kontrolovat a ovlivňovat svůj vývoj bez ohledu na postupující globalizaci ve světě a že větší aktivita místních aktérů by mohla být cestou k hospodářské prosperitě a účinnou obranou proti globalizaci a restrukturalizaci. Nutno dodat, že Cooke (vedoucí projektu CURS) považoval lokalitu za prostor, v němž se projevuje aktivní účast jeho obyvatel v podobě kolektivní aktivity, která je výrazem snahy o vyjádření a prosazení místních zájmů (1989a cit. v Blažek, Uhlíř 2002). Z projektu odvozené obecné závěry si vysloužily kritiku především kvůli příliš popisnému empirickému přístupu (Smith 1987 nebo Cox, Noir 1989 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) a výraznému důrazu na prostorový determinismus (Duncan, Savage 1989 cit. v Blažek, Uhlíř 2002). I když diskuze o lokalitách nevedly k vytvoření jednotného přístupu ke studiu regionální diferenciace, vidí Blažek a Uhlíř jejich přínos v rozpoutání podnětné teoretické diskuze, která ukázala, že při studiu regionálních rozdílů je vhodné se zabývat jak vnitřními charakteristikami regionu, tak i jeho vnějšími vazbami. Podle Blažka a Uhlíře projekt dále prokázal, že při řešení regionálních disparit je nutné kombinovat závěry získané empirickou generalizací se závěry strukturálních přístupů. Hypotéza o možnosti místních aktérů ovlivňovat vývoj svého regionu zůstala předmětem diskuzí a stala se v následujících letech součástí prací autorů zabývajících se konkurenceschopností regionů z institucionálního hlediska.

Teorie institucionálního směru se dostávají do popředí až od 80. let 20. století a rozvíjí se dodnes (Blažek, Uhlíř 2002). Jejich autoři se při snaze o vysvětlení příčin regionálních rozdílů zabývají jednou nebo několika oblastmi ekonomie, které označil americký ekonom Nelson (1998 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) pro explanaci regionálních

rozdílů za klíčové, avšak do té doby nedostatečně zohledňované². Mezi hlavní společné rysy těchto teorií patří podle Blažka a Uhlíře skepse k velkým všeobecným teoriím, důraz na jedinečnost institucí a praktik, důraz na evoluční charakter změn v socioekonomické organizaci společnosti, nedůvěra k možnosti spolehlivě předpovídat vývoj pomocí exaktních metod a důraz na historicky orientovanou analýzu institucí.

Hlavními autory *teorie výrobních okrsků* jsou italští ekonomové Bagnasco (1977 cit. v Blažek, Uhlíř 2002), Becattini (1978 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) a Brusco (1982 a 1980 cit. v Blažek, Uhlíř 2002). Zabývali se analýzou způsobu organizace výroby, fungování trhu práce a aktivity místních institucí v regionech tzv. „třetí Itálie“, jejichž úspěšný poválečný ekonomický rozvoj byl založený na produkci specializovaných malých a středních podniků. Kromě jiného tito autoři připisují úspěch sledovaných regionů specifickému způsobu spolupráce místních firem, které díky vytvoření funkční soustavy byly schopné pružně reagovat na změnu poptávky a dosahovat výrazných úspor z rozsahu. V návaznosti na závěry učiněné italskými autory se začaly objevovat další příklady regionů, které s využitím podobných procesů bez větších obtíží přestály ekonomickou krizí 70. let minulého století a úspěšně se rozvíjely i v letech osmdesátých. Jako společné charakteristiky těchto regionů Blažek a Uhlíř uvádějí husté sítě mezipodnikových vazeb a kontaktů, vztahy založené na důvěře a spolupráci a konkurenční výhodu založenou na inovacích a přizpůsobivosti. Kritiku v rámci tohoto přístupu si vysloužila především snaha některých autorů zobecnit podle jiných zcela specifické zkušenosti několika regionů na globální trend (Blažek, Uhlíř 2002). Dalším terčem kritiky v rámci této teorie jsou praktiky spojené s využíváním pracovní síly a obcházením legislativních nařízení a podceňování schopnosti adaptace a inovací u velkých firem (Amin 1989 cit. v Blažek, Uhlíř 2002). Stejně jako v případě diskuze o lokalitách debata kolem výrobních okrsků nebyla zatím ukončena konkrétním závěrem o jejich významu. Na jejím základě však došlo ke shodě na nutnosti dlouhodobě se zabývat problematikou aglomeračních efektů, mezipodnikové spolupráce a konkurenceschopnosti a zároveň upozornila na možný vliv prostorové blízkosti a uspořádání vzájemných vztahů na schopnost inovovat a obstát v konkurenci (Blažek, Uhlíř 2002).

Teorie učících se regionů se formuje od poloviny 90. let 20. století jako výsledek diskuzí o institucionálních charakteristikách regionů, sítích kontaktů, zakořenění a jejich použití v regionální politice (Blažek, Uhlíř 2002). Teorie přichází s tvrzením, že hlavním zdrojem konkurenceschopnosti jsou vědomosti, schopnost učit se a vytvářet kulturní

² Nelson (1998 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) označil za klíčové následující problémové oblasti: význam technologií a technologických inovací, pojetí firmy, pojetí instituce.

klima vhodné pro rozvoj inovací (Lundvall 1992a cit. v Blažek, Uhlíř 2002, Lundvall, Johnson 1994 cit. v Blažek, Uhlíř 2002). Malmberg (1997 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) uvádí, že k učení a inovacím nedochází odděleně v jednom podniku, ale potenciál učit se a inovovat je výrazně ovlivněn formou vztahů mezi podnikem a jeho prostředím v nejširším slova smyslu. V mé práci sledovaný fenomén spolupráce označuje Lundvall (1992b cit. v Blažek, Uhlíř 2002) ze čtyř forem učení³ jako nejvýznamnější pro učící se regiony. Podle Storpera (1995 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) by měly regiony pro svůj rozvoj co nejvíce využívat místní specifické vazby, vztahy a sítě kontaktů mezi firmami, institucemi i jednotlivci, které sice nemusí vstupovat přímo do tržních transakcí, ale jsou důležité pro fungování místní ekonomiky. Amin a Thrift (1994 cit. v Blažek, Uhlíř 2002) upozorňují, že pro úspěšný rozvoj je důležitý nejen samotný počet vazeb, ale také způsob jejich propojení, co se jejich pomocí šíří a jaké hierarchické vztahy tyto vazby utvářejí. Podobně jako předchozí teorie ani tato se nevyhnula kritice. Byla jí vyčítána snaha o hledání jakýchsi ideálních modelových typů namísto soustředění na procesy, které způsobují vlastní vznik nových technologických inovací (Hudson 1999b cit. v Blažek, Uhlíř 2002). Dále Hudson autorům teorie učících se regionů vytýkal přílišný akcent na typologii jednotlivých prvků teorie a malé množství detailních empirických výzkumů. V této souvislosti však Blažek a Uhlíř (2002) upozorňují, že z empirického hlediska se v případě vztahu mezi mírou inovací a charakterem mezipodnikových vazeb jedná o velice těžce uchopitelnou problematiku. Zároveň dodávají, že teorie učících se regionů nehledá univerzální návod na úspěšný rozvoj regionu, pouze se snaží o analýzu jednotlivých regionů a vysvětlení jejich úspěchu či neúspěchu.

Přestože uvedené teorie mluví převážně o chování soukromých subjektů, domnívám se, že je možné jejich závěry s určitou úpravou použít i pro chování subjektů veřejné správy. Vždyť i obce jsou v jistém smyslu tržními subjekty, které čelí dnes již všudypřítomné globalizaci, hospodaří s vlastním majetkem a financemi, vstupují do tržních transakcí, nezřídka soutěží o prostředky na svůj provoz či rozvoj (např. dotační tituly či investory) nebo pečují o spokojenost a přízeň svých zákazníků – obyvatel. Zejména pro malé obce, které se potýkají s nedostatkem zdrojů finančních i lidských, mohou mechanismy spolupráce být jednou z možností, jak svou nevýhodnou situaci řešit. V případě obcí se navíc nejedná pouze o spolupráci na ekonomickém, ale na celkovém rozvoji lokality, tedy i na rozvoji dalších oblastí jako je

³ Lundvall (1992b cit. v Blažek, Uhlíř 2002) rozlišuje následující formy učení: učení praxí, učení užíváním, učení hledáním a učení spoluprací.

na příklad sociální a kulturní život nebo životní prostředí. Šíře působení obcí tedy vyžaduje nejen jejich spolupráci mezi sebou navzájem, ale s aktéry ze všech sektorů.

2.3 Spolupráce obcí vs. slučování obcí

Vedle možnosti vzájemné spolupráce by však měla být zvážena i její alternativa pro řešení „nedostatků“ malých obcí, kterou je jejich integrace do větších celků. Ta může být podle Illnera (2006a) dvojího typu:

- *strukturní*: slučování dvou či více obcí do jedné (dále slučování nebo sloučení),
- *funkční*: zachování stávající struktury obcí, pouze přenášení některých funkcí na větší obce v případě přenesené působnosti nebo na svazky obcí v případě samostatné působnosti (dále integrace).

V problematice slučování narážíme na otázku „ideální“ velikosti obce v kontextu řady složek fungování obce, např. zajištění spokojeného života občanů, ať už hmotného, sociálního či politického, rozvoje místní ekonomiky a kultury či legitimacy a efektivnosti místní vlády.

Problematika vhodné velikosti obce se objevila již v 19. století, kdy malé obce přestaly zvládat zajišťování rostoucích nároků komplexnější společnosti (Vajdová, Čermák, Illner 2006). Ve 20. století diskuze na toto téma dále sílila. Spolu s větší sociální mobilitou a technologickým rozvojem se rozšiřoval okruh nároků a funkcí lokální veřejné správy. Po druhé světové válce prošly v západní Evropě názory na vhodnou velikost obcí několikerými změnami. Jejich vývoj popisuje Illner (2006a) následovně: V 60. a 70. letech převažující víra v roli státu a důvěra ve strategické plánování podporovaly integraci obcí do větších jednotek. V 80. letech nastupující neoliberalismus a s ním spojená nedůvěra v možnost řídit společnost předešlé integrační snahy pozastavily. Zároveň se objevily snahy omezit tvorbu větších celků, jakožto konkurentů centrální vlády. V 90. letech se objevily dva protichůdné trendy, které se udržely dodnes. Na jedné straně nutnost obcí obstát v sílící soutěži způsobené postupující globalizací, která nahrává spíše větším obcím. Na druhé straně rostoucí tlak na další demokratizaci veřejné správy ve smyslu intenzivnějšího kontaktu a zapojení veřejnosti, který je lépe uplatnitelný v menších jednotkách. Pravděpodobně nejvhodnějším řešením tohoto rozporu je podle Illnera (2006a) vytváření silných regionálních útvarů, které budou schopné obstát v globální konkurenci a zároveň zachovají samosprávu stávajících lokálních struktur.

Otázkou vhodné velikosti obce (nejčastěji vyjádřenou počtem obyvatel) se v posledních 20 – 30 letech podrobněji zabývala řada autorů. Illner (2006b) odkazuje na práce následujících zahraničních autorů (autoři bez roků): Dahl a Tufte, Nielsen, King, Mouritzen, Newton, Bours, Keating, Sharpe, Goldsmith a Rose, Denters, Rose, Swianiewicz, z českých autorů pak na Dostála nebo Hampla a Müllera. Avšak

konkrétní, obecně platné závěry jejich studie nepřinesly (Illner 2006b). Jejich hlavním přínosem bylo ujasnění vztahů mezi velikostí obce a jednotlivými stránkami jejího fungování. Při srovnávání tezí různých autorů je však nutné si uvědomit rozdílný význam označení „malá“ nebo „velká“ obec. Zatímco u nás se podle Illnera (2006b) pod pojmem „malá obec“ rozumí většinou obec do 1 000 obyvatel, například v Anglii a Walesu, Švédsku nebo Dánsku může mít „malá obec“ řádově tisíce až desetitisíce obyvatel.

Illner (2006a, b) shrnuje argumenty pro či proti „větší“ velikosti obce rozdělené dle čtyř hledisek podle Keatinga (1995 cit. v Illner 2006a, b) v přehledné diskuzi. Autor neuvádí konkrétní hranici malé či velké obce, její aplikaci je vždy nutné zasadit do kontextu sledovaného regionu.

Hledisko ekonomické a správní efektivnosti

S růstem velikosti obce lze předpokládat pokles relativních nákladů na výkon místní správy a na poskytované služby. Illner však upozorňuje, že se jedná spíše o hypotézu, která nebyla dosud empiricky prověřena a to především kvůli metodologickým problémům při měření výkonu místní správy.

Větší obce mají podle Illnera lepší předpoklady pro přípravu kvalitních rozvojových projektů (mají k dispozici dostatek kvalifikovaných pracovníků nebo je mohou zaplatit) a jsou přitažlivější pro soukromý kapitál, což ale nemusí platit např. v podmínkách narůstající komerční suburbanizace.

Jako další výhoda větších obcí bývá podle Illnera často uváděna možnost financovat náročnější investiční projekty. Na druhé straně tyto projekty nebývají v malých obcích potřebné, případně jejich realizaci lze řešit vzájemnou spoluprací.

Dále Illner uvádí, že spolu s velikostí obce se zvětšuje také efektivita a kvalifikovanost, a tedy i kvalita místní správy. Zároveň však varuje, že početnější a profesionálnější správa ve větších obcích může být náchylnější k byrokratismu či technokratickým řešením a může snadněji unikat kontrole veřejnosti. Navíc se zde opět objevuje problematika hodnocení kvality veřejné správy (hodnotitel, kritéria...).

Větší obce mohou mít podle Illnera větší vliv při prosazování svých zájmů vůči dalším subjektům, např. státní správě, podnikatelům, sousedním obcím. Nelze podle něj však ani opominout možnou významnou roli výrazných osobností, specifických kontaktů či významných rodáků v malých obcích.

Hledisko lokální demokracie

Z hlediska politického systému lze podle Illnera ve větších obcích předpokládat více diferencovaný systém s pluralitou subjektů a zájmů, a tedy větší vzájemnou soutěží a kontrolou. U malých obcí, kde se lokální politika jeví být více záležitostí osobních vztahů bez ohledu na politickou příslušnost volených zástupců, Illner na jednu stranu upozorňuje na nebezpečí ovládnutí místní politiky autoritativními osobnostmi či rodinnými klany, na druhou stranu uvádí, že menší fyzická, organizační a často i sociální vzdálenost mezi politiky a občany umožňuje jejich snadnější kontakt a podrobnější vzájemnou znalost.

Ve větších obcích lze očekávat větší počet kompetentních kandidátů a zájemců o veřejné funkce v orgánech obce, což dle Illnera může souviset s rostoucí prestiží a vlivem jednotlivých funkcí ve větších obcích. Naopak v malých obcích může být obtížné vůbec najít vhodné kandidáty na volené pozice a uskutečňovat plnohodnotné volby. Jako nežádoucí pro větší obce vidí Illner možnou sociální nereprezentativnost samosprávných orgánů a následkem toho pak možné prosazování zájmů pouze určitých skupin obyvatel.

Hledisko distributivní spravedlnosti

Zde Illner uvádí jako argument ve prospěch větších obcí obecný předpoklad, že nerovnoměrnosti v kvalitě a distribuci služeb se lépe řeší v rámci jedné větší obce než na meziobecní úrovni. Upozorňuje však, že se opět jedná spíše o hypotetický předpoklad, který zatím není empiricky ověřený.

Hledisko rozvojových možností

Větší obce mají při koncepci svého ekonomického, sociálního i územního rozvoje bezesporu výhodu v možnosti plánovat jej v širších souvislostech a s profesionálním zajištěním. K tomu však Illner připomíná, že příprava koncepcí i projektů může být v případě velkých obcí dosti vzdálená široké veřejnosti, která jí tak věnuje méně pozornosti a následně i podpory.

Výhoda větších obcí v podobě menšího ohrožení při změnách ve vnějších i vnitřních podmínkách fungování obce může být podle Illnera v některých případech v malých obcích vyvážena vyšší mírou vzájemné pomoci a poměrně rychlou mobilizací celé komunity.

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že nelze jednoznačně určit, zda jsou výhodnější populačně malé nebo velké obce. Vždy záleží na hledisku, ze kterého dilema řešíme. Vzhledem k tomu, že v reálném provozu obce vždy dochází k prolínání všech složek jejího fungování, její výsledná „úspěšnost“ bude kromě populační velikosti záviset na řadě dalších okolností jak na úrovni jednotlivých obcí, tak na úrovni společnosti jako celku. Rozhodnutí o sloučení či „nesloučení“ obce se tedy stává otázkou ryze politickou a konečné rozhodnutí bude záležet na konkrétních záměrech reprezentace obce.

Podle nejrozumnějších průzkumů konaných v posledních letech (např. Illner 2006a, Perlín 2000, Perlín 2006, Ryšavý 2006, Vajdová, Čermák 2006) převažuje v ČR mezi obcemi (jejich představiteli) ke slučování negativní postoj. Tuto skutečnost podporuje tázanými často zmiňovaná vzpomínka na nucené slučování a nerovnoměrný rozvoj obcí v 70. a 80. letech minulého století v rámci střediskové soustavy. Dále mají obce v současné době již řadu dalších možností, jak problémy pramenící především z malé populační velikosti řešit. Nutno zmínit, že postoj ke sloučení s jinou obcí se liší dle velikosti „tázané“ obce (Ryšavý 2006). Podle Ryšavého s ním souhlasí většinou populačně silné obce (cca od 10 tisíc obyvatel), kterých by se připojení jiné malé obce příliš nedotklo. Nejčastějším argumentem je zvýšení efektivity služeb. Naopak většina malých obcí (cca do 2 tisíc obyvatel) sloučení odmítá, cení si především své autonomie a příslušných práv. Uvedené závěry odrážejí skutečnost, kdy v případě připojení malé obce k větší zpravidla samospráva malé obce zaniká, zatímco samospráva velké obce zůstane zachovaná. Respektive obce odmítají sloučení v případě, že by jejich samospráva měla zaniknout, zatímco sloučení v případě zachování jejich samosprávy je pro ně přijatelné. Navíc slučování jako takové neřeší problém rozdrobenosti sídelní struktury, která je pro Česko typická. Jednotlivá sídla spolu musí komunikovat a spolupracovat, ať jsou formálně sloučená či nikoli (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007).

2.4 Spolupráce obcí v Evropě

Česká republika není zdaleka jediný stát, který se potýká s problémy souvisejícími s velkým množstvím populačně malých obcí. Meziobecní spolupráce funguje na příklad prakticky ve všech státech Evropy.

Legislativní úpravy v jednotlivých státech vycházejí z jejich právních a správních tradic (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). V rámci Evropy je „významným krokem snaha o vzájemnou koordinaci výkonu veřejné správy na evropské úrovni, která může vytvořit větší prostor pro společný rozvoj.“ (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, s. 88) Při srovnávání jednotlivých systémů je nutné si uvědomit již výše zmiňovaný různý význam pojmu „obec“, která se může výrazně lišit jak velikostí (především populační) označovaného společenství, tak jejím postavením a pravomocemi v systému veřejné správy daného státu. Další úskalí představují rozdílné veřejno-správní a sídelní systémy. A proto „aplikovat postupy použité v těchto zemích jako celek do našich podmínek ... by nebylo vzhledem k odlišnosti podmínek ani účelné. Je však možné využít některých poznatků a zkušeností ... a přizpůsobit je podmínkám ČR.“ (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, s. 91)

Formy meziobecní spolupráce ve vybraných státech Evropy sledovali Vajdová (2006a) a také Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček (2007). V dalším textu jsou uvedeny pouze modely, které mohou být určitým způsobem inspirativní pro formování podmínek spolupráce obcí v České republice.

Francie

Francouzská sídelní struktura je poměrně roztržštěná. Polovina obyvatel žije v obcích do 10 000 obyvatel (Vajdová 2006a). Po neúspěšných opatřeních, která měla snížit počet obcí, bylo upřednostněno vytváření seskupení obcí, která zajišťují veřejné služby, spravují veřejná zařízení a připravují rozvojové plány (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Od 80. let 20. století prošla spolupráce mezi obcemi několika změnami, které vyústily v schválení zákona o posílení a zjednodušení spolupráce v roce 1999. Schválený zákon nabídl tři formy spolupráce, na které musely být existující formy buď adaptovány, nebo jimi nahrazeny. Byly to: městské

společenství, společenství aglomerace (městské oblasti soustředěné kolem centrálního sídla) a společenství obcí (venkovské prostředí a malá města)⁴.

Společenství musí tvořit souvislé území, proto musí být jeho členy všechny obce v tomto území ležící. Úspěch tohoto modelu je spatřován v tom, že stát určuje pouze pravidla, procedury, role a uspořádání, zatímco definice politik (např. ekonomický rozvoj, plánování, sociální bydlení, ochrana přírody) a výběr prostředků k dosažení cílů je ponechán lokálním představitelům (Vajdová 2006a). Tím se zvyšují nároky na koordinaci a kooperaci, které přesahují technické, finanční i politické kapacity jednotlivých obcí a jejich spolupráce je tedy nezbytná. Část kompetencí společenství je povinná, část si může samo zvolit, a to jak v samostatné, tak i přenesené působnosti (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007).

Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček i Vajdová se francouzskému systému věnují podrobněji než ostatním, protože poslední publikované, ale zatím nerealizované návrhy na další legislativní úpravu spolupráce obcí v České republice (společenství obcí) se jím do značné míry inspiroují. Podle autorů jsou francouzské zkušenosti pro ČR velmi cenné především proto, že „se i oproti celoevropskému trendu snižování počtu obcí francouzská veřejná správa snaží o jeho zachování“ (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, s. 91). Dále pak autoři navrhují převzít zásadu kontrolovatelnosti povinných úkolů.

Itálie

Také Itálie je nucena řešit problémy plynoucí z rozdrobené sídelní struktury s velkým podílem malých obcí. Po neúspěšných pokusech o slučování obcí v minulosti je v současné době kladen důraz na jejich spolupráci. Obce v Itálii mají tři působnosti (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007): v oblasti sociálních služeb, ekonomického rozvoje a využití území obce. Zákon definuje dvě formy spolupráce (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007): asociace dvou či více sousedních obcí nebo přímé sloučení obcí. Obce vedou ke spolupráci dva hlavní důvody (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007): snižování dotací obcím a růst zájmu občanů o kvalitu místních služeb a o efektivnost místní správy. Dále v Itálii fungují tzv. „územní smlouvy“ (Vajdová 2006a), dohody mezi obcemi, orgány státní správy a soukromými subjekty s cílem oživit lokální ekonomiku. Tyto smlouvy působí zpravidla na menších územích než je provincie, kdy si samy lokální subjekty určují rozsah

⁴ Uvedené české ekvivalenty francouzských názvů jsou převzaty od Vajdové (2007), původní znění: *communautés urbaine, communautés d'agglomeration, communautés de commune*.

dotčeného území. Tento způsob stimulace rozvoje „zdola“ je poměrně úspěšnější než předchozí snahy o jeho řízení „shora“.

Německo

Veřejná správa v Německu je dosti složitá a liší se dle jednotlivých spolkových zemí. Obce obdobně jako v ČR plní úkoly v samostatné i přenesené působnosti. Nejvýznamnějším subjektem spolupráce je účelový svaz, jehož členem mohou být na rozdíl od českých svazků obcí nejen obce, ale také okresy, kraje, právnické i fyzické soukromé osoby (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Působnost svazu je vymezena zákonem. Dále mohou obce uzavírat účelové dohody, které zajišťují přenos výkonu úkolů, avšak nikoli rozhodovacích pravomocí, na partnerský subjekt.

Vajdová (2006a) zmiňuje snahy zavádění konceptu New Public Management (dále jen NPM) v Německu. Tento koncept lze charakterizovat jako modernizaci veřejné správy s důrazem na narůstající participaci občanů. Využívá následující strategie: orientace veřejné správy na občany, efektivita, funkční diferenciací mezi politikou a administrativou, decentralizace, benchmarking. Avšak „i němečtí autoři uvádějí jenom omezený vliv NPM na lokální politiku“ (Vajdová 2006a, s. 43).

Rakousko

Také Rakousko patří v rámci Evropy ke státům s větším podílem malých obcí. I zde je na jejich spolupráci kladem veliký důraz (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Zákonem je upraven nejen vznik a fungování svazků obcí, ale i jejich financování. Vznikají zde svazky působící jednorázově i dlouhodobě s možností vykonávat úkoly spadající do samostatné působnosti obcí. Dále pak mohou vznikat společenství obcí bez právní subjektivity, která slouží k racionalizaci některých činností. Ustavení pravidel pro financování se ukazuje jako velice přínosné, jistota finančních prostředků působí na obce vždy jako pozitivní motivační faktor. Zároveň je nutné dbát, aby přísun finančních prostředků byl garantován dlouhodobě a byl spojen s co nejmenším „papírováním“. Právě systém financování meziobecní spolupráce a z něj vyplývající častý nedostatek finančních prostředků je v Česku výrazným limitem pro činnost jednotlivých typů mikroregionů. Jejich financování je závislé na členských příspěvcích nebo získaných dotacích, případně na zdrojích, které vyplývají z vlastního podnikání.

Slovensko

Slovensko prošlo do roku 1990 ve společném státě stejnými změnami veřejné správy (především integrace obcí v rámci střediskového systému). I zde došlo po roce 1989 k procesu rozpadu obcí, ale ne v tak velkém rozsahu jako v ČR (Vajdová 2006a). Slovensko zvolilo na rozdíl od ČR oddělený systém státní správy a samosprávy. Způsoby spolupráce obcí dané zákonem jsou obdobné jako v ČR: smlouva ke splnění konkrétního úkolu, zřízení sdružení obcí, založení právnické osoby podle zvláštního zákona, všechny pouze v oblastech samostatné působnosti obcí (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Specifickou formou spolupráce je vytvoření společného obecního úřadu (dále jen SOÚ), který není právnickou osobou a který vykonává „rozhodovací činnosti starostů a vede evidenci, kterou není racionální spravovat na úrovni jednotlivých obcí“ (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, s. 90). SOÚ tak vykonávají úkoly jak v samostatné působnosti obcí, tak i úkoly státní správy. Zajímavostí je, že obce sdružené pod jedním SOÚ spolu nemusí územně souviset. Na slovenské situaci je přínosné sledovat rozdíly či shody, vzniklé přijetím jiného systému veřejné správy při obdobných výchozích podmínkách jako měla ČR.

Zahraniční zkušenosti z oblasti spolupráce obcí se projevily ve výše zmíněném legislativním návrhu na zavedení společenství obcí. Návrh vychází z modelu dvoustupňové lokální samosprávy, kdy všechny obce mají zachovány svoji samostatnost a mohou vykonávat některé kompetence, jsou však povinně členy i vyšší formy lokální samosprávy, na kterou jsou přeneseny některé náročnější kompetence lokálních samospráv. Obce mají právo na zastoupení v orgánech vyššího stupně lokální samosprávy. Po rozsáhlé diskuzi byl i tento návrh především představiteli obcí a jejich sdružení (Svaz měst a obcí) jednoznačně odmítnut (sdělení Perlín).

2.5 Možnosti spolupráce obcí podle právních předpisů

Významným vnějším faktorem limitujícím formální struktury spolupráce obcí mezi sebou či s ostatními aktéry v území je legislativní prostředí příslušného státu (např. Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, Illner 2007, Vajdová 2006a). Následující text velmi stručně shrnuje vývoj od roku 1989 a současný stav právních úprav meziobecní spolupráce na úrovni zákonných ustanovení ČR, a to především zákona o obcích (obecním zřízení). Uvedený výčet možností spolupráce či partnerství obcí vyplývající z českého právního řádu zachycuje pouze její základní a nejčastější formy.

Součástí politické změny po roce 1989 byla také reforma územní veřejné správy, jejímž prvním krokem bylo ustavení obecního zřízení v roce 1990 s garancí samosprávy autonomní administrativní jednotce – tedy obci (Vajdová, Čermák, Illner 2006). Okamžitým důsledkem tohoto kroku bylo nastartování procesu rozpadu obcí, administrativně slučovaných za předchozího režimu, na menší jednotky veřejné správy. S novou samostatností však přišly i nové problémy, které byly a dodnes jsou jednotlivé obce nucené řešit. Jako jejich možné řešení se nabízí právě spolupráce obcí.

Základním právním předpisem pro spolupráci obcí je zákon o obcích (obecní zřízení), v dalším textu uváděný pouze jako zákon o obcích. Od roku 1990 dochází postupně s každou jeho novelizací k objemovému i obsahovému posunu v části věnující se spolupráci obcí (Vajdová, Čermák 2006). První znění zákona o obcích z roku 1990 (č. 367/1990 Sb.) věnovalo spolupráci obcí minimální pozornost (§ 17). Po novelizacích v letech 1991 a 1992 vyšlo nově jeho úplné znění jako zákon č. 410/1992 Sb. Tato verze již obsahovala nový oddíl nazvaný „Dobrovolné svazky obcí a jiná seskupení obcí“ (§ 20a) – 20e)), podle kterého mohly obce vytvářet dobrovolné svazky obcí, jejichž předmětem činnosti mohly být pouze pravomoci samostatné působnosti a povinnosti svazku související s hospodařením. Možnost mezinárodní spolupráce zde byla zahrnuta v paragrafu o „jiných seskupeních obcí“.

Výrazněji se věnuje spolupráci obcí až nový zákon o obcích č. 128/2000 Sb. z roku 2000 (Illner 2007), který platí po řadě novel i v současné době. Tento zákon stanovuje, že obce mohou při výkonu své samostatné působnosti vzájemně spolupracovat, a to i se svými zahraničními partnery. Nabízí tři formy, jimiž se spolupráce může zejména uskutečňovat (viz níže). Tyto tři formy nejsou uvedeny taxativně, a proto mohou obce na základě zákona o obcích uplatňovat i jiné, nejmenované formy meziobecní spolupráce. Uvedené formy se dotýkají pouze spolupráce obcí mezi sebou navzájem, nikoli partnerství s jinými subjekty.

Zákonem nabízené formy spolupráce jsou následující (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)):

- Spolupráce mezi dvěma nebo více obcemi na základě smlouvy uzavřené ke splnění konkrétního úkolu, a to na dobu určitou nebo neurčitou. Předmětem smlouvy nesmí být vznik právnické osoby.
- Spolupráce na základě smlouvy o vytvoření dobrovolného svazku obcí (dále jen DSO), jejímž účelem je ochrana a prosazování svých společných zájmů. Členy DSO mohou být pouze obce. DSO je právnickou osobou.
- Spolupráce obcí a dalších právnických osob založením nové právnické osoby Tato forma spolupráce je označována jako sdružení a její jednání se řídí podle Obchodního zákoníku.

Zmíněné formy spolupráce mohou být uplatňovány také při mezinárodní spolupráci obcí, avšak za výraznější účasti státu z důvodu přeshraničního charakteru vazeb. Například pro vznik právnické osoby je nutnou podmínkou souhlas Ministerstva vnitra a vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána.

Dokumentem vyššího řádu, který se do zákona o obcích promítá, je Evropská charta místní samosprávy, kterou Česká republika podepsala roku 1998 a ratifikovala v roce následujícím. K řešené problematice se vztahuje především její článek č. 10 „Právo místních společenství se sdružovat“. Z něj vyplývá právo místních společenství při výkonu svých pravomocí spolupracovat a sdružovat se s jinými místními společenstvími a právo místních společenství být členy sdružení místních společenství, v obou případech v rámci České republiky i přes její hranice. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení))

Z dalších předpisů se meziobecní spolupráce dotýká Obchodní zákoník s možností vytváření zájmových sdružení právnických osob (viz 3. forma uvedená v zákoně o obcích), která se formálně liší od DSO, a dalšími možnostmi uzavírání smluv s jinými partnery než jsou obce (např. nestátní neziskové organizace, vzdělávací či vědecké instituce, soukromé podnikatelské subjekty), které nejsou tímto zákonem zvlášť upravené, ale nesmí mu odporovat. Uvedené předpisy umožňují například specifickou formu partnerství mezi obcemi a soukromými podnikatelskými subjekty označovanou jako Public Private Partnership (dále jen PPP). Tato forma spolupráce je u nás poměrně novou a podle Illnera (2007) právně a metodicky ne zcela vyhovujícím způsobem ošetřenou institucí. Od roku 2004 bylo k aplikaci PPP přijato několik vládních usnesení a v současnosti probíhá několik pilotních projektů. Pro malé obce, které ve venkovském prostoru převládají, je v současné době spolupráce v podobě

PPP velice nepravděpodobná především kvůli její finanční a organizační náročnosti (Illner 2007).

Základní možnosti obcí v oblasti spolupráce se svými občany, či z opačného pohledu možnosti občanů podílet se na dění ve své obci, lze vysledovat především v následujících předpisech: Listina základních práv a svobod, Ústava České republiky, zákon o obcích, zákon o svobodném přístupu k informacím, zákon o místním referendu. Nejvíce se možným formám participace občanů na dění v obci věnuje zákon o obcích. Vymezuje práva občanů a povinnosti obce, která jim participaci umožňují. Podle Illnera (2007) věnuje zákon přílišnou pozornost formám participace občanů jako jednotlivců a naopak možnost participace kolektivit občanů je zde velice málo zachycená. Zákon jen nepřímou otevírá tuto možnost pro situaci, kdy dá podnět k akci kvalifikovaný počet oprávněných občanů obce.

Na základě výše uvedeného přehledu lze vyčlenit dvě kategorie typů formální spolupráce, které je možné u obcí sledovat. Jsou to charakter spolupráce a skladba spolupracujících subjektů.

Podle *charakteru spolupráce* lze rozlišit:

- jednorázová monotematická spolupráce,
- dlouhodobá monotematická spolupráce,
- dlouhodobá rozvojová spolupráce.

Podle *skladby spolupracujících subjektů* lze rozlišit:

- spolupráce dvou či více obcí
- spolupráce jedné či více obcí a dalších místních aktérů z veřejné, soukromé či neziskové sféry.

2.6 Sídlní struktura, územně správní členění

Sídlní struktura a na ní navazující územně správní členění jsou dalším vnějším faktorem, který spolupráci obcí ovlivňuje (např. Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007, Illner 2006b, Vajdová 2006b). Nutnost spolupracovat je vyšší v případě systému s velkým podílem malých jednotek, které musí častěji čelit rozvojovým nedostatkům. Zároveň však nesmí být příliš vzdálené, aby mohlo docházet ke vzájemnému kontaktu a dostavil se zamýšlený synergický efekt.

Sídlní struktura ČR⁵ je ovlivněna především dobou svého vzniku a konfigurací terénu (Perlín 1999). Její základy se formovaly od raného středověku. Do současné podoby se ustálila v 17. století po třicetileté válce (ČSÚ 2006). Charakteristická je pro ni vysoká hustota sídel s poměrně rovnoměrným rozložením, vysoký podíl malých venkovských sídel a naopak malý podíl velkých měst (Illner 2006b). Naznačená struktura se může lišit dle místně specifických podmínek (např. velký počet malých sídel v Čechách x menší počet větších sídel na jižní Moravě).

Převaha malých sídel se dodnes odráží ve velikostní struktuře obcí ČR, která je vysoce asymetrická. Počet obyvatel dle velikostních kategorií obcí uvádí tabulka 2.1. V evropském srovnání patří ČR ke státům s nejmenším průměrným počtem obyvatel na jednu obec (1 675 ob./obec v roce 2009, Veřejná databáze ČSÚ). Srovnatelně rozdrobenou strukturu obcí má na příklad Slovensko (1 900 ob./obec v roce 2001, ŠÚSR) nebo Francie (1 700 ob./obec v roce 2006, INSEE). V ostatních státech Evropy nejsou výjimkou průměrné počty obyvatel v obci v řádu tisíců až desetitisíců (např. Německo, Itálie, Švédsko). V ČR více než jedna čtvrtina obcí nedosahuje hranice 200 obyvatel a přitom v nich bydlí pouze kolem 2 % obyvatelstva. Soubor obcí do 2 000 obyvatel představuje necelých 90 % všech obcí, ale jen málo nad 25 % obyvatelstva.

Sídlní struktura také do jisté míry vymezuje systém územně správních jednotek, jehož základním prvkem je obec. Vývoj počtu obcí v ČR uvádí tabulka 2.2. V minulosti (do roku 1950) bylo téměř každé sídlo s vlastním katastrálním územím, s výjimkou městských oblastí, obcí (Perlín 1999). V roce 1950 bylo v českých zemích 11 459 obcí. Poté začalo docházet k integraci obcí do větších jednotek, kdy se „nově vzniklé“ obce skládaly z více částí. Přestože k této integraci docházelo v 60. – 80. letech nuceně a často pouze formálně, lze ji označit za přirozenou (Perlín 1999). Obdobný trend slučování obcí probíhal v dané době téměř v celé Evropě (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Po změně režimu v roce 1989 došlo v reakci na

⁵ Zde sídlem rozumíme základní jednotku osídlení, tedy každé obydlené místo včetně příslušných ploch (Perlín 1999).

předchozí nucené slučování k výraznému osamostatňování původních obcí. Osamostatňování podpořilo i nadšení z nově nabyté svobody a vůle navázat na dlouhodobou samostatnost obcí před druhou světovou válkou. Nejvýraznější byl tento proces během prvních dvou let, kdy se osamostatnilo téměř 1 800 obcí (Perlín 2006). Do poloviny 90. let se jejich počet ustálil kolem 6 250. Postupně došlo k zavedení dříve chybějících legislativních pravidel pro vznik nové obce a nyní se tak děje již jen výjimečně. Lze předpokládat, že popsany nárůst počtu obcí, způsobený specifickými dobovými okolnostmi, je pouze krátkodobý a v dlouhodobém výhledu bude jejich počet stagnovat či klesat (Illner 2006a) Následkem slučování se i malé obce skládají z více místních částí. V současné době se „česká“ obec skládá z průměrně 2 – 3 místních částí (Veřejná databáze ČSÚ). V jednotlivých regionech ovšem existují velmi výrazné rozdíly.

Nízká celková populační velikost a rozdrobenost do několika nezřídka poměrně vzdálených částí s malým počtem obyvatel jsou nepříznivé charakteristiky většiny českých obcí. Problémy plynoucí z nízkého počtu obyvatel (především nedostatek finančních a lidských zdrojů) jsou rozdrobeností obcí výrazně umocňovány (zejména v oblasti distribuce služeb, zajištění potřebného vybavení a infrastruktury či dopravní obsluhy). Je tedy nasnadě, že tyto malé obce budou jen stěží schopné si samy zajistit kvalitní územní a ekonomický rozvoj.

Tabulka 2.1: Počet obcí a obyvatel podle velikostních skupin obcí ČR k 31. 12. 2008

Velikostní kategorie (počet obyvatel)	Počet obcí		Kumulativní počet obcí	Počet obyvatel		Kumulativní počet obyv.
	n	%	%	n	%	%
0 - 199	1 562	25,00	25,00	193 371	1,85	1,85
200 - 499	1 991	31,86	56,86	651 646	6,23	8,07
500 - 999	1 330	21,28	78,14	935 658	8,94	17,01
1 000 - 1 999	699	11,19	89,33	970 541	9,27	26,28
2 000 - 4 999	392	6,27	95,60	1 184 204	11,31	37,60
5 000 - 9 999	142	2,27	97,87	964 895	9,22	46,81
10 000 a více	133	2,13	100,00	5 567 227	53,19	100,00
Celkem	6 249	100,00	100,00	10 467 542	100,00	100,00

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ, vlastní výpočty.

Tabulka 2.2: Počet obcí v českých zemích v letech 1869 - 2008

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
Počet obcí	9 537	10 262	10 548	10 846	11 043	11 436	11 796	11 459
Rok	1961	1970	1980	1991	1996	2001	2005	2008
Počet obcí	8 726	7 511	4 778	5 768	6 233	6 258	6 248	6 249

Zdroj: ČSÚ 2006, Veřejná databáze ČSÚ.

2.7 Lidské zdroje

Mluvíme-li o spolupráci různých subjektů v území s často abstraktním označením typu obec, soukromý podnik, občanské sdružení a dalšími, skrývají se za nimi vždy konkrétní lidé, kteří aktivitu daného subjektu vytvářejí. A právě na nich dosti významně záleží úspěšnost vzájemných vztahů a společných aktivit. Setkáváme se zde tedy s problematikou lidských zdrojů, které můžeme označit za klíčový vnitřní faktor spolupráce.

Lidské zdroje (dále jen LZ) jsou velice rozšířeným a v nejrůznějších kontextech používaným termínem, který se poprvé objevil v souvislosti s problematikou organizace firem jako jeden ze tří typů základních zdrojů – materiálních, finančních a lidských (Hallér 2006). LZ mají dvě dimenze: *kvantitativní* (počet lidí na pracovním trhu) a *kvalitativní* (schopnosti jednotlivých pracovníků), na jejíž rozvoj je ve vyspělých státech kladen stále vyšší důraz. Můžeme rozlišit dvě základní formy LZ: *lidský kapitál* a *sociální kapitál*. Významu lidského i sociálního kapitálu a jejich vlivu na regionální rozvoj se věnovalo mnoho autorů (např. Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008, Kostelecký, Stachová cit. v Pileček 2010, Putnam, Callois, Mayer cit. v Kostelecký, Patočková, Vobecká 2007), kteří ve svých pracích různým způsobem potvrdili skutečnost, že rozvoj oblasti může být z velké části determinován aktivitou místních subjektů, do které se právě lidský a sociální kapitál odráží. Nutno ovšem dodat, že se jedná o natolik specifický koncept, že se objevily také studie, které tuto tezi vyvracejí. Podle Kosteleckého, Patočkové, Vobecké (2007) jsou to např. studie následujících autorů: Polese a Shearmur, Milner a Ersson, Buttrick a Moran. Oba pojmy jsou v současnosti všeobecně používané a navzdory tomu, že každý si pod nimi představí podobný obsah, lze nalézt poměrně široké spektrum jejich definic, jejichž specifikace záleží na cíli, který autor v souvislosti s používáním daného pojmu sledoval.

2.7.1 Lidský kapitál

Myšlenka lidského kapitálu (dále jen LK) se objevuje od 18. století v ekonomii, avšak jako důležitý ekonomický pojem se začala prosazovat až koncem 50. a v 60. letech 20. století (OECD 2007). Ekonomové začali tento pojem používat v souvislosti s vysvětlením úlohy vzdělání a odbornosti v budování prosperity a ekonomického růstu. Z ekonomie se pak rozšířil do ostatních vědeckých disciplín.

Obecnou definici LK přináší například OECD, která ho označuje jako „souhrn znalostí, vědomostí, dovedností, schopností a dalších vlastností jednotlivce, které mu

umožňují zajistit osobní, společenské a ekonomické blaho“ (OECD 2007, s. 29). Další autoři (např. Blažek, Csank, Macešková 2007, Fiala 2005, Hallér 2006, Kočvarová 2005) přidávají k výše zmíněným složkám ještě například zdraví, mentální i fyzické, motivaci, morální hodnoty, blahobyť, potenciál jedince své dispozice rozvíjet a uplatňovat a další. Jednotlivé složky LK mohou být buď vrozené, nebo nabyté vzděláním a výchovou. Přestože konečným a výhradním vlastníkem LK je konkrétní jedinec (LK nemůže být na rozdíl od finančního nebo fyzického kapitálu oddělen od osoby, jež ho vlastní), zpravidla z něj má prospěch nejen on sám (vnitřní efekt LK), ale i celá společnost (vnější efekt LK).

Pro rozvoj lokality či regionu je důležitá ochota a schopnost jednotlivců svůj LK investovat ve prospěch celé lokality, obce či sídla. U velmi malých obcí s malým počtem obyvatel je však výrazně menší možnost najít a podpořit skutečné „aktivisty“, kteří jsou ochotni svůj LK ve prospěch obce využít, ať již v institucionalizované podobě (jako zastupitel) nebo v neformální podobě (například jako organizátor společných akcí a aktivit). Počet těchto „aktivistů“ v malých obcích je i přes dobře fungující sociální sítě relativně malý a jedná se obvykle o stále stejné osoby. Navíc hrozí jejich dřívější vyčerpání, vyhoření nebo zahlcení administrativou.

2.7.2 Sociální kapitál

Pojem sociální kapitál (dále jen SK) se poprvé objevuje v odborné literatuře na počátku 20. století a až do jeho 90. let byl používán jen ojediněle (Vajdová 2007). V 90. letech 20. století došlo k prudkému nárůstu publikací o SK především v sociologii a ekonomii, odkud se pak tento koncept rozšířil do dalších vědeckých disciplín.

Definice SK je poněkud složitější a v odborné literatuře se setkáme s řadou variant (více např. Pileček 2010). Stachová (2007) označila SK za „multidimenzionální“ koncept, což potvrzuje Pileček (2010) výčet vybraných témat z různých vědeckých oblastí, se kterými je SK spojován: ekonomický růst, inovace, „networking“, komunitní studie lokalit, lokální a regionální rozvoj, migrace a integrace minorit, mezinárodní rozvojová studia, náboženství, občanská a politická participace, regionální identita, zemědělství, zdraví populace nebo LK. The Dictionary of Human Geography (Johnston, Gregory, Pratt, Watts 2000) uvádí poměrně volnou definici Colemana, kterému je podle této publikace také připisováno autorství vlastního pojmu: „SK se skrývá ve všech formách sociálních vztahů a je impulsem k akci.“ (s. 746) a definici Putnama, který pojem výrazně zpopularizoval: „SK je tvořen takovými charakteristikami sociálních struktur či sociálních vztahů, které ulehčují společnou akci, jejímž

důsledkem dojde ke zvýšení ekonomického výnosu.“ (s. 746). Jančák, Havlíček, Chromý, Marada (2008) uvádí jinou verzi Colemanovy definice: „SK je schopnost lidí spolupracovat v soustavě skupin a organizací s cílem dosáhnout společného výsledku“ (s. 271). I přes velké množství různých formulací se shoduje většina autorů na tom, že SK se stejně jako LK vztahuje ke kvalitě života lidí, ale spíše na společenské úrovni, a ulehčuje komunikaci a kooperaci mezi aktéry uvnitř i mezi skupinami. Většina definic spojuje SK s pojmy sociální důvěra, normy, hodnoty či sítě, ale již se liší v určení jejich vzájemného vztahu. Tedy zda tyto jevy SK utvářejí (Putnam 1993 cit. v Hallér 2006) nebo jsou pouze jeho průvodními jevy (Fukuyama 2000 cit. v Hallér 2006).

Podle Sýkory a Matouška (2009) je SK „vytvářený, udržovaný a rozvíjený sociálními interakcemi v rámci sociálních sítí, skupin, komunit či celé společnosti“ (s. 51) a jeho hodnota vyplývá z kvality a kvantity těchto interakcí. Jeho prostřednictvím jsou pak mezi členy sociálních sítí přenášeny informace a znalosti. Podle autorů je právě SK relační složkou integrující jednotlivé aktéry do sociálních skupin (od rodiny po společnost) a umožňující jim v různé míře využívat zdroje, jimiž disponují i další aktéři ve skupině. Vazby mezi členy sociální skupiny mohou být přímé mezi konkrétními aktéry či nepřímé založené na společných hodnotách a vzájemné důvěře.

Základními determinanty SK jsou podle Halperna (2001 cit. v Stachová 2007) historie a kultura, podoba sociální struktury (stupeň hierarchizace), rodina, vzdělání, rezidenční mobilita, ekonomické nerovnosti, podoba občanské společnosti, vzory individuální spotřeby a osobní hodnoty.

V souvislosti s širokým uplatněním pojmu SK najdeme několik typologií jeho forem. Mezi nejčastější patří následující typologie:

Individuální x kolektivní SK

Rozlišuje se v závislosti na tom, zda daný SK přináší zisk jednotlivci, případně uzavřené skupině nebo společnosti jako celku (Šafr, Sedláčková 2006 cit. v Pileček 2010). Ale například podle Stachové (2007) či Sýkory a Matouška (2009) je SK individuálním i kolektivním zdrojem zároveň, jejich využití je vzájemně provázané. Podle autorů je sice využívání SK primárně záležitostí jednotlivců, ale zároveň přináší prospěch příslušné sociální skupině či celé společnosti, protože prospěch jednotlivce musí být v souladu (nesmí být v protikladu) se zájmy celé skupiny. Jednotlivci využívají skupinové zdroje dostupné díky sociálním vztahům a skupina naopak těží z jejich individuálních úspěchů, které vznikly na základě využití vazeb ve skupině.

Svazující x přemostující x spojující x korporační SK

U této typologie se setkáme i s jinými názvy jednotlivých forem. Zatímco Pileček (2010) je formuloval na základě odlišných důsledků sociálních vztahů (uvedeny výše), Sýkora a Matoušek (2009) používají termíny podle toho, jaké aktéry vazby spojují: vnitroskupinový, meziskupinový a hierarchický, čtvrtý typ u nich chybí.

Svazující (vnitroskupinový, bonding) SK

Pileček (2010) jej označuje také jako „defenzivní“. Tento typ kapitálu je založen na silných vazbách, loajalitě a důvěře mezi jednotlivci uvnitř malé sociální skupiny (např. rodina, klan, uzavřená sousedská komunita, etnická skupina). Pomáhá skupině vyrovnat se s vlivy přicházejícími zvenčí. Podle Sýkory a Matouška (2009) může mít důsledky jak pozitivní (podpora jednotlivých členů v krizové situaci), tak i negativní (zvýhodňování vybraných členů v konkurenčním prostředí). Autoři dále upozorňují, že silné vnitroskupinové vazby mohou vyvolávat určitou nevoli vůči jiným sociálním skupinám, a tak poškozovat celospolečenský SK, kde hraje významnou roli právě SK meziskupinový.

Přemostující (meziskupinový, bridging) SK

Pilečkem (2010) označovaný také jako „ofenzivní“. Jedná se o typ SK, který spojuje jednotlivé relativně samostatné skupiny či společenství. Je považován za významný a pozitivní z hlediska společenského rozvoje a rozvoje občanské společnosti (Stachová 2005, Sýkora, Matoušek 2009). Je charakteristický slabými a často nestálými vazbami mezi různými sociálními skupinami, umožňuje výměnu informací a služeb mezi nimi a podporuje jejich ochotu sdružovat se a spolupracovat na společných cílech. Negativní vliv může mít podle Sýkory a Matouška (2009) v případě existence nezačleněné nebo negativně vnímané sociální skupiny, kdy její vyčlenění z vazeb mezi ostatními skupinami může prohlubovat její vyloučení.

Spojující (hierarchický, linking) SK

Jde o typ SK, který propojuje sociální skupiny na různých hierarchických úrovních (lokální, regionální, národní, nadnárodní), s obvykle různými mocenskými pozicemi. Díky vertikálním vazbám zprostředkovává skupinám na nižší úrovni výhody aktérů na vyšší úrovni. Sabatini (2009 cit. v Pileček 2010) i Sýkora a Matoušek (2009) se shodují, že charakter těchto vazeb umožňuje níže postaveným skupinám efektivnější přístup

k vnějším zdrojům (např. finance, informace) a větší možnosti při ovlivňování rozhodnutí činěných na vyšší úrovni.

Korporační SK

Tento typ kapitálu vyčleňuje Sabatini (2009 cit. v Pileček 2010), podle kterého sociální sítě v různých organizacích mohou pozitivně či negativně ovlivňovat charakter „všeobecného“ SK. Jako pozitivní formu uvádí dobrovolnické organizace a sdružení, které podle něj podporují růst důvěry ve společnosti. Jako příklad negativního vlivu uvádí profesní sdružení, odbory nebo politické strany, které mají přispívat ke snižování sociální koheze.

Strukturální x kognitivní SK

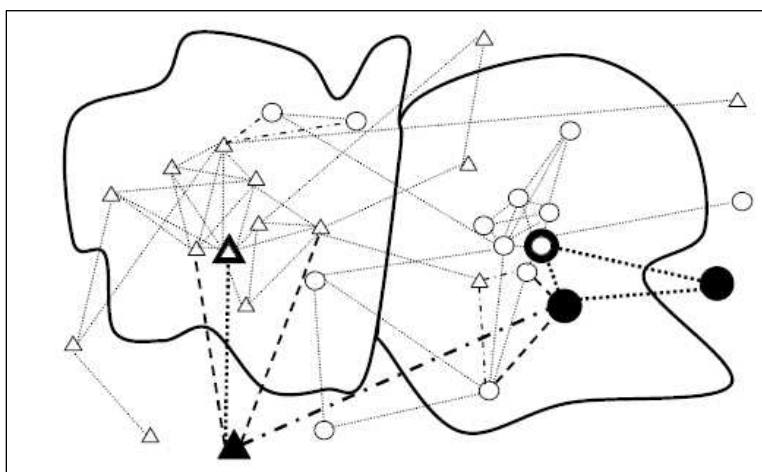
Jako strukturální SK Pileček (2010) označuje různé formy sociální organizace (role, pravidla nebo procedury). Naopak kognitivní SK je spojován s mentálními procesy, normami, přesvědčeními, postoji a hodnotami a je významným předpokladem pro vzájemnou spolupráci aktérů (Callois, Angeon 2004 cit. v Pileček 2010). Obdobně rozlišuje Stolle (2003 cit. v Stachová 2005) dva typy složek SK. Jednak jsou to složky strukturální povahy (sociální sítě, dobrovolná občanská sdružení) a jednak složky sociokulturní povahy (generalizovaná důvěra, normy reciprocity).

Obdobně jako u LK i určitá hladina SK je důležitým předpokladem pro úspěšný rozvoj regionu. Představuje struktury, které usnadňují komunikaci a kooperaci mezi jednotlivými aktéry. Podle Sýkory a Matouška (2009) lze vliv SK na rozvoj určitého území sledovat prostřednictvím zapojení aktérů do různých sociálních sítí. Toto potvrzují také Jančák, Havlíček, Chromý, Marada (2008), kteří uvádějí, že při sledování SK je obvykle kladen důraz na „ochotu obyvatel podílet se, obecně řečeno, na činnostech v sítích (včetně participace na správě věcí veřejných)“ (s. 284). Z hlediska rozvoje regionu lze rozlišit vazby vnitroregionální a meziregionální (Sýkora, Matoušek 2009). Vnitroregionální vazby vyjadřují vztahy členů jedné sociální skupiny v rámci určitého území, zatímco meziregionální vazby vystihují vztahy mezi členy jedné sociální skupiny, kteří jsou lokalizováni na různých místech.

Svůj význam pro region mají všechny typy SK. Podle Sýkory a Matouška (2009) je při poznávání vlivu SK na rozvoj určitého území nutné sledovat jak vnitroskupinové, tak i meziskupinové a hierarchické vazby. Podle autorů najdeme v typickém regionu (čtvrť, obec, město atd.) aktéry propojené primárně vnitroskupinovými vnitroregionálními

vazbami a v menší míře také meziskupinovými vnitroregionálními vazbami. Vedle toho někteří z místních aktérů mají vnitroskupinové meziregionální vazby na aktéry z jiných lokalit, které mohou být významným podkladem pro vzájemnou spolupráci dotčených lokalit. Dále je region také zpravidla propojen prostřednictvím hierarchických vazeb na skupiny s vyšším sociálním postavením a s měřítkově vyšší úrovní působení. Popsané vazby znázorňuje obrázek 2.1.

Obrázek 2.1: Schéma sociálních sítí dvou sociálních skupin ve dvou lokalitách a v jejich nadregionálním kontextu

Zdroj: Převzato z Sýkora, Matoušek (2009).

Jak již bylo zmíněno, SK je významným prvkem, který usnadňuje spolupráci aktérů v území, ať již uvnitř či mezi lokalitami či regiony. Cannarella a Piccioni (2008 cit. v Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák 2010) uvádějí, že teritoriální síť lokálních aktérů jsou předpokladem kooperativního prostředí, které je považováno za klíčové pro endogenní rozvoj. Vedle usnadnění spolupráce umožňují formální či neformální, přímé či nepřímé vazby jednotlivým aktérům využít zdrojů ostatních členů zapojených v dané sociální síti. Obzvláště obyvatelům v malých obcích se skrze SK otevírají významné možnosti vzájemného spojení „sil“ různých aktérů při snaze o dosažení společného cíle.

Z uvedeného přehledu vyplývá klíčový význam LZ pro rozvoj lokalit. V současné době, kdy je obecně kladen značný důraz na rozvoj regionů zevnitř či zdola (bottom-up přístup), představují LZ zásadní vnitřní zdroj aktivity v oblasti. Schopnosti (resp. LK) a vztahy a kontakty (resp. SK) místních aktérů jsou klíčovými pro veškeré dění v lokalitě. Jsou to právě místní aktéři a jejich iniciativa, kteří mohou významně

ovlivňovat dění a směřování regionu, resp. mohou se pokusit svou aktivitou zvrátit některé negativní charakteristiky příslušného území. Právě oni dobře znají potřeby a možnosti regionu a právě oni by měli mít největší zájem na tom, aby se jejich region rozvíjel co možná nejvhodnějším způsobem.

V souvislosti s nutností vidět, myslet a jednat podle místních specifik a místního způsobu života uvádí Blažek B. (2004) následující myšlenku: „Protože každá vesnice se střetává s podobnými problémy místního života, mohou se tyto způsoby myšlení (přístupy k řešení místních problémů – pozn. autorky) mezi sebou domlouvat... Organická venkovská civilizace respektuje a udržuje rozmanitost malých místních světů a vyvíjí pro ně místní modely.“ (s. 13 – 14) Dále Blažek B. zdůrazňuje nutnou přítomnost skupiny „aktivních místních obyvatel“ pro vznik dobrého regionálního projektu, přičemž jeho myšlenku lze zobecnit na téměř veškerou aktivitu v regionu. Nezáleží, zda jsou tito „aktivisté“ nějak formálně sdružováni. Naopak nezdívka zůstávají formálně „neorganizováni“, a přesto má jejich často dobrovolná aktivita významný dopad na rozvoj lokality. Neformální vztahy jsou nejen nedílnou součástí SK, ale také častým základem pro rozvoj spolupráce aktérů ve formalizovaných subjektech. Na tuto skutečnost poukazuje ve svých pracích řada autorů, např. Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček (2007), OECD (2006), Smrčinová (2006), Tvrdlík (2009).

2.8 Prvky spolupráce obcí

Cílem této kapitoly je stručně charakterizovat reálné důvody, předmět a aktéry spolupráce obcí. Na základě zjištěných skutečností jsou v závěru kapitoly vytvořeny typologie činností a aktérů, které budou sledovány v modelovém území.

Fenoménem spolupráce obcí či obecně aktérů v území se v ČR dlouhodobě zabývá řada odborných institucí, jednotlivých odborníků i zájmových sdružení. Z odborných institucí mezi nejvýznamnější patří Sociologický ústav AV ČR, Sociologická laboratoř při katedře humanitních věd PEF ČZU, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK či Ústav územního rozvoje. Ze zájmových sdružení jsou to Svaz měst a obcí ČR, Spolek pro obnovu venkova nebo Národní síť zdravých měst ČR.

2.8.1 Důvody spolupráce

Jak už bylo několikrát naznačeno, hlavním důvodem jakékoli spolupráce je předpoklad synergického efektu, kdy společně lze dosáhnout významnějšího výstupu, než kdyby každý subjekt usiloval o dosažení cíle sám (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Spolupráce umožňuje obcím řešit problémy, které by svými silami a prostředky vyřešit nezvládli, ať už z důvodu jejich malé populační velikosti nebo nevýhodné polohy, ale zároveň jsou tyto problémy pro jejich obyvatele často téměř existenční záležitosti. Dalším důvodem může být podle Patříčného (1994) potřeba řešit problémy, které svým rozsahem přesahují území jedné obce, ať už se jedná o investiční akce (např. vybudování vodovodního přivaděče, revitalizace vodního toku) či společný postup v nějaké záležitosti (např. pořízení společného strategického plánu rozvoje, integrace minoritní skupiny obyvatel). Hlavním přínosem vzájemné spolupráce jsou především úspory z rozsahu či sdružování prostředků, vzájemná výpomoc či společné řešení problémů (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007).

Jedním z hlavních faktických důvodů vzniku oficiálních sdružení obcí může být získání finančních prostředků. Sdružení obcí jsou totiž možnými příjemci dotací z různých národních⁶ i evropských⁷ zdrojů. Může tedy docházet k situaci, kdy je

⁶ *Vybrané národní dotační tituly ČR v roce 2009* (MF ČR 2009): Program obnovy venkova, Program péče o krajinu.

⁷ *Vybrané dotační tituly EU pro období 2007 – 2013* (Hartmann, Škorňa, Ojčíková 2009): Program rozvoje venkova, jednotlivé regionální operační programy regionů soudržnosti, Integrovaný operační program, Operační program (dále jen OP) Vzdělávání pro konkurenceschopnost, OP Životní prostředí, OP Lidské zdroje a zaměstnanost, OP Podnikání a inovace, OP Mezuregionální spolupráce, OP Národní spolupráce, OP Přeshraniční spolupráce vybraných regionů, OP ESPON.

sdužení primárně založeno s cílem získat finanční prostředky a nikoli z důvodu potřeby společného postupu při rozvoji území (Patočková 2007, Perlín 2008, Ryšavý 2006).

Podle Perlína (2009) může být spolupráce vedena dvěma směry: k realizaci určité aktivity („pro něco“, např. zavedení a údržba společného turistického značení, zřízení a provoz domu s pečovatelskou službou) nebo k zamezení určité aktivitě („proti něčemu“, např. výstavba rychlostní silnice, omezení veřejné dopravy). V případě společného postupu proti určité akci bývá spolupráce aktérů intenzivnější, protože společným úsilím mohou dosáhnout o poznání lepších výsledků než jako jednotliví odpůrci a zároveň shoda na společném cíli je výrazně jednodušší. Zvláště jedná-li se o nežádoucí tlak „z vně“ regionu (např. rozšíření těžebního území), může dojít ke spolupráci i jinak proti sobě stojících subjektů.

2.8.2 Předmět spolupráce

Srovnávacím šetřením institucionalizovaných forem spolupráce v ČR se zabývalo již několik studií (v oblasti zaměření svazků např. Vajdová, Čermák 2006, Dušek, Skořepa 2006, ÚÚR – monitoring mikroregionů 2001 – 2009). Na jejich základě lze vytvořit typologii činností, kterými se formální útvary spolupráce zabývají.

Zaměření společné činnosti se postupně v čase vyvíjí. V minulosti řada svazků vznikla s cílem vyřešit jeden konkrétní problém. Po jeho vyřešení se buď rozpadly, nebo rozšířily svou spolupráci do dalších oblastí. Trend přechodu od svazku účelového ke svazku s komplexním zaměřením, kdy úspěšná spolupráce na jedné akci podpořila vznik širší spolupráce na dalších aktivitách, potvrdily závěry Vajdové a Čermáka (2006) i Duška a Skořepy (2006). Dle Duška a Skořepy (2006) i ÚÚR – monitoring mikroregionů 2004 v současné době svazky s komplexním zaměřením převažují. Perlín (2009) charakterizoval vývojové kroky vzájemné spolupráce následovně: vzájemná výměna informací – společné řešení dílčích jednorázových problémů – společná dlouhodobá spolupráce na jednom problému – společná komplexní strategická spolupráce. Uvedené kroky se v podstatě shodují se třemi základními okruhy meziobecní spolupráce podle Galvasové, Binka, Chabičovské, Holečka (2007): řešení konkrétních dílčích problémů – rozvoj určitých aspektů území (účelová spolupráce) – celkový rozvoj.

Patříčný (1994) rozlišuje ve své práci zabývající se sdruženími venkovských obcí tři typy činností:

- konzultace, semináře, výběrová šetření, besedy a další podobné akce, jejichž cílem je vzájemná výměna informací mezi širokým spektrem místních aktérů,
- písemné, grafické, mapové a obdobné materiály (např.: studie, plány, metodické postupy, místní tiskoviny), které slouží jako výchozí podklad a úvodní zdroj informací pro řešení jednotlivých problémů,
- hmotné i nehmotné činnosti produkčního charakteru, jejichž výstupem je výrobek nebo služba, která má za cíl uspokojit potřeby obyvatel regionu či dosáhnout zisku a tím prostředků na realizaci dalších aktivit.

Přesto, že uvedená práce vzhledem k době svého vzniku odráží počátky období spolupráce obcí, a tedy zcela nevystihuje současné formy meziobecní spolupráce či spolupráci v širších uskupeních typu MAS, lze uvedené typy sledovat v rámci meziobecní spolupráce i v současnosti.

Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček (2007) nabízí následující typologii společných aktivit charakterizujících funkci spolupráce:

- výměna zkušeností a informací,
- společný postup při vyjednávání,
- koordinace rozvojových aktivit,
- zajištění veřejných služeb,
- realizace rozvojových projektů.

Autoři zároveň uvádí, že s prohlubováním znaků a přibývajících náročností aktivit u jednotlivých funkcí dochází k růstu institucionálního charakteru spolupráce.

Podíváme-li se na konkrétní předmět činnosti svazků v České republice, v současné době zcela převládá zaměření na regionální rozvoj a cestovní ruch. Vyplývá to z průzkumu Sociologického ústavu AV ČR, který byl součástí řešení projektu „Spolupráce obcí – prvek lokální demokracie a efektivní nástroj samosprávy“⁸ (Vajdová, Čermák 2006). Výsledky průzkumu potvrzují výše uvedené tvrzení o převaze svazků s komplexním zaměřením. Zatímco odpovědi na otázku hlavního předmětu svazku zastupující všestranný rozvoj (regionální rozvoj nebo cestovní ruch) se vyskytovaly u necelých dvou třetin, resp. více než poloviny svazků, ostatní možnosti, indikující užší pole působnosti svazku (např.: nakládání s odpady, sociální infrastruktura), se vyskytovaly pouze u necelých 10 % svazků s výjimkou varianty

⁸ Průzkum proběhl v roce 2005 a zúčastnilo se ho 158 z 512 oslovených svazků v celé republice (Vajdová, Čermák 2006).

„životního prostředí“ (15 %), kterou ale lze vzhledem k širokému okruhu zahrnutých činností také považovat spíše za komplexní činnost.

Přesto, že se výše uvedené typologie i průzkumy týkají pouze spolupráce ve formálních sdruženích, považuji je za vhodný základ pro vytvoření typologie činností spolupráce, kterou budu ve svém průzkumu sledovat:

- výměna informací,
- výměna znalostí a zkušeností,
- jednorázový společný projekt nebo akce,
- dlouhodobá spolupráce na jednom projektu či aktivitě,
- dlouhodobá komplexní spolupráce.

U všech činností je důležité zjistit také intenzitu, tedy jak často k jejich realizaci dochází (jednorázově, pravidelně – jednou za rok, měsíc, týden atd.) a vývoj spolupráce, zda se vyvíjela ve výše popsaných krocích nebo jiným způsobem.

2.8.3 Aktéři spolupráce

Úspěšnost spolupráce záleží z velké části na vztazích mezi jednotlivými aktéry a jejich aktivitě či pasivitě. Vzhledem k tomu, že se liší předpoklady jednotlivých aktérů k řešení různých úloh, je vhodné, aby vzájemně spolupracovali aktéři z různých hospodářských sektorů (veřejný, soukromý, neziskový) a různé velikosti a síly (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007). Například účast větší obce či města ve sdružení otevírá větší ekonomické i organizační možnosti a může posilovat pozici sdružení jako celku vůči vnějším subjektům.

Aktéry lze členit různými způsoby. Základní, resp. nejčastěji používaná, typologie je dělí podle příslušnosti k jednotlivým sektorům národního hospodářství:

- veřejný sektor,
- soukromý sektor,
- neziskový sektor.

Dále lze aktéry členit například podle vztahu k řešenému problému nebo projektu (Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček 2007):

- podílejší se (shareholders) – aktéři, kteří jsou do procesu řešení aktivně zapojeni (spolupracující obce, podniky atd.),
- zainteresovaní (stakeholders) – aktéři, na které bude daná aktivita působit (občané, návštěvníci atd.)
- dotčení (placeholders) – aktéři, v jejichž zájmovém území se aktivita realizuje (krajský úřad, správa CHKO atd.).

Významem konkrétních aktérů pro spolupráci na rozvoji území se ve svých pracích zabývali například Galvasová, Binek, Chabičovská, Holeček (2007), Perlín (2000), Vajdová, Čermák (2006) nebo Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák (2010). Přestože konkrétní zaměření uvedených autorů a jejich prací je různé, všichni se soustředí na klíčové aktéry v lokálním rozvoji. Shodně docházejí k závěru, že nejvýznamnějšími aktéry v malých obcích a městech jsou jejich starostové, případně další členové vedení samosprávy či zaměstnanci obecního, resp. městského úřadu. Zvláště v malých obcích je podle Perlína (2000) osoba starosty rozhodující, neboť na něm spočívá většina rozhodování, další představitelé veřejné správy se na činnosti obecního úřadu podílejí poměrně málo a placené zaměstnance si malé obce většinou nemohou dovolit. Významné postavení starosty a dalších představitelů samosprávy bylo potvrzeno také v menších městech, kde Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák (2010) zkoumali postavení institucionálních aktérů v sociálních sítích tří vybraných menších měst⁹. K dalším jádrovým aktérům těchto sítí patřili především místní podnikatelé a neziskové organizace (včetně spolků) a jiné významné osobnosti. Také v rámci svazků obcí je spolupráce starostů členských obcí označována za klíčovou (Vajdová, Čermák 2006)¹⁰, nehledě na to, že na ní je v podstatě existence svazků založená. Dalšími důležitými aktéry při spolupráci svazků jsou podle výzkumu Vajdové a Čermáka orgány ORP a krajů a ekonomické subjekty, dále pak neziskové organizace a úředníci ministerstev.

Výčet možných konkrétních aktérů nabízí práce Vajdové a Čermáka (2006) nebo Vajdové, Bernarda, Stachové a Čermáka (2010). Přestože Vajdová, Čermák (2006) se zabývali svazky obcí a Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák (2010) malými městy, výběr hodnocených aktérů se v obou pracích výrazně shoduje, což je vzhledem k příbuznému tématu výzkumu pochopitelné. Jejich propojením vznikla následující škála aktérů, kteří mohou nějakým způsobem zasahovat do rozvoje obce, města či regionu:

- starosta, případně radní obce či města,
- zastupitelé obce či města,
- jiní úředníci obecního či městského úřadu,

⁹ Výzkumná otázka pro vybrané představitele veřejného, soukromého i občanského sektoru sledovaných měst zněla: „Když potřebujete mluvit o důležitých otázkách týkajících se vašeho města, potřebujete dojednat nějakou věc, která je ve veřejném zájmu, s kým se domlouváte, s kým jednáte a jak často?“ (Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák 2010, s. 285)

¹⁰ Výzkumná otázka pro představitele svazků zněla: „Za jak důležitou považujete pro úspěšné fungování svazku spolupráci s následujícími orgány a institucemi?“ (Vajdová, Čermák 2006, s. 60)

- představitelé okolních obcí a měst (v případě sdružení také představitelé ostatních členských obcí),
- dobrovolný svazek obcí či jiné sdružení obcí,
- místní akční skupina,
- představitelé samosprávy ORP,
- obecní úřad ORP,
- představitelé samosprávy kraje,
- krajský úřad,
- úředníci ministerstev,
- školské instituce,
- církevní instituce,
- organizace neziskového sektoru působící v regionu (včetně místních spolků), resp. mimo něj,
- ekonomické subjekty působící v regionu, resp. mimo něj,
- finanční instituce,
- noviny a jiná média,
- jiné významné osobnosti,
- regionální rozvojová agentura.

2. 9 Hranice a jejich vliv na region

Poslední kapitola první části práce má za úkol stručně představit problematiku administrativní hranice a její možné dopady na spolupráci obcí. Vzhledem k charakteru modelového území, kterým prochází administrativní hranice tří krajů, jsem se rozhodla hypotézu o jejím negativním vlivu na rozvoj území (blíže viz kap. 1. 2) ověřit i ve své práci.

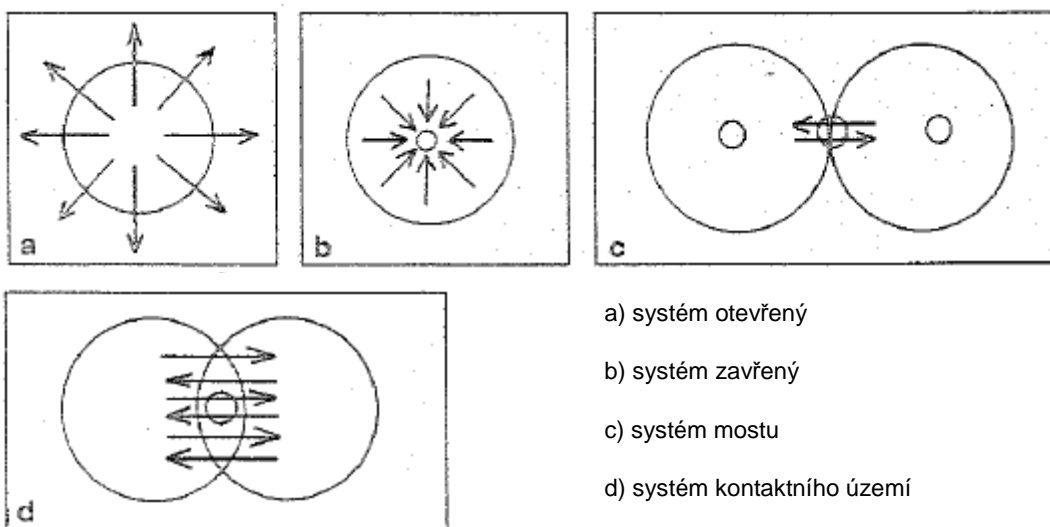
Problematikou hranic, jejich funkcí a efektů se zabývala řada českých (např. Jeřábek 1999, Dokoupil 2000, Havlíček 2005) i zahraničních autorů. Jeřábek (1999) uvádí například následující zahraniční autory: Johnston, Kristof, Prescott, Ratzel. Dokoupil (2000) čerpá z prací následujících autorů: Beluszky, Heffner, Heigl, Maier, Seger. Přesto, že většina prací je věnována hranicím státním, některé závěry lze aplikovat také u hranic nižších jednotek (Kostič 2004, Váně 2009).

V odborné literatuře se setkáme s řadou více či méně obecných definic pojmu hranice. Jedna z nejobecnějších uvádí, že hranice je dělicí čára mezi jednou a druhou prostorovou jednotkou nebo skupinou (Johnston 1994 cit. v Jeřábek 1999). V rámci státu slouží hranice k vymezení právní odpovědnosti pro systém poskytování a přijímání veřejných služeb (Jeřábek 1999). Lze ji vnímat jako vnější linii prostorové působnosti samosprávy nad určitým územím (Váně 2009). Váně (2009) upozorňuje na dva výrazné rozdíly mezi hranicí oddělující dva státy a administrativní hranicí oddělující jednotky uvnitř jednoho státu. Administrativní hranici lze překročit kdekoli, zatímco státní pouze na určitých místech. Tím vznikají v případě administrativní hranice daleko širší možnosti pro vzájemný kontakt a kooperaci oddělených jednotek. Nutno upozornit, že v souvislosti s omezenou prostupností státní hranice najdeme významné výjimky. Například význam hranice v Schengenském prostoru Evropské unie se výrazně proměňuje. Hranice je jak pro pohyb osob, tak i pro pohyb zboží velmi výrazně propustná, lze ji překročit na libovolném místě a její význam je především sociokulturní (jiný jazyk, jiná legislativa, jiné zvyky a vzorce chování apod.). Dále podle Váněho (2009) administrativní hranice odděluje jednotky v rámci jednotného systému, takže mají velmi podobné podmínky pro rozvoj, což v případě států, byť sousedních, lze tvrdit zřídka.

Hranice může mít na přilehlé regiony významný vliv, vyplývající především z míry její otevřenosti. Čím je hranice otevřenější, tím se zvyšují integrální možnosti příslušných příhraničních regionů. Maier (1990 cit. v Dokoupil 2000) rozlišuje v závislosti na propustnosti hranice čtyři typické hraniční situace (viz obr. 2.2) – rozlišuje pohraniční region jako

- systém otevřený – orientovaný vně vlastního regionu,
- systém zavřený – centralizovaný se snahou o shlukování zásob, obyvatelstva a moci do centrálních oblastí,
- systém mostu – s částečně otevřenou hranicí s několika propojeními a výměnou zboží a osob při zachování identity a nezávislosti sousedních jednotek,
- systém kontaktního území – s otevřenou hranicí a silnější integrací sousedních jednotek.

Obrázek 2.2: Modely situací na hranici

- a) systém otevřený
- b) systém zavřený
- c) systém mostu
- d) systém kontaktního území

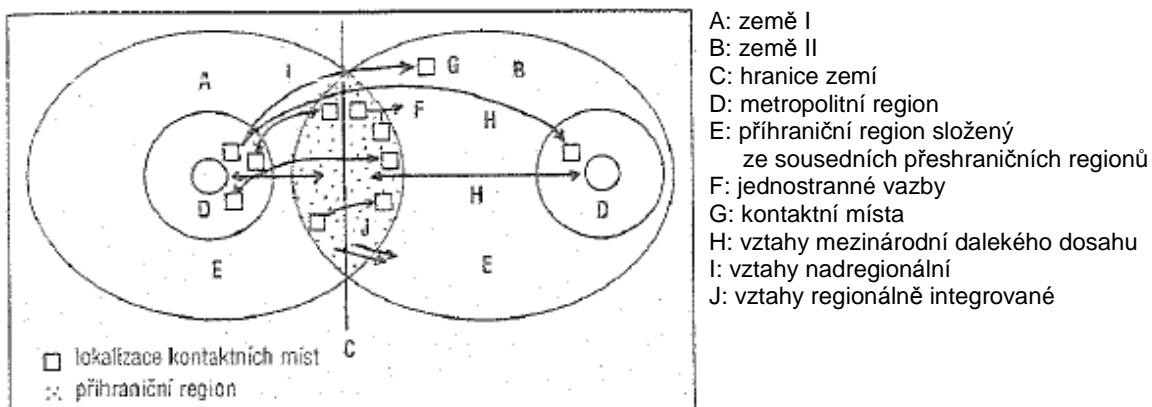
Zdroj: Převzato z Maier (1990 cit. v Dokoupil 2000).

Kostič (2004) označuje systém mostu a systém kontaktního území, kdy jsou v obou případech regiony do jisté míry integrované a zároveň si zachovávají stále svou identitu, za modely ideální.

Hierarchii vztahů v pohraničních regionech vyjádřenou v Heffnerově modelu (1998 cit. v Dokoupil 2000), který popisuje vztahy na mezistátní úrovni (viz obr. 2.3), lze aplikovat i na nižší řádovostní úrovni administrativních hranic. V takovém případě vyjadřuje vztahy a kontakty mezi jednotlivými centry, uvnitř vymezených území a mezi hraničními oblastmi (Kubínová 2007). Na tyto vztahy pak může navazovat přeshraniční spolupráce. Havlíček (2005) ji definuje jako souhrn všech administrativních, technických, sociálních a kulturních opatření, která směřují k upevnění a rozvíjení sousedských vztahů. Halás (2005 cit. v Váně 2009) používá pro vzájemné interakce hraničních regionů pojmy přeshraniční vazby (např. denní dojíždka za prací), přeshraniční aktivity (všechny formy činnosti, při jejichž realizaci dojde k překročení hranice), přeshraniční kontakty (sem zahrnuje i nepřímé překročení hranice, např.

sledování sousední regionální televize) a přeshraniční spolupráce (definuje ji obdobně jako Havlíček 2005 – viz výše). Přeshraniční spolupráce podle něj může mít oficiální i neoficiální podobu, důležitá je však aktivní participace obou stran.

Obrázek 2.3: Teoretický model hierarchie vztahů v pohraničních regionech

Zdroj: Převzato z Heffner (1998 cit. v Dokoupil 2000).

Dle výše uvedeného i administrativní hranice mohou představovat významnou bariéru v rozvoji území, obzvlášť pokud nebudou vhodně odpovídat hranicím přirozených sociogeografických regionů. Konkrétní otázkou, zda jsou krajské hranice v Česku bariérou rozvoje území, se zabývalo již více autorů (např. Fiala 2009, Kostič 2004, Kubínová 2007, Váně 2009). Všichni došli ke shodnému závěru: Na jedné straně krajská hranice není všeobecně vnímána jako bariéra rozvoje území (konkrétně spolupráce se subjekty v sousedních krajích), ale spíše jako symbolický či stabilní prvek (Fiala 2009). Na druhé straně k faktické spolupráci mezi obcemi nebo ORP dvou či více krajů dochází jen zřídka, přestože v rámci „svého“ kraje převážná většina obcí spolupracuje. Výjimkou je samozřejmě spolupráce v rámci sdružení s celostátním působením. Pokud k přeshraniční spolupráci dojde, jedná se většinou o řešení konkrétních akutních problémů (např. v oblasti technické infrastruktury, dopravy, ochrany životního prostředí), velice výjimečně pak jde o spolupráci na strategickém rozvoji území. Nízký výskyt spolupráce přes hranice krajů potvrzuje také ÚÚR – monitoring mikroregionů 2004, který došel ke zjištění, že pouze 32 z 500 evidovaných mikroregionů přesahuje krajské hranice.

3 Modelové území

Cílem této kapitoly je stručně představit zvolené modelové území a soubor sledovaných obcí. Nejdříve je uvedena metodika výběru území, poté následuje obecná charakteristika oblasti a nakonec základní informace o souboru sledovaných obcí.

3.1 Metodika výběru modelového území

Výběr modelového území vycházel ze tří požadavků, které jsem si určila vzhledem ke stanovenému cíli a hypotézám práce. Byly to převažující venkovský charakter území, jeho poloha na styku krajských hranic a alespoň částečná znalost území. Za těchto podmínek se jako vhodná jevila oblast Českého ráje. V této oblasti již několik sdružení obcí (mikroregiony, MAS) působí, jde tedy o region, kde lze určitou míru spolupráce předpokládat. Navíc zde v oblasti ochrany přírody či cestovního ruchu funguje spolupráce přesahující krajské hranice. Zjistit, zda je tomu tak i v případě meziobecní spolupráce, patří k cílům této práce.

Dalším krokem bylo stanovení klíče pro výběr konkrétních obcí. Přesto, že jsem se chtěla věnovat venkovským obcím, nebylo možné stanovit pro jejich výběr konkrétní kvantitativní kritérium (např. počet obyvatel), protože následkem toho by mohlo dojít k „vyřazení“ některých větších obcí či menších měst a ztrátě některých důležitých vztahů v území. Další komplikací bylo územní vymezení Českého ráje, které může být velice variabilní (více viz kap. 3.2). Nakonec jsem zvolila dvě podmínky, na jejichž základě jsem sestavila seznam oslovených obcí:

- poloha v těsné blízkosti nebo přímo při krajské hranici,
- příslušnost alespoň části území obce do centrální části CHKO Český ráj (viz obr. 3.1).

Výsledkem byl soubor 24 obcí, který jsem ještě rozšířila o 4 obce z východní části CHKO ležící při krajské hranici. Dále jsem z něj vyřadila velká města (Mnichovo Hradiště, Turnov). Vznikl tak soubor 26 obcí, jejichž představitele jsem oslovila s žádostí o rozhovor. Přesto, že řada z nich byla ve funkci neuvolněná nebo byl provoz obecního úřadu omezen kvůli dovoleným, a tedy jejich časové možnosti byly velice omezené, podařilo se mi rozhovor uskutečnit ve 20 obcích (více viz kap. 3.3).

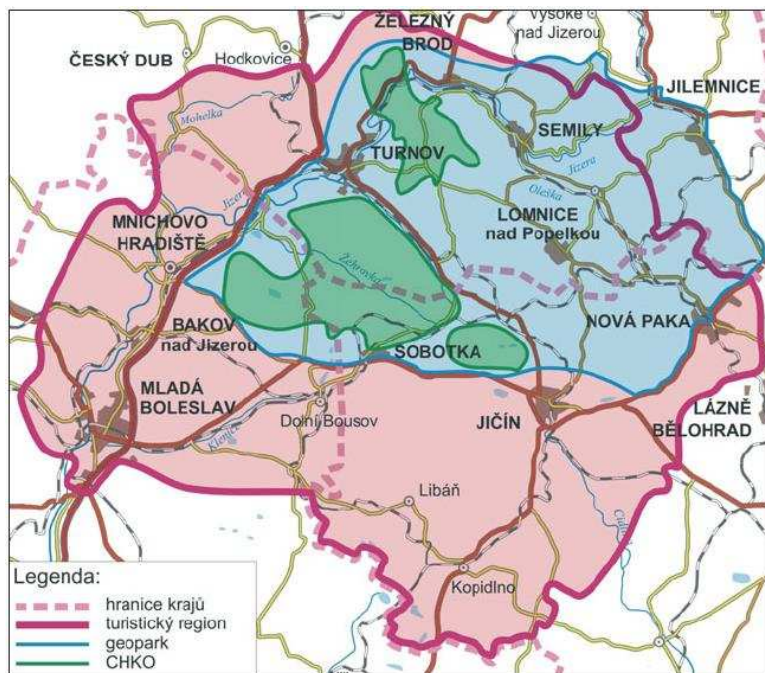
3.2 Obecná charakteristika oblasti

Český ráj je všeobecně známou oblastí a jistě každý ji dokáže alespoň přibližně lokalizovat. Při podrobnějším studiu však zjistíme, že sousloví „český ráj“ má ve svém názvu řada subjektů nejrůznějšího charakteru a jeho vymezení zcela závisí na zájmu, který v regionu sledujeme. Vnímání celé oblasti je velice individuální také proto, že Český ráj jako region se formoval především na základě cestovního ruchu a od začátku byli nositeli regionální identity hlavně jeho návštěvníci a později také chataři a chalupáři. Samotný název „Český ráj“ vznikl pravděpodobně v 70. letech 19. století v lázních Sedmihorky nedaleko zámku Hrubá Skála v severovýchodních Čechách, kdy jej začali používat lázeňští hosté, tehdy převážně přední představitelé českého kulturního a společenského života, pro okolní kraj (Nováková 2002). Především na základě přírodní podobnosti a historických souvislostí se označení postupně vžilo pro rozsáhlejší oblast. Převažujícím vnímání oblasti Českého ráje, především z hlediska cestovního ruchu, v současné době odpovídá vymezení přibližně podél spojnice měst Mnichovo Hradiště, Sobotka, Jičín, Lomnice nad Popelkou, Železný Brod, vrchu Kopanina a zámku Sychrov (David, Soukup 1996a, 1996b, Ludvík 1982, Nováková 2002, Podhorský 1998). Pokud bychom se zaměřili na subjekty s konkrétně vytyčenými hranicemi a souslovím „Český ráj“ v názvu, mezi nejvýznamnější budou patřit Chráněná krajinná oblast Český ráj, Geopark UNESCO Český ráj, Sdružení Český ráj (zaměřeno na rozvoj CR v turistickém regionu Český ráj), Mikroregion Český ráj, MAS Český ráj a Střední Pojizeří nebo MAS Brána do Českého ráje. Na obrázku 3.1 je na příkladu CHKO, geoparku a turistického regionu vidět výše zmiňované výrazně odlišné vymezení jednotlivých „Českých rájů“.

Území Českého ráje je jedinečné jak z přírodního, tak i kulturně-historického hlediska. Zdejší pestrou krajinu tvoří mozaika pískovcových skalních měst a útvarů (např. Hruboskalsko, Prachovské skály, Drábovna, Suché skály, Kapela), kopců sopečného původu (např. Mužský, Trosky, Vyskeř), údolí řek Jizery a Cidliny, řady rybníků (např. Jinolické rybníky, Žabakor) a bohatých lesů, luk a pastvin (Nováková 2002). Vedle přírodních zajímavostí je zde koncentrováno mnoho historických a kulturních památek, které často patří k nejvýznamnějším stavbám své doby. Mezi nejstarší patří pravěká hradiště (např. Mužský, Prachovské skály) a středověké hrady, příp. jejich zříceniny (např. Kost, Trosky, Valdštejn, Valečov). Některé z nich byly později přestavěny na zámky (např. Hrubá Skála, Hrubý Rohozec, Sychrov). Nelze opominout ani množství zchovalých a často dosud využívaných lidových staveb (např. dřevěná zvonice v Rovensku p. Tr., Dlaskův statek, Kopicův statek, Šolcův statek).

Bylo zde vyhlášeno několik vesnických památkových zón nebo rezervací (např. Sobotka, Studeňany, Vesec).

Obrázek 3.1: Český ráj – hranice chráněné krajinné oblasti, geoparku a turistického regionu (2007)

Zdroj: Převzato ze Sdružení Český ráj (2007).

Sídelní struktura výše vymezené oblasti je z velké části determinována charakterem krajiny. V její centrální části převažují malé obce (většinou do 2 000 obyvatel), které mají často více územně oddělených místních částí. Na okrajích se pak nacházejí větší města (počet obyvatel viz tab. 3.1). Místní venkov lze podle typologie Perlína, Kučerové a Kučery (2010) označit jako „rozvojový venkov“. Tento typ zahrnuje především oblasti v zázemí velkých měst a při rozvojových osách a hlavních dopravních koridorech s poměrně silným populačním i hospodářským růstem. Český ráj sice nepatří k typickým oblastem dle výše uvedených charakteristik, ale podle zjištěných hodnot spadá do uvedeného typu spolu s dalšími tradičními rekreačními oblastmi (např. Poberouní, Posázaví) hojně využívanými právě obyvateli velkých měst. Podle autorů „je rozvojový potenciál tohoto venkovského prostoru v oblasti lidských zdrojů a hospodářských aktivit velmi vysoký, ale z hlediska sociálních aspektů a komunitního života spíše nižší“ (s. 178).

Z hlediska administrativní příslušnosti náleží oblast Českého ráje do tří krajů (Královéhradecký, Liberecký a Středočeský), které se setkávají téměř v jejím středu (obr. 3.1, 3.2). V závislosti na zvoleném vymezení může oblast zasahovat na území až

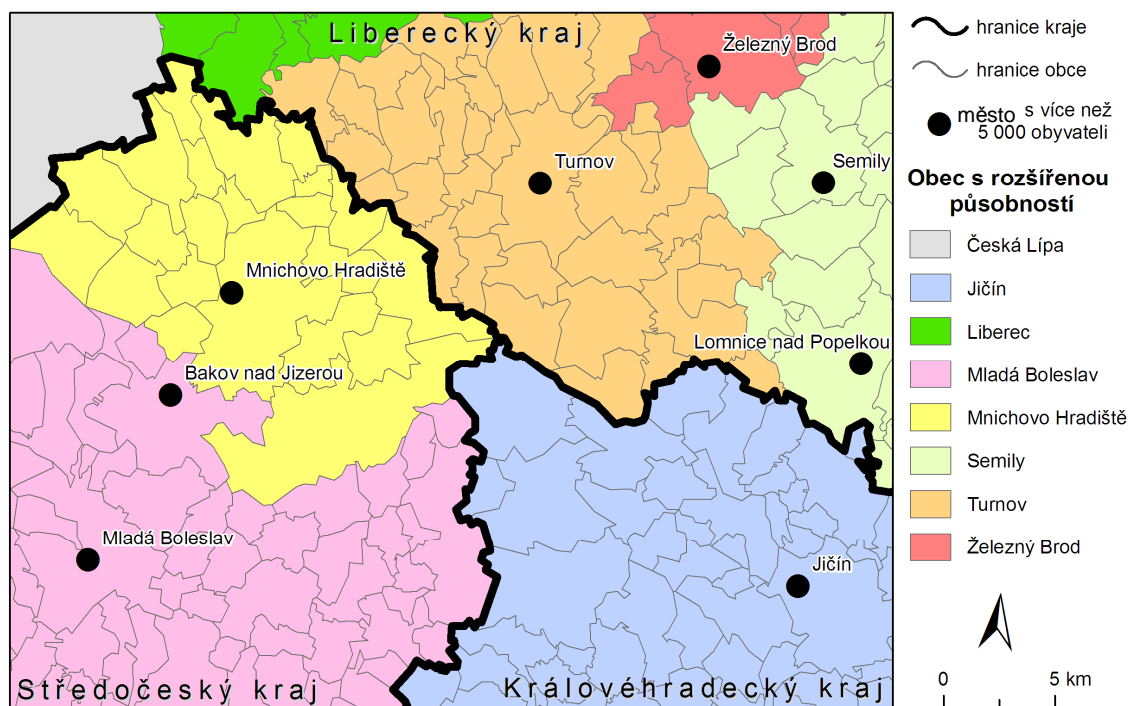
pěti okresů (Jablonec nad Nisou, Jičín, Liberec, Mladá Boleslav, Semily). Administrativní uspořádání příslušného území na nižších úrovních zobrazuje obrázek 3.2.

Tabulka 3.1: Počet obyvatel ve vybraných městech v oblasti Českého ráje k 31. 12. 2009

Město	Počet obyvatel
Jičín	16 646
Lomnice n. P.	5 855
Mnichovo Hradiště	8 507
Semily	8 830
Turnov	14 445
Železný Brod	6 514

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ.

Obrázek 3.2: Administrativní uspořádání v oblasti Českého ráje k 1. 1. 2010

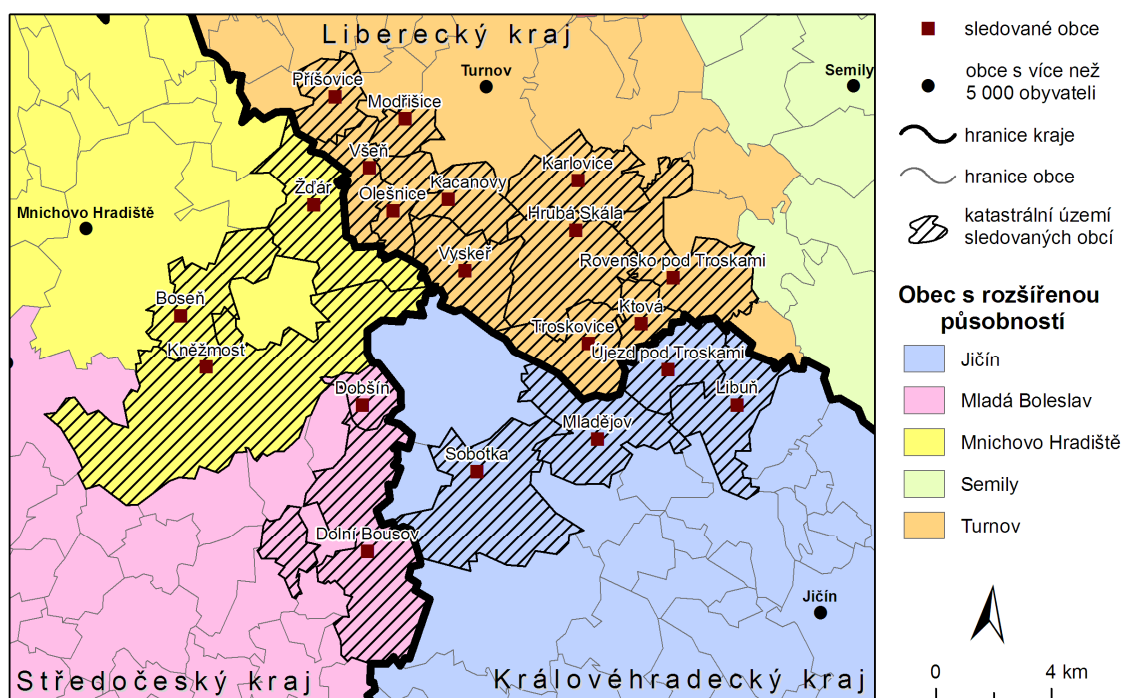
Zdroj: mapové podklady ArcČR 500.

3.3 Základní charakteristiky souboru sledovaných obcí

Vlastní soubor sledovaných obcí sestává z 20 samospráv. Vybrané údaje o sledovaných obcích udává tabulka 3.2. Sledované obce čítají od 100 do 2 500 obyvatel, avšak malé obce do 1 000 obyvatel převládají (70 %), nejvíce jich náleží do velikostní kategorie 200 – 499 obyvatel (6 obcí). Tři obce mají status města. Dále budu používat pouze souhrnné označení obec/obce, pokud nebude žádoucí jejich status rozlišovat. Obce mají 1 až 15 místních částí. V průměru na jednu obec to činí 5 částí, což je více než celostátní průměr (2 – 3 částí). Celkově převažují obce s více částmi (nejčastější i střední hodnota je 4). Jak bylo již popsáno dříve, rozdrobenost obcí do více částí může představovat výrazné komplikace pro jejich správu a rozvoj, zvláště je-li tomu tak ve značně členitém terénu jako jsou určité lokality Českého ráje.

V souboru jsou zastoupeny obce ze všech tří krajů, které na území Českého ráje zasahují (Královehradecký – 4 obce, Liberecký – 11 obcí, Středočeský – 5 obcí). Do ORP jsou rozloženy následovně: Jičín – 4 obce, Mladá Boleslav – 2 obce, Mnichovo Hradiště – 3 obce, Turnov – 11 obcí. Poloha sledovaných obcí je zachycena na obrázku 3.3. 70 % z nich leží přímo při krajské hranici. Na území 90 % z nich zasahuje CHKO Český ráj, což představuje také jistá omezení při jejich správě a rozvoji (více viz kap. 4).

Obrázek 3.3: Poloha sledovaných obcí

Zdroj: mapové podklady ArcCR 500.

Tabulka 3.2: Vybrané údaje o sledovaných obcích (2010)

	Obec	Kraj	Okres	ORP	Kraj. hranice	CHKO ^a	PO	Počet částí obce ^b
1	Boseň	StřČ	MB	MH	0	1	434	4
2	Dobšín	StřČ	MB	MB	1	1	210	2
3	Dolní Bousov ^m	StřČ	MB	MB	1	1	2 566	5
4	Hrubá Skála	Lib	S	T	0	1	571	8
5	Kacanovy	Lib	S	T	0	1	179	1
6	Karlovice	Lib	S	T	0	1	738	5
7	Kněžmost	StřČ	MB	MH	1	1	1 774	15
8	Ktová	Lib	S	T	1	1	185	1
9	Libuň	KrHr	J	J	1	1	821	4
10	Mladějov	KrHr	J	J	1	1	467	9
11	Modřišice	Lib	S	T	0	1	390	1
12	Olešnice	Lib	S	T	1	1	177	2
13	Příšovice	Lib	L	T	0	0	1 316	1
14	Rovensko p. Tr. ^m	Lib	S	T	1	0	1 231	5
15	Sobotka ^m	KrHr	J	J	1	1	2 487	9
16	Troskovice	Lib	S	T	1	1	107	4
17	Újezd pod Tr.	KrHr	J	J	1	1	327	4
18	Všeň	Lib	S	T	1	1	543	3
19	Vyskeř	Lib	S	T	1	1	372	6
20	Žďár	StřČ	MB	MH	1	1	1 249	6
	Celkem				14	18	16 144	95
	Podíl na celku (%)				70	90		
	Průměr						807	5
	Medián						505	4
	Modus							4

Zdroj: Veřejná databáze ČSU, vlastní šetření.

Vysvětlivky – KrHr: Královehradecký, Lib: Liberecký, StřČ: Středočeský, J: Jičín, L: Liberec, MB: Mladá Boleslav, MH: Mnichovo Hradiště, T: Turnov, ORP: obec s rozšířenou působností, CHKO: chráněná krajinná oblast Český ráj, PO k 31.12.2009: počet obyvatel, a: dle seznamu Správy CHKO Český ráj, b: dle výpovědí respondentů, m: město, 1: obec leží při krajské hranici, resp. na území obce zasahuje CHKO Český ráj, 0: obec neleží při krajské hranici, resp. na území obce nezasahuje CHKO Český ráj.

4 Vyhodnocení terénního šetření

Následující vyhodnocení terénního šetření je členěno podle tématických částí uskutečněných rozhovorů, samostatná kapitola je věnována členění spolupráce podle sestavených typologií. Vzhledem k omezeným časovým možnostem některých starostů, byly výjimečně některé otázky zjednodušeny nebo vynechány. Tato skutečnost však nemá nijak výrazný vliv na vypovídající hodnotu získaných dat.

Pokud bude v následujícím textu uvedeno „obec se snaží“, „pro obce je důležité“ a podobně, bude to v zastoupení výpovědí, názorů a jednání dotazovaných představitelů.

4.1 Výsledky rozhovorů

Přehledy s vybranými konkrétními hodnotami níže hodnocených výsledků jsou uvedeny v příloze 2.

4.1.1 Základní údaje o respondentech

Z 20 představitelů, s nimiž jsem rozhovor uskutečnila, bylo 10 starostů, 7 starostek, 2 místostarostové a 1 místostarostka. V dalším textu budu používat pouze souhrnné označení starosta/starostové, pokud nebude žádoucí jejich funkce rozlišovat. 65 % z nich bylo pro svou funkci uvolněno, měli ji jako hlavní zaměstnání, 25 % nebylo pro svou funkci uvolněno, vykonávali ji ve svém volném čase, a 10 % ji vykonávalo jako důchodci. Při sledování souvislosti mezi „uvolněností“ starosty a velikostí obce je zřejmé, že všichni neuvolnění starostové či „starostové důchodci“ pocházeli z obcí do 500 obyvatel. Naopak mezi obcemi do 500 obyvatel byly 3 výjimky, kde byli starostové uvolnění. Uvolnění byli také starostové všech obcí nad 500 obyvatel.

Doba setrvání starosty ve funkci (kolikáté funkční období) vyzněla poměrně nejednoznačně. Na jedné straně byli starostové (5 starostů), kteří jsou ve své funkci od prvních komunálních voleb v roce 1990, tedy 5. funkční období, nebo 4. funkční období, na druhé straně řada z nich působila ve své funkci první období (7 starostů). Nutno ale dodat, že dle výpovědí většina z „nováčků“ působila v zastupitelských orgánech obce již dříve v jiné funkci (místostarosta, radní, zastupitel).

Podíl rodáků (z příslušné či okolní obce) mezi starosty byl poměrně vysoký – 72 % ze zjištěných odpovědí. A většina z těch, kteří nepocházejí přímo z dané lokality, zde

však již několik desetiletí žije. Na základě „stability ve funkcích“ a původu starostů lze tedy konstatovat, že ve vedení obcí jsou lidé, kteří místní prostředí, poměry, potřeby a možnosti dobře znají. Tento závěr bych také podpořila svým subjektivním dojmem z jednání se starosty.

4.1.2 Základní údaje o obcích

Tato kapitola stručně shrnuje základní údaje o obcích získané z rozhovorů. Na jejich základě lze vytvořit určitou představu o výchozích podmínkách obcí a identifikovat oblasti, v nichž obce pociťují nedostatky.

Úvodní dotazy této části rozhovoru se týkaly příslušnosti obce k ORP, počtu obyvatel a počtu místních částí obce. Jejich vyhodnocení je uvedeno v kapitole 3.3.

Občanská vybavenost

V rámci rozhovoru byl zjišťován stav občanské vybavenosti v obcích a spádovost za nejvýznamnějšími institucemi a subjekty v případě jejich nepřítomnosti v obci. Byl zjišťován stav v obci jako celku, nikoliv v jejích jednotlivých místních částech. Ve sledovaném souboru obcí se potvrdila silná závislost míry občanské vybavenosti na počtu obyvatel a u některých subjektů také na vývoji za minulého režimu (např. kulturní domy). Co nechybí téměř v žádné obci, je nějaká forma obchodu s potravinami (85 %) a „restauračního“ zařízení (80 %) a dětské hřiště (85 %). Mezi další vybavení, které se vyskytuje ve více než polovině obcí bez výrazné diferenciaci podle počtu obyvatel, patří venkovní sportovní hřiště, společenský sál nebo sokolovna a mateřská školka. Provoz mateřské školky především v nejmenších obcích (např. Olešnice) je významně ovlivněn dohodou s okolními obcemi na zajištění dostatečného počtu dětí a přispívání na její provoz. Výskyt dalšího vybavení lze vymezit podle počtu obyvatel obcí. První hranicí je 500 obyvatel. S výjimkami je ve všech obcích nad 500 obyvatel knihovna, pošta a základní škola (1. – 5. ročník nebo celá). Druhou hranicí je 1 000 obyvatel. Obce nad 1 000 obyvatel disponují veškerým základním občanským vybavením. Kromě dosud jmenovaného jsou to především ordinace praktického lékaře nebo zdravotní středisko, lékárna, víceúčelová sportovní hala, rozvinutá obchodní síť. Díky tomu plní tyto obce funkci místních center a zajišťují základní služby pro obyvatele okolních menších obcí (např. školy, lékaři, obchody). Avšak zároveň je nutno uvést, že v současné „motorizované“ době volí řada lidí za vybranými službami raději cestu do velkého, i když třeba vzdálenějšího města, které jim však poskytuje větší nabídku.

Souvisí to také s tím, pokud a jak a kam dojíždějí do zaměstnání. Ještě doplním, že všichni starostové označili občanské vybavení své obce za dostatečné vzhledem k její velikosti.

Spádovost

Na spádovost obcí byly zaměřeny další otázky. Dotazována byla převažující spádovost při vyjížděce obyvatel do zaměstnání, do škol, za lékařem, pro zboží denní spotřeby, za službami a pro zboží dlouhodobé spotřeby, za účelem kulturního a sportovního vyžití. Zde je třeba upozornit, že zdaleka ne u všech obcí je vyjíždka za prací nebo za některými službami významná. S rostoucí velikostí obce klesá relativní význam vyjíždky, protože v obcích jsou jednak pracovní příležitosti a dále i některé služby. Hodnocení vyjíždky vychází ze subjektivních výpovědí starostů a nejedná se tedy o konkrétní kvantitativní data. Vzhledem k nerovnoměrnému geografickému rozložení obcí nelze na základě frekvence odpovědí rozhodnout, které cílové obce či města jsou významnější. Svou roli v problematice vyjíždky hraje také dopravní dostupnost veřejnou dopravou a poloha obce vůči potenciálním cílům. Jde tedy spíše o identifikaci hlavních cílů vyjíždky v oblasti. Pro srovnání je v příloze 3 uveden podíl a hlavní směr vyjíždky do zaměstnání a do škol podle sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001.

Účely vyjíždky lze rozdělit do dvou skupin. První tvoří vyjíždka za prací, do středních škol, za kulturními a sportovními aktivitami nebo nákupem zboží dlouhodobé spotřeby. U vyjíždky za prací starostové nejčastěji označovali za její cíl velká města v okolí – Jičín, Mladá Boleslav, Turnov, méně pak menší nebo vzdálenější města – Bakov nad Jizerou, Liberec, Mnichovo Hradiště. Výjimečně pak okolní obce, a to především v případě, když se v nich nacházel nějaký významný zaměstnavatel (např. Sklopísek Střeleč v Újezdu pod Troskami). Ve výpovědích starostů překvapivě nebyla uvedena jako cíl vyjíždky Praha a to i přesto, že z jihozápadní části řešeného území je po rychlostní silnici R 10 vzdálena pouze cca 60 minut. K vyjíždce za prací zmíním ještě výjimku, na kterou upozornila místostarostka Kněžmostu: „Dojíždka do obce za prací je vyšší než vyjíždka.“ Důvodem je velké množství podniků působících v obci.

Hlavní cíle vyjíždky do středních škol byly obdobné jako u zaměstnání. Ve velkém množství cílových měst se odráží především poptávka studentů po různě zaměřených školách. Dominovala opět města v blízkém okolí – Jičín, Mladá Boleslav, Turnov. K dalším cílům patřily Hradec Králové, Liberec, Lomnice nad Popelkou, Mnichovo Hradiště, Nová Paka, Praha nebo Semily.

Okolní města (Jičín, Mladá Boleslav, Turnov, Liberec) převažovala také ve vyjížděce za službami a zbožím dlouhodobé spotřeby, stejně tak jako za kulturními a sportovními zařízeními. Jednotlivě pak starostové uváděli jako další cílová města Mnichovo Hradiště, Prahu, Rovensko pod Troskami, Semily nebo Sobotku.

Druhá skupina účelů se vyznačuje vyjížděkou na kratší vzdálenosti. Jedná se o vyjížděku do základních a mateřských škol, za lékařem a další typy vyjížděky. Cíle těchto typů vyjížděky byly velké obce nebo města v nejbližším okolí. Vedle velkých měst (Jičín, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Turnov) byla cílovou obcí v podstatě každá další obec, ve které se některé z uvedených zařízení nacházelo (viz také část o občanské vybavenosti). Konkrétně jmenované byly obce Dolní Bousov, Hrubá Skála, Kněžmost, Libuň, Rovensko pod Troskami, Soběšín, Sobotka a Všeň.

Pozice obce

Při hodnocení vnímání pozice obce mezi dvěma póly vybraných charakteristik¹¹ byla jen jediná (centrální x okrajová) zřetelně diferencovaná podle velikosti obce. Míra „centrality“ obce vůči okolním odpovídala jejímu počtu obyvatel: v obcích nad 1 000 obyvatel byla největší, v obcích s 500 – 1 000 obyvatel nižší a v obcích do 500 obyvatel nejnižší. Tento výsledek zcela koresponduje s postavením obcí v sídelní hierarchii, velké obce tvoří lokální spádová střediska (školy, lékaři, obchody atd.). Zřetelná, ale již méně výrazná byla diferenciace u dichotomie „moderní x tradiční“: obce nad 1 000 ob. spíše moderní, obce s 500 – 1 000 ob. uprostřed škály, obce do 500 ob. spíše tradiční. Toto lze přičíst sociálnímu prostředí v obcích. Obyvatelé menších venkovských obcí bývají konzervativnější, vytvářejí uzavřenější komunitu, jsou to „prostě vesnice“. Naopak velké obce jsou často spíše malými městy s vyšší anonymitou a sociální diferenciací. Dále starostové své obce označovali shodně spíše za výjimečné a udržované, což je vzhledem k jejich poloze ve výjimečně turisticky atraktivní krajině Českého ráje pochopitelné. Tento výsledek mohu z pozice návštěvníka jedině potvrdit. Téměř absolutní shoda mezi obcemi panovala v případě hodnocení jejich „bohatství“: uprostřed mezi volbou „bohatá x chudá“. Cílem bylo zhodnocení nejen finanční situace obce, ale také například obecního majetku, sociálních poměrů obyvatel atd. Zde hovoří sama za sebe nejčastější odpověď na tuto

¹¹ Na 5-bodové škále starostové volili mezi následujícími dvojicemi: centrální x okrajová, bohatá x chudá, výjimečná x ničím výjimečná, moderní x tradiční, měnící se x strnulá, udržovaná x zanedbaná.

otázku: „Tak někde uprostřed. Obec není výrazně zadlužená, ale nijak nad poměry dobře se také nemáme.“

Priority a problémy

Při identifikaci priorit se ukázalo, že zvýšení počtu obyvatel a s tím související rozvoj bydlení patří k nejvýznamnějším (průměrné hodnocení 1,5 na 3-stupňové škále¹²), a to bez ohledu na velikost obce. Výjimku tvořily tři obce, které o zvýšení počtu neusilují z různých důvodů: „není nutné řešit, řeší se samo“ (Vyskeř), „rádi bychom si udrželi charakter obce“ (Modřišice), „větší počet obyvatel by zhoršil podmínky pro efektivní fungování obce, současný počet odpovídá možnostem obce z hlediska zajištění potřeb obyvatel“ (Karlovice). V některých obcích představoval bariéru pro rozvoj bydlení nedostatek vhodných obecních pozemků nebo příslušnost velké části či celého jejího území do CHKO (průměrné hodnocení významnosti problému 2,2 na 4-stupňové škále¹³). Extrémní příklad obce omezené vnějšími faktory představují Příšovice. Z jedné strany jsou obehány bariérou železnice a rychlostní silnice, zatímco opačná strana obce leží v aktivní záplavové zóně (až polovina celého území obce). Další prioritou s častým zastoupením (12 obcí) byla technická infrastruktura. Šlo převážně o obce, kde zrovna probíhala nebo se plánovala výstavba či rekonstrukce některé z technických sítí. V ostatních obcích byly technické sítě buď v uspokojivém stavu nebo obec na jejich rekonstrukci či výstavbu neměla prostředky. Tomu také odpovídá mírné hodnocení stavu kanalizací a zásobování vodou v přehledu problémů, průměrné hodnocení je 3,1, resp. 3,7.

Nejvýraznějším problémem ve všech obcích byla jejich daňová výtěžnost. Tato skutečnost potvrzuje dlouhodobou nespokojenost malých samospráv se systémem financování. Dalšími problémovými oblastmi, které byly v průměru hodnoceny jako „významné“ nebo „spíše významné“, byly stav místních komunikací (2,6), aktivita obyvatelstva (2,6), nezaměstnanost (2,9) a již výše zmíněné podmínky pro rozvoj bydlení. Přesto, že se obce snažily spravované komunikace pravidelně udržovat a obnovovat, představovaly oblast s největší frekvencí investic. Všeobecný postoj trefně vystihla starostka Vyskeře, která je označila za „díru bezednou“. Převažující nízká aktivita obyvatelstva potvrzuje poznatky kapitoly 2. 7 o významu lidských zdrojů pro rozvoj obce. Aktivitě občanů byla v rozhovoru věnována samostatná část, vyhodnocení

¹² Hodnotící škála priorit: 1 – významná, 2 – méně významná, 3 – není prioritou obce.

¹³ Hodnotící škála problémů: 1 – významný, 2 – spíše významný, 3 – spíše nevýznamný, 4 – nevýznamný.

viz kapitola 4.1.3. Výpovědi o nezaměstnanosti byly zcela subjektivní, bez konkrétních hodnot. Konkrétní hodnoty jsou pro srovnání uvedeny v příloze 4. Výrazněji byla nezaměstnanost vnímána v obcích do 500 obyvatel. Důvody lze spatřovat v omezených možnostech najít práci přímo v obci nebo v poloze obce vzhledem k možným cílům dojížděky (např. Vyskeř), resp. horší dopravní obsluze obcí. Ve dvou obcích upozornili starostové na její výrazný nárůst v poslední době (Příšovice, Karlovice). Naopak obce v těsné blízkosti turistických cílů, problémy s nezaměstnaností nepociťovaly (např. Hrubá Skála).

Co se týče hodnocení ostatních problémových oblastí, byly za významné označeny pouze výjimečně. V souhrnu lze konstatovat, že občanské vybavení a napojení na veřejnou dopravu bylo vnímáno jako odpovídající nárokům. Výrazným posílením dopravní obsluhy v období květen až srpen jsou tzv. letní turistické autobusy, které jsou využívány nejen turisty, ale i místními obyvateli. Zajímavostí je vlastní dopravní podnik obce Kněžmost (1 774 obyv. k 31. 12. 2009), který zajišťuje dopravní spojení nejen v jejích 15 částech, ale také do okolních obcí a měst (např. Jičín, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Sobotka). Jen dvě obce měly na svém území problematický komplex zemědělského podniku (Újezd p. Tr., Žďár), který však není jejich majetkem, a tedy mají na jeho správu velice omezený vliv. Zemědělské podniky v ostatních obcích, pokud zde jsou, více či méně úspěšně fungují a mohou v některých oblastech být obcím významnými partnery (např. zaměstnanost, údržba krajiny, zapůjčení techniky). Také odpadové hospodářství funguje bezproblémově ve všech obcích. Dále také personální a materiální zajištění chodu obecního úřadu bylo ve většině obcí označeno za uspokojivé. Výjimku tvořily nejmenší obce s neuvolněnými starosty, kteří jsou často na správu obce v podstatě sami (např. Olešnice, Troskovice).

4.1.3 Veřejné dění

Zájem a účast obyvatel na veřejném dění v obci je výrazným elementem v jejím rozvoji, a to především v rámci politického, společenského a kulturního života. Lze ji charakterizovat z různých hledisek. Prvním ukazatelem může být frekvence zasedání zastupitelstva obce a účast veřejnosti na nich. Z hlediska frekvence zasedání zastupitelstva lze sledované obce rozdělit do čtyř početně relativně vyrovnaných skupin:

- zasedání 1krát za měsíc v 5 obcích,
- zasedání 1krát za 2 měsíce v 5 obcích,
- zasedání 1krát za 3 měsíce v 7 obcích,

– 1krát za měsíc pracovní a 1krát za 3 měsíce veřejné zasedání ve 3 obcích.

Nutno uvést, že dle zákona má zastupitelstvo zasedat alespoň 1krát za 3 měsíce. Účast veřejnosti na zasedáních je velice nízká ve všech obcích, v polovině obcí nepřesáhne v průměru ani 5 účastníků. Podle starostů závisí hlavně na konkrétním programu zasedání. Dále je účast větší v obcích, ve kterých je silná opozice. Frekvence zasedání zastupitelstva ani účast veřejnosti nejsou nijak diferencované podle velikosti obcí.

Dalším ukazatelem je aktivita občanů v místních spolcích. Počet spolků s výjimkami koresponduje s velikostí obce, což je pochopitelné vzhledem k rozsahu potenciální členské základny a možnostem obce spolky podporovat. Záleží také, zda se v obci najdou jedinci ochotní a schopní spolek vést nebo zda má spolek v obci dlouhodobou tradici. Bez výjimky ve všech obcích působil sbor dobrovolných hasičů (dále jen SDH), často i více jednotek v jedné obci – v různých místních částech. SDH je také spolkem, který všichni starostové označili za nejvýznamnější. Je tomu tak nejen vzhledem k jeho nezastupitelné roli v krizových situacích, ale také vzhledem k jeho „sportovní“ a „společenské“ aktivitě, a to především v malých obcích, kde jiný spolek nepůsobí. Dalším častým spolkem v obcích byl sportovní klub různého zaměření či Sokol a myslivecké sdružení (ve více než polovině obcí). Výskyt a podoby dalších spolků byly velice individuální. Byly to například rybáři, zahrádkáři, včelaři, kartáři, baráčníci, divadelníci, hudebníci, skauti, spolky žen, spolky seniorů, autoklub, letecký klub, jezdecký klub, pěvecký sbor nebo skupina historického šermu.

Z hlediska frekvence a charakteru veřejných akcí byly mezi obcemi značné rozdíly. Pod pojem veřejná akce jsou zahrnuty všechny typy podniků, které organizují pro veřejnost obce (starostové, kulturní referenti atd.), místní spolky nebo další dobrovolníci či skupiny (např. chataři). Jde především o nejrůznější společenské a kulturní (např. plesy, divadla, koncerty, přednášky, výlety, slavnosti, setkání) a sportovní akce (např. turnaje, soutěže, závody, pochody). Odpovědi na průměrnou frekvenci konání akcí se pohybovaly od „výjimečně, není pro koho“ (Troskovice) přes „jen sportovní“ nebo „jen tradiční akce“ (např. čarodějnice, posvícení) a „1krát až 2krát měsíčně“ až po „50 akcí za rok“ (Všeň). Na organizaci akcí se podílely částečně spolky, ale velký podíl akcí zajišťovaly samy obce – jejich představitelé. Spolky většinou připravovaly akce odpovídající jejich zaměření. Spolupráce spolků z jednotlivých místních částí byla ve všech obcích samozřejmostí (především SDH), stejně jako spolupráce spolků shodného zaměření z různých obcí.

Jedinci nebo skupiny neorganizované ve spolcích a výrazněji se podílející na dění v obci byli zastoupeni výjimečně. Vysvětlení lze hledat v tvrzení, že „kdo chce něco

dělat, tak je v nějakém spolku“ (Karlovice). Ve třech obcích byly aktivní skupiny sportovců nebo divadelníků, které však neměly podobu oficiální organizace. Ve čtyřech obcích se našli konkrétní jedinci, kteří byli obci různým způsobem prospěšní – výpomoc s fyzickou prací (Dobšín), provozování „obchůdku s tradičními místními výrobky“ (Všeň), zpracování podkladů pro hospodaření s vodou (Hrubá Skála) nebo vedení neoficiálního klubu seniorů (Dolní Bousov).

S účelem informovat o veřejném dění všeho druhu byly v některých obcích vydávány novinové občasníky (např. Boseň, Libuň, Všeň). V Příšovicích starosta informoval občany o dění v obci prostřednictvím obecní kabelové televize.

Vztahy mezi obyvateli hodnotili starostové převážně jako běžné. Dva starostové upozornili na přetrvávající napětí mezi „starousedlíky“ a „přistěhovalými“, i když někteří z nich žijí v obcích už i několik desítek let (Příšovice, Troskovice). Tři starostové zmínili, že vztahy v obci se v poslední době zhoršují: „bývali lepší, více sousedské“ (Karlovice), „někteří totiž očekávají město na vesnici“ (Žďár). Všichni starostové shodně vnímali obyvatele své obce jako spokojené s životem v daném místě. A zároveň dodávali, že tato otázka by měla směřovat spíše přímo jim – obyvatelům.

Vzhledem k tomu, že Český ráj je tradiční rekreační oblastí, téměř v každé obci se vyskytují objekty individuální rekreace – chaty a chalupy (dále OIR). Chataři a chalupáři (dále nerezidenti) mohou být v rámci obce významnými aktéry. Jen ve dvou obcích ze sledovaného souboru byli nerezidenti zastoupeni pouze okrajově (Příšovice, Dolní Bousov), v ostatních obcích byli zastoupeni ve vyšší míře. Významný podíl OIR se projevoval především v malých obcích (např. Troskovice), ve větších obcích pak převážně v jejich okrajových částech (např. Kněžmost). V některých místních částech dokonce převyšovaly počet trvale obydlených objektů (např. Vyskeř). Nerezidenti pocházeli podle starostů především z velkých měst v širokém okolí (např. Jablonec nad Nisou, Jičín, Liberec, Mladá Boleslav) a z Prahy.

Vztahy obce s nerezidenty označili starostové většinou jako běžné. K jejich účasti na veřejných akcích se vyjadřovali různě. Na jedné straně byly obce, kde byli nerezidenti skupinou zcela integrovanou do života obce a společných akcí se běžně účastnili. Například v Mladějově se dokonce na organizaci některých akcí podíleli a pořádali vlastní koncerty. Není výjimkou, že v obci tráví větší část roku nebo se do obce po čase přestěhují na „stálo“, např. na důchod. Nemusí se ale vždy jednat o změnu místa trvalého pobytu. Také se často jedná o lidi, kteří v obci vyrostli, v dospělosti se z ní odstěhovali a nyní využívají příslušný objekt (například zděděný po rodičích) na rekreaci. Na druhé straně byly obce, kde nerezidenti představovali uzavřenou skupinu (např. chatová osada na okraji obce) nebo jednotlivé „domácnosti“,

kteří se o dění v obci příliš nezajímají. Může tomu tak být proto, že vytvořili vlastní komunitu, resp. sem jezdí trávit volné víkendy, odpočinout si od městského ruchu a chtějí svůj čas využít dle vlastních představ. Téměř v polovině obcí starostové někdy, byť i jen jednou, využili kontaktů nebo, a to častěji, znalostí někoho z nerezidentů. Z profesního hlediska to byli například právník, architekt (Hrubá Skála), projektant nebo lékař (Karlovice). Jako poslední k problematice nerezidentů zmíním dva protichůdné názory na jejich úlohu pro zachování dotčených objektů. Na jedné straně jsem se setkala s názorem, že díky nim se zachovala řada objektů, které by bez jejich přičinění zchátraly (Karlovice, Kacanovy). Na druhé straně jsou však některé realizované rekonstrukce či úpravy objektů vnímány jako značně necitlivé (Olešnice).

4.1.4 Členství ve sdruženích

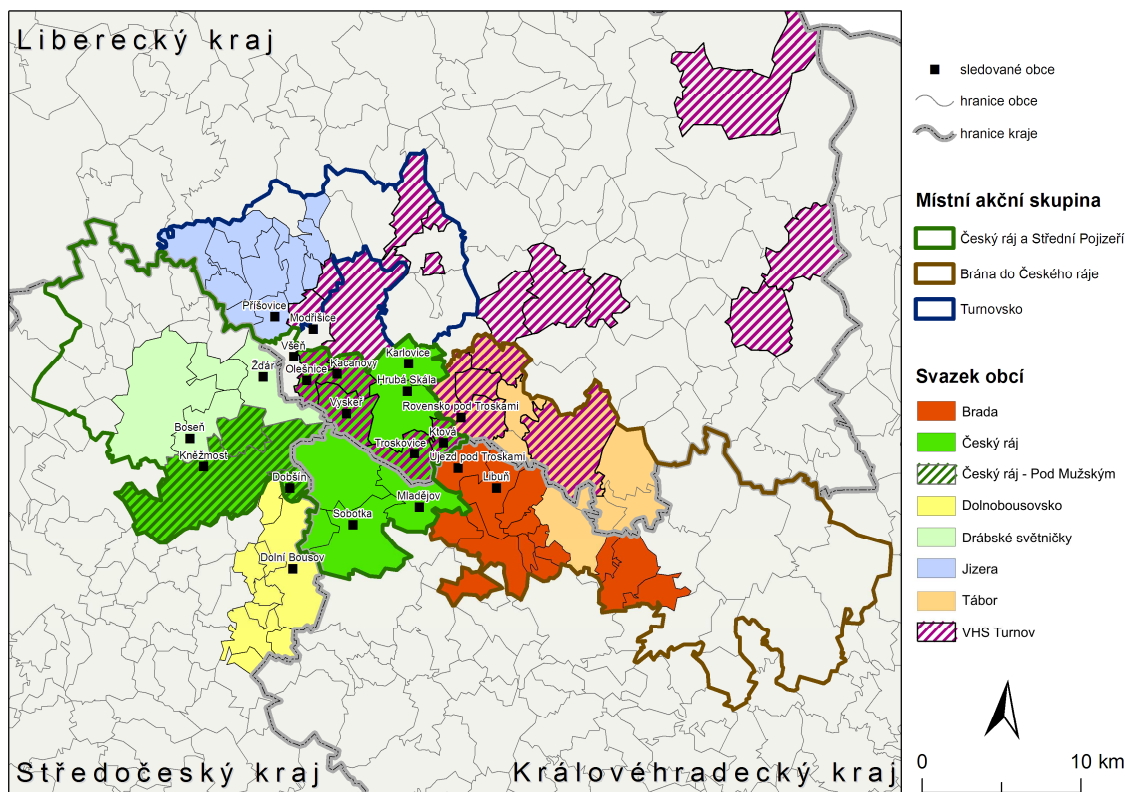
Hojně využívanou formou meziobecní spolupráce je v současné době účast v dobrovolných svazcích obcí (dále jen DSO nebo svazek). Jinak tomu nebylo ani ve sledovaném souboru obcí. Pouze dvě z nich nebyly členem žádného DSO, ostatní byly členem jednoho nebo dvou svazků. Sledované obce v řešeném území byly členy celkem 8 různých svazků. Přehled svazků, které působí v rámci řešeného území spolu s rokem vzniku a počtem členských obcí je uveden v tabulce 4.2. V dalším textu budou používány pouze jejich zkrácené názvy (viz tab. 4.2). Více než polovina obcí patřila do MR Český ráj, což je způsobeno jeho polohou na krajském trojmezí, v jehož okolí bylo vymezeno modelové území. Do ostatních svazků patřila jedna nebo dvě sledované obce. Jako specifický jednoúčelový svazek obcí lze označit Vodohospodářské sdružení Turnov, proto tento svazek nebude v dalším textu zahrnut do společného hodnocení. Informace vtažené se k tomuto svazku budou uvedeny samostatně. Územní působnost svazků je zachycena na obrázku 4.1.

Tabulka 4.2: Základní údaje DSO, jejichž členy jsou sledované obce (2010)

oficiální název	zkrácený název	rok vzniku	počet obcí
Svazek obcí Brada	Brada	2003	14
Mikroregion Český ráj	MR Český ráj	2001	14
Mikroregion Český ráj - Pod Mužským	Pod Mužským	-	3
Dobrovolný svazek obcí Dolnobousovsko	Dolnobousovsko	-	7
Dobrovolný svazek obcí Drábské světničky	Drábské světničky	2002	4
Mikroregion Jizera	Jizera	2002	12
Mikroregion Tábor	Tábor	2000	11
Vodohospodářské sdružení Turnov	VHS	1995	22

Zdroj: Internetové stránky DSO – viz seznam dalších zdrojů, vlastní šetření.
Vysvětlivky – „-“: nezjištěno.

Obrázek 4.1: Územní působnost dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin, jejichž členy jsou sledované obce (2010)

Zdroj: Internetové stránky uvedených DSO a MAS – viz seznam dalších zdrojů, vlastní šetření, mapové podklady ArcČR 500.

Dvojnásobné členství bylo ve sledovaných obcích zapříčiněno dvěma způsoby. Buď tím, že vybrané obce v rámci většího svazku zasahujícího do více krajů (MR Český ráj) vytvořily ještě vlastní malý svazek na základě krajské příslušnosti (Pod Mužským). Anebo tím, že byly členy některého ze všeobecně zaměřených svazků a zároveň čistě účelového svazku VHS.

Účel založení všech svazků dobře vystihuje jeho formulace v zakládací smlouvě MR Český ráj: „ochrana společných zájmů a zmnožení sil a finančních prostředků při prosazování záměrů přesahujících svým rozsahem a významem každou z členských obcí“. Všechny svazky byly zaměřeny na strategický rozvoj území s prioritami v několika různých oblastech (např. lidské zdroje, infrastruktura, rozvoj vesnice, podnikání, cestovní ruch). Jako důvod členství ve svazku starostové uváděli nejčastěji přístup k finančním prostředkům, na které by jako samostatná obec nedosáhli, méně pak společný postup při vyjednávání (například v oblasti veřejné dopravy nebo protipovodňových opatření). Starosty nejvíce zmiňované společné akce svazků byly z oblasti místních komunikací, technické infrastruktury, vybavení komunální technikou,

veřejné dopravy (turistické autobusy) a cestovního ruchu. Účast ve svazku hodnotili starostové ve většině pozitivně¹⁴ – jako faktickou, převážně aktivní, perspektivní a finančně i celkově výhodnou. Je nasnadě, že pokud by tomu tak nebylo, asi by obec neměla důvod členem svazku být. S výjimkou Dolnobousovska byly starostové s fungováním příslušného svazku spokojeni, plnil podle nich účel, za kterým byl založený. Dolnobousovsko se podle starosty Dolního Bousova nepodařilo „rozjet“ především díky nízkému zájmu členských obcí. Podle něj obce dál samostatně řeší akce, které by bylo možné, žádoucí a výhodné řešit společně (např. výstavba technické infrastruktury). Svou roli zde hraje jistě i skutečnost, že většina starostů členských obcí je neuvolněná, tedy nemají dostatek času se společným záležitostí věnovat. Starosta Dolního Bousova byl k dalšímu fungování svazku velice skeptický a naznačil, že pravděpodobně dojde k jeho zrušení. Výjimečně se samozřejmě objevily také negativní postoje k významu svazků, které souvisely s negativním názorem na současné administrativní uspořádání jako takové. Například starosta Všeně viděl ve svazcích zbytečný mezičlánek při rozdělování financí, který celý proces díky složité organizační struktuře a související administrativě pouze komplikuje.

Specifickou roli mezi svazky má VHS, které je čistě účelovým svazkem. VHS je vlastníkem vodohospodářské infrastruktury členských obcí a jeho úkolem je zajišťovat její rozvoj a provoz. VHS pomáhá členským obcím především s přípravou akcí, získáváním dotací na akce a s realizací vlastních stavebních prací. Podle internetových stránek svazku vede obce ke vstupu poznatek, že nejsou schopny samostatně provozovat vodovodní a kanalizační síť a zajišťovat jejich obnovu a rozvoj.

Dalšími institucionalizovanými formami spolupráce s účastí obcí ve sledovaném území byly místní akční skupiny (dále jen MAS), konkrétně Český ráj a Střední Pojizeří, Brána do Českého ráje, Turnovsko. Jejich územní působnost zachycuje obrázek 4.1. Vzhledem k tomu, že v rozhovoru starostové podrobněji hodnotili pouze účast ve svazcích, informace o MAS jsem získala pouze základní. Jejich právní formou je buď obecně prospěšná společnost (Český ráj a Střední Pojizeří), nebo občanské sdružení (Brána do Českého ráje, Turnovsko). Na rozdíl od svazků, jejichž členy mohou být pouze obce, v rámci MAS dochází ke spolupráci subjektů ze všech tří sektorů – veřejný, soukromý, neziskový. Členství v MAS je často vázáno na členství ve svazku, resp. v některých případech jsou členem MAS svazky jako celky a nikoli samostatné

¹⁴ Na 5-bodové škále starostové volili mezi následujícími dvojicemi: formální x faktická, aktivní x pasivní, perspektivní x neperspektivní, finančně výhodná x finančně nevýhodná, celkově výhodná x celkově nevýhodná.

obce (např. MR Český ráj, Brada, Tábor). Také v případě MAS je hlavním důvodem členství možnost získat. Nutno dodat, že podle dostupných dat se dvěma MAS podařilo v programovém období 2007 – 2013 získat podporu v rámci Programu rozvoje venkova na realizaci místní rozvojové spolupráce.

Dalším významným subjektem koordinujícím spolupráci aktérů ve sledované oblasti je Sdružení Český ráj. Jeho členy je 9 obcí ze souboru. Jde o zájmové sdružení právnických osob založené v roce 1992, jehož účelem je spolupráce členských subjektů na rozvoji cestovního ruchu v turistickém regionu Český ráj¹⁵. Územní působnost sdružení je uvedena na obrázku 3.1.

Účast v dalších sdruženích byla velice individuální. Jednalo se o sdružení působící na vyšší územní úrovni nebo celostátně, případně o sdružení se specifickým zaměřením. Byly to Svaz měst a obcí České republiky, Spolek pro obnovu venkova, Sdružení obcí Libereckého kraje, Euroregion Nisa, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska a tzv. Újezdská smlouva o vzájemném postupu a spolupráce proti výstavbě rychlostní komunikace R 35 (dále jen R 35).

4.1.5 Význam vybraných institucí a osob

Na provoz a rozvoj obce mohou mít vliv různé osoby a instituce (viz kapitola 2.8.3). Starostů jsem se ptala, které z nich považují za důležité pro svou obec. Vzhledem k tomu, že k hodnocení významu určitých osob a institucí docházelo během celého rozhovoru, často v této otázce došlo pouze ke stručnému shrnutí dříve zmíněných skutečností. Nutno konstatovat, že nelze jednoduše říci, který z aktérů byl důležitý více a který méně. Každý přináší obci něco jiného. Navíc zdaleka ne všichni aktéři působí ve všech obcích (např. škola, církve – farnost, nerezidenti, NNO). Následující text tedy spíše shrnuje poznámky starostů k jednotlivým aktérům, než aby uváděl jejich konkrétní pořadí podle důležitosti. U některých ani ke komentáři nedošlo, protože jejich důležitost byla pro starosty samozřejmostí – školy, církve, představitelé okolních obcí nebo svazku, kterého je obec členem.

Nezastupitelná role místních spolků byla zmíněna už dříve v části zabývající se veřejným děním v obci. Bez jejich aktivity by řada obcí „přestala žít“. Vedle organizování veřejných akcí bývají jejich členové nápomocní také v různých jiných oblastech, například při úpravě veřejné zeleně, čištění rybníka, údržbě hřbitova nebo

¹⁵ Turistický region Český ráj je jeden z 16 oficiálních turistických regionů České republiky, které byly vymezeny Českou centrálou cestovního ruchu – CzechTourism.

provozu knihovny. „Aktivisté“ jednotlivci či jejich skupinky byli samozřejmě pro obce obdobně důležití jako spolky.

Nerezidenty ve většině obcí, kde se vyskytují, považovali starostové také za důležité. Nejen vzhledem k tomu, že udržují příslušné objekty v obyvatelném stavu, ale často také proto, že „jsou prostě součástí obce“. A pokud chaty a chalupy tvoří významnou část objektů v obci, někde i větší než trvale obydlené objekty, pravděpodobně ani nelze jejich uživatele „nebrat vážně“.

Dalšími aktéry jsou ekonomické subjekty, jejichž důležitost pro obce je nasnadě – pracovní příležitosti, daňové výnosy. Většina obcí se podle svých možností snažila podnikání podporovat. K nejčastějším způsobům patřila nabídka výhodného pronájmu obecních prostor nebo využívání místních subjektů k činnosti pro obec, je-li to možné vzhledem k platným právním předpisům.

Vyšší správní celky (ORP, kraje, ministerstva), resp. jejich zastupitelé a úředníci, mají pro fungování obce velice specifický význam. V jejich případě starostové hodnotili spíše přístup zastupitelů či zaměstnanců daného celku ke vzájemné komunikaci. Jejich výpovědi byly převážně kladné. Zároveň však upozorňovali na závislost atmosféry při jednání na konkrétním člověku, s kterým se jedná.

Nejmenší či žádný význam pro fungování obce přisuzovali starostové politickým představitelům, poslancům a senátorům.

4.1.6 Ostatní témata

Krajská hranice jako bariéra

Sledované obce ležely v těsné blízkosti nebo přímo na styku krajských hranic. Jak bylo uvedeno v kapitole 2.9, může být administrativní hranice krajů výraznou bariérou pro vzájemnou spolupráci sousedních obcí. Avšak 75 % starostů sledovaných obcí ji, za bariéru nepovažovalo. Stejně tomu bylo i ve výsledcích dříve uvedených prací. Ty však zároveň uváděly, že k reálné spolupráci docházelo zcela výjimečně. Toto tvrzení se v modelovém území této práce nepotvrdilo, zde docházelo k realizaci spolupráce přes hranici krajů běžně. Přesto, že někteří starostové vypověděli, že se krajská hranice v některých oblastech negativně projevuje (např. veřejná doprava, správa komunikací, systém financování), vždy poukazovali na to, že spíše záleží na konkrétních lidech, s kterými „na druhé straně“ jednají. Výstižně na tuto otázku reagoval starosta Příšovic: „Když se chce, tak jde všechno.“ Často padla zmínka

o nedostatečné komunikace a koordinaci mezi kraji. Naprosto žádný problém nepředstavovala krajská hranice v případě neformální spolupráce.

Ale ani v souvislosti s formální spoluprací nebyla hranice pro starosty výraznou bariérou. Ve sledovaném území byl dokonce založen DSO (MR Český ráj) a MAS (Český ráj a Střední Pojizeří) sdružující obce a další subjekty ze všech tří krajů, které se zde stýkají. Podrobnější poznatky jsem získala pouze o fungování svazku. Starostové členských obcí připouštěli, že krajská hranice je pro fungování svazku jistou komplikací, se kterou se ale lze vypořádat. Šlo především o nestejně podmínky pro žádosti o dotace a odlišné priority a finanční alokace krajů na různé aktivity. Tedy se mohlo stávat, že jeden kraj na vybranou aktivitu přispívá, zatímco druhý nikoli. Vedle komplikací viděli starostové v příslušnosti svazku do různých krajů také jistou výhodu. Svazek mohl získávat finance ze tří různých zdrojů. Když se podařilo „zafinancovat“ určitou akci ze zdrojů jednoho kraje, mohli její výsledek využívat všechny obce (např. pořízení komunální techniky). Dále se dařilo získávat finance od jednoho kraje v závislosti na tom, že danou věc podpořil už jiný kraj.

Třetí hypotéza práce tedy nebyla v řešeném území potvrzena.

Slučování obcí

Součástí rozhovoru byla také otázka na postoj starostů ke slučování obcí. Konkrétně zda by byli ochotní přijmout jinou obec (jejich samospráva by zůstala zachována, dále jako přijetí) nebo se v případě nutnosti připojit k jiné obci (jejich samospráva by zanikla, dále jako připojení). V případě připojení byl výsledek jednoznačný. 18 z 20 obcí tuto možnost jednoznačně odmítlo. V Libuni nedala paní starostka konkrétní odpověď, protože se domnívala, že toto by měli rozhodovat obyvatelé sami. V Olešnici, která patří k nejmenším obcím v souboru, pan starosta uvedl, že současný systém ke sloučení nejmenších obcí spěje, alespoň tedy v administrativní oblasti, protože nároky na neuvolněné starosty neúměrně rostou a stávají se neúnosnými.

Odpovědi na možnost přijetí jiné obce byly více diferencované. První reakce často zněla: „Záleží, která obec by to byla.“ Necelá polovina obcí by jinou pod svou samosprávu přijala. Čtvrtina obcí přijetí odmítla, a to především na základě reálných okolností (geografická poloha, velikost obce). Ve čtvrtině obcí starostové neodpověděli jednoznačně s tím, že by záleželo na konkrétní situaci.

Počet spolupracujících subjektů

V návaznosti na kooperativní aktivity obce jsem zjišťovala názor starostů na výroky uvedené jako první a druhou hypotézu práce. Související výpovědi se většinou prolínaly celým rozhovorem.

S prvním výrokem: „S rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) roste „formálnost“ spolupráce.“ až na výjimky starostové souhlasili. I v průběhu rozhovorů se tento výrok potvrdil. Vyplývalo z nich například, že dvě nebo tři obce se domluví bez problémů samy, ale ve větším počtu už je vhodné mít nějakého prostředníka nebo koordinátora, ať už z řad představitelů zúčastněných obcí nebo externího.

Druhý výrok: „S rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) klesá intenzita spolupráce.“ také většina starostů potvrdila. Pod pojem intenzita je v tomto případě zahrnuta frekvence společných akcí, nikoli frekvence vzájemných setkání, kde se daná akce projednává a připravuje. Příkladem mohou být negativní názory na fungování MAS kvůli velkému počtu členů nebo na Sdružení Český ráj kvůli velkému územnímu rozsahu.

Ve sledovaném území se tedy potvrdily první a druhá hypotéza práce.

4.1.7 Shrnutí

Terénní šetření realizované metodou řízených rozhovorů přineslo základní poznatky o rozvojových podmínkách ve sledovaných obcích. Rozhovor byl veden s představiteli 20 vybraných venkovských obcí v oblasti Českého ráje v těsné blízkosti styku hranic tří krajů (Královehradeckého, Libereckého a Středočeského). Počet obyvatel v obcích se pohyboval od 100 do 2 500. Z respondentů byly více než dvě třetiny pro svou funkci uvolnění. Většina z nich zastávala nějakou funkci v zastupitelstvu obce již několikáté funkční období.

Občanská vybavenost obcí odpovídala velikosti jednotlivých obcí. S výjimkami se v nejmenších obcích vyskytoval pouze obchod s potravinami a restaurační zařízení. S rostoucím počtem obyvatel přibývaly další služby, obce nad 1 000 obyvatel již disponovaly všemi základními druhy občanského vybavení.

Spádovost obcí bylo možné rozdělit do dvou kategorií, podle vyjížďkové vzdálenosti. Cílovými městy při vyjížďce na delší vzdálenosti, které odpovídala vyjížďka do zaměstnání, středních škol, za kulturními a sportovními zařízeními, službami a zbožím dlouhodobé spotřeby, byly především velká města v blízkém okolí (Jičín, Mladá Boleslav, Turnov), v menším zastoupení pak velká města v širším okolí (Liberec,

Praha). Vyjíždka do mateřských a základních škol a za lékařem směřovala spíše na kratší vzdálenosti, zpravidla do nejbližší obce, kde se daná služba nacházela.

K hlavním prioritám obcí patřilo nejčastěji zvýšení počtu obyvatel a s tím související rozvoj bydlení. Problém však v některých obcích představoval nedostatek vhodných obecních pozemků nebo omezení vyplývající z příslušnosti území obce do CHKO. Z dalších priorit byla často uváděna technická infrastruktura. Kromě uvedeného problému s rozvojem bydlení se obce nejvíce potýkaly se špatným stavem místních komunikací, nízkou aktivitou obyvatel a nezaměstnaností. Podle očekávání byla nejtěžším problémem ve všech obcích nízká daňová výtěžnost.

Ve veřejném dění nejvýznamnější roli vedle představitelů obce hrály místní spolky. Počet spolků s výjimkami rostl s počtem obyvatel obce. Charakter spolků byl velice různorodý. Bez výjimky ve všech obcích působil SDH. V souhrnu lze konstatovat, že nějaká veřejná akce se konala v obcích jedenkrát až dvakrát měsíčně. Vzhledem k charakteru sledovaného území se téměř ve všech obcích vyskytovaly objekty individuální rekreace. V některých obcích tvořily výrazný podíl na celkovém počtu staveb. Chataři a chalupáři byli převážně vnímáni bezproblémově, jako součást obce.

Účast obcí ve sdruženích byla vysoká. S výjimkou dvou obcí byly všechny členem alespoň jednoho DSO. Celkem patřily sledované obce k 8 různým DSO. 7 z nich bylo zaměřeno na strategický rozvoj. Dále obce spadaly do působnosti celkem 3 MAS. Některé byly členy dalších sdružení s celostátní působností nebo se specificky vymezenou členskou základnou. Členství ve sdruženích bylo hodnoceno převážně kladně.

Hranice tří krajů procházející modelovým územím nebyla starosty vnímána jako výrazná bariéra pro vzájemnou spolupráci obcí z různých krajů. V oblasti krajského trojmezí dokonce funguje DSO a MAS sdružující obce ze všech tří krajů.

Postoj starostů ke slučování obcí byl poměrně jednoznačný. Téměř všichni odmítli možnost připojení k jiné obci, pokud by to znamenalo zánik jejich samosprávy. Kladný postoj k přijetí jiné obce pod svou samosprávu vyjádřila asi polovina starostů. Ostatní ji na základě reálných možností odmítli nebo se odkázali na konkrétní situaci.

Ve sledovaných obcích se potvrdily výroky o souvislosti formálnosti a intenzity spolupráce s počtem spolupracujících subjektů (obcí). S rostoucím počtem subjektů roste formálnost a klesá intenzita vzájemné spolupráce.

4. 2 Spolupráce podle sestavených typologií

Na základě rozboru teoretických textů i výsledků terénních výzkumů bylo v rámci druhé kapitoly sestaveno podle různých hledisek několik typologií spolupráce obcí. Jejich aplikaci ve sledovaném souboru obcí uvádí následující text.

Charakter spolupráce

Jedním z možných hledisek pro hodnocení meziobecní spolupráce je její charakter. Na jeho základě lze rozlišovat:

- jednorázová účelová spolupráce,
- dlouhodobá účelová spolupráce,
- dlouhodobá rozvojová spolupráce.

U institucionalizovaných forem spolupráce najdeme ve sledovaném souboru obcí všechny tři uvedené typy. Za jednorázovou účelovou spolupráci lze považovat spolupráci v rámci sdružení, které vzniklo na základě uzavření smlouvy o společném postupu proti R 35. I když se jedná o spolupráci trvající dlouhý čas (několik let) a jistě není typickým vzorkem toho, co je obecně vnímáno pod pojmem jednorázová, domnívám se, že ji za jednorázovou označit lze, protože až se v dané věci rozhodne a silnice bude postavená, spolupráce z tohoto konkrétního důvodu pravděpodobně skončí.

Jako dlouhodobou účelovou spolupráci bych označila spolupráci obcí v rámci VHS. Hospodaření s vodou a s ním související činnosti bude nutné provozovat neustále a není možnost, že by tato spolupráce skončila z důvodu zániku účelu, kvůli kterému byla zformována.

Pod typ dlouhodobá rozvojová spolupráce lze zahrnout spolupráci v ostatních svazcích a místních akčních skupinách, jejichž členy jsou sledované obce. Strategický rozvoj příslušného území je cílem všech těchto subjektů.

Neformální spolupráci lze podle uvedené typologie charakterizovat velice těžko. Je totiž velice variabilní, individuální a často závislá na vzájemných vztazích osob, které ji realizují. Starostové v této souvislosti často zdůrazňovali vliv osobních vztahů a známostí: „Nabídl mi pomoc, protože se známe. Kdyby tu seděl někdo jiný, tak to neudělá.“ (Hrubá Skála).

Předmět spolupráce

S charakterem spolupráce úzce souvisí její předmět. Pojem předmět spolupráce může být chápán různě. Já jsem jej použila pro označení obsahu aktivit, kterými se spolupráce mezi obcemi realizuje. Vyčleněné typy v podstatě odpovídají teoretickým vývojovým stádiím vzájemné spolupráce. Výměna informací a výměna znalostí a zkušeností jsou náplní téměř každé vzájemné komunikace mezi starosty, případně s dalšími aktéry. Probíhá jak na neformální (při běžném styku), tak i na formální úrovni (např. semináře, schůze). Realizace jednorázové společné akce je také běžnou praxí. Příkladem může být společné pořádání veřejné akce, a to nejen ve vztahu obec – obec, ale také například obec – spolek nebo obec – církev. Dlouhodobá spolupráce na jednom projektu nebo dlouhodobá rozvojová spolupráce jsou spíše předmětem institucionalizovaných forem spolupráce.

Aktéři spolupráce

Typologii aktérů spolupráce lze založit na různých faktorech. Ve své práci jsem zvolila příslušnost k sektoru hospodářství a skladbu souboru spolupracujících subjektů. Už ze samotné podstaty a úlohy obce vyplývá, že je nucena spolupracovat s různými aktéry ze všech sektorů. Tato skutečnost se prokázala i u sledovaných obcí. Při svém provozu a rozvoji běžně spolupracují jak se subjekty sektoru veřejného (např. okolní obce, kraj), tak i soukromého (např. podniky, banky) a neziskového (např. spolky).

Podle skladby lze rozeznat spolupráci mezi aktéry stejného typu (např. obec – obec) a mezi aktéry různého typu (např. obec – podnikatel). Opět běžně dochází k oběma typům spolupráce. Příkladem spolupráce stejných aktérů jsou DSO, příkladem spolupráce různých aktérů pak MAS.

Důvody spolupráce

Důvody spolupráce mohou být různé. Rozhodla jsem se pouze pro základní rozdělení podle toho, zda jde o spolupráci s cílem realizovat nějakou aktivitu („pro něco“) nebo s cílem nějaké aktivitě zabránit („proti něčemu“). U sledovaných obcí najdeme oba typy. Jako příklad lze opět uvést sdružení, jichž jsou obce členem. K prvnímu typu spolupráce se řadí všechny dotčené DSO, jejichž cílem je podpora nejruznějších aktivit. K druhému typu patří spolupráce na základě smlouvy proti R 35.

5. Závěr

Se změnou politického režimu v roce 1989 nabyly obce na území Česka zpět svou v minulosti ztracenou autonomii. Nově nabytá samospráva však nepřinesla obcím pouze možnost „rozhodovat samy o svém osudu“ skrze demokraticky zvolené představitele, ale také problémy vyplývající z omezených ekonomických, organizačních a lidských zdrojů. Ani v současné době nejsou podmínky v obcích z hlediska ne/dostatku zdrojů jiné. Nejvýrazněji se tyto problémy projevují v malých obcích (do 1 000 obyvatel), které však v Česku tvoří více než 80 % všech obcí. Jednou z možností, jak se s vzniklými problémy vypořádat, je spolupracovat na jejich řešení s dalšími aktéry v území, ať už to budou okolní obce nebo jiné subjekty z veřejné, soukromé nebo neziskové sféry. A právě fenoménem spolupráce obcí jsem se zabývala ve své diplomové práci.

Cílem práce bylo klasifikovat jednotlivé typy spolupráce a podle sestavených typologií charakterizovat spolupráci venkovských obcí ve vybraném modelovém území. Samotné klasifikaci na základě odborné literatury a dosud provedených výzkumů předcházela přehledný rozbor základních vnějších a vnitřních faktorů, které mají na spolupráci obcí významný vliv. V souvislosti s vytyčeným cílem a na základě poznatků teoretické části práce byly formulovány tři hypotézy, které byly v práci ověřovány. První hypotéza předpokládala, že s rostoucím počtem spolupracujících subjektů (obcí) poroste formálnost spolupráce. Podle předpokladů druhé hypotézy s rostoucím počtem spolupracujících (obcí) subjektů bude klesat její intenzita. Třetí hypotéza předpokládala, že administrativní hranice krajů je významnou bariérou pro spolupráci obcí ze sousedních krajů.

Vzhledem k výrazné závislosti úspěchu spolupráce na konkrétních zúčastněných jednotlivcích jsem se rozhodla věnovat se tématu na lokální úrovni a prostřednictvím rozhovorů s představiteli venkovských obcí identifikovat možnosti a limity jejich spolupráce. Při jednání s představiteli obcí jsem často získala jedinečné informace a názory. Přestože se jednalo o subjektivně zabarvené výpovědi, bylo možné si na jejich základě vytvořit poměrně ucelenou představu o problémech venkovských obcí a jejich možnostech je řešit.

Na základě šetření ve vybraných obcích z oblasti Českého ráje lze konstatovat, že pro úspěšné fungování a rozvoj venkovských obcí je mechanismus spolupráce nutností, ať už je to spolupráce formální či neformální, se subjekty v rámci nebo mimo obec. Nezastupitelný význam má spolupráce se subjekty z každého ze tří sektorů – veřejného, soukromého, neziskového. Vzájemná spolupráce mezi obcemi se odehrává

převážně ve dvou rovinách. Na neformální úrovni, kdy je jejím předmětem především výměna informací, znalostí a zkušeností při běžné vzájemné komunikaci. A na formální úrovni, v rámci různých sdružení, kdy zpravidla společně založený právní subjekt sdružuje finanční prostředky a realizuje nejrůznější společné projekty. Přímé i nepřímé výpovědi představitelů sledovaných obcí k tématu spolupráce potvrdily první a druhou hypotézu o vlivu počtu spolupracujících subjektů (obcí) na formálnost a intenzitu spolupráce.

Třetí hypotéza nebyla v řešeném území potvrzena. Přestože sledované území leží na styku tří krajů, podle výsledků terénního šetření jejich hranice žádnou výraznou bariéru pro spolupráci sousedních obcí nepředstavují. Určité komplikace pro institucionalizované formy spolupráce představitelé sledovaných obcí v souvislosti s krajskými hranicemi připouštěli, ale zároveň dodávali, že se je daří poměrně úspěšně překonávat. Příkladem může být úspěšně fungující svazek obcí sdružující obce ze všech tří krajů.

Ve sledovaném souboru obcí se vyskytly příklady všech typů spolupráce podle sestavených klasifikací, které ji rozlišovaly na základě charakteru, předmětu, skladby aktérů a důvodů. V případě formální spolupráce převládala dlouhodobá rozvojová spolupráce směřující k realizaci určitých aktivit nebo projektů. Jednotlivá sdružení byla složená jak ze stejných, tak i z různých typů aktérů. Neformální spolupráci většinou nebylo možné jednoznačně zařadit.

Uvedené skutečnosti naznačují, že spolupráce se pro obce může za určitých podmínek stát výrazným faktorem rozvoje. Záleží na každé jednotlivé obci, resp. jejích představitelích, zda a jak této možnosti ve svém rozvoji využije.

Literatura

BLAŽEK, B. (2004): Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie. ERA, Brno, 184 s.

BLAŽEK, J., MACEŠKOVÁ, M., CSANK, P. (2007): Model čtyř kapitálů – nová metoda přípravy rozvojových strategií? Deník Veřejná správa 23. 1. 2007, Triada.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje – nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Praha, 211 s.

DAVID, P., SOUKUP, V. a kol. (1996)a: Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku. Český ráj – Jičínsko. S & D, Praha, 160 s.

DAVID, P., SOUKUP, V. a kol. (1996)b: Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku. Český ráj – Turnovsko. S & D, Praha, 128 s.

DOKOUPIL, J. (2000): Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru. Geografie – sborník ČGS, 105, č. 1, s. 10 – 18.

DUŠEK, J., SKOŘEPA, L. (2006): Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů. In: MAJEROVÁ, Věra (ed.): Venkov je náš svět, sborník příspěvků z mezinárodní konference. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 319 – 327 s.

EUROPEAN COMMISSION (2006): The Leader approach – A basic guide. Office for Official Publications of European Communities, Luxembourg, 23 s.

FIALA, J. (2009): Lidský a sociální kapitál ve vnitřních periferiích Česka: příklad Rakovnicka. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 103 s.

GALVASOVÁ, I., BINEK, J., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J. (2007): Spolupráce obcí jako faktor rozvoje. Georgetown, Brno, 102 s.

HALLÉR, M. (2006): Regionální diferenciace úrovně lidského kapitálu a jeho význam pro regionální rozvoj v ČR. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 90 s.

HARTMANN, I., ŠKORŇA, D., OJČÍKOVÁ, H. (2009): Dotační tituly EU pro obce, svazky obcí, organizace zřizované a zakládané obcemi v programovacím období 2007 – 2013. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, Praha, 98 s.

HAVLÍČEK, T. (2005): Pohraničí a periferie v regionálním rozvoji. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 94 s.

ILLNER, M. (2006a): Jsou venkovské obce v ČR příliš malé? In: MAJEROVÁ, Věra (ed.): Venkov je náš svět, sborník příspěvků z mezinárodní konference. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 369 – 380 s.

ILLNER, M. (2006b): Velikost obcí, efektivita jejich správy a lokální demokracie. In: VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M.: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 15 – 26.

ILLNER, M. (2007): Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace. In: NEJDL, P., ČERMÁK, D. (eds.): Participace a partnerství v místní veřejné správě. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 124 s.

JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): Regional differentiation of selected conditions for the development of human and social capital in Czechia. Geografie – Sborník ČGS, 113, č. 3, s. 269 – 284.

JERÁBEK, M. (1999): Geografická analýza pohraničí České republiky. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 180 s.

JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., PRATT, G., WATTS, M. (eds.) (2000): The Dictionary of Human Geography. Blackwell, Oxford, 958 s.

KOSTELECKÝ, T., PATOČKOVÁ, V., VOBECKÁ, J. (2007): Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád? Sociologický časopis, 43, č. 5, s. 911 – 943.

KOSTIČ, M. (2004): Vnitřní periferie v Česku: příklad středočesko-jihočeského pomezí. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 112 s.

KUBÍNOVÁ, K. (2007): Vliv administrativních hranic na polarizaci prostoru: příklad vnitřní periferie středočesko-západočeského pomezí. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 79 s.

LUDVÍK, M. a kol. (1982): Český ráj a Podkrkonoší, turistický průvodce ČSSR. Olympia, Praha, 381 s.

NEJDL, P., ČERMÁK, D. (eds.) (2007): Participace a partnerství v místní veřejné správě. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 124 s.

NOVÁKOVÁ, M. (2002): Český ráj. Olympia, Praha, 128 s.

OECD (2006): The New Rural Paradigm: Policies and Governance. OECD Publications, Paris, 164 s.

OECD (2007): OECD Insights – Human Capital: How What You Know Shapes Your Life. OECD Publications, Paris, 147 s.

PATOČKOVÁ, V. (2007): Co se můžeme dočíst o spolupráci obcí. SOCIOweb 2_2007, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/137_socioweb%202-07%20cely.pdf, s. 4 – 5.

PATŘIČNÝ, V. (1994): Sdružení venkovských obcí – vznik přirozených regionů. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 23 s.

PERLÍN, R. (1999): Venkov, typologie venkovského prostoru. Česká etnoekologie, Etnoekologické semináře v Liběchově, Cargo Publishers, Praha, s. 87-104.

PERLÍN, R. (2000): Představitelé veřejné správy jako aktéři lokálního rozvoje. Sociologický průzkum mezi starosty venkovských obcí okresů Písek a Tábor. In: KUBEŠ, Jan (ed.): Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 133 – 150 s.

PERLÍN, R. (2006): Spolupráce venkovských obcí - možnost nebo podmínka úspěchu. Zemědělská ekonomika, 6/2006, Praha, s. 263 – 272.

PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie – Sborník ČGS, 115, č. 2, s. 161 – 187.

PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. Geografie – Sborník ČGS, 115, č. 1, s. 64 – 77.

PODHORSKÝ, M. (1998): Český ráj a Podkrkonoší. FREYTAG & BERNDT Praha a KLETR Plzeň, 128 s.

RYŠAVÝ, D. (2006): Spolupráce venkovských obcí – zkušenosti a výhledy. In: MAJEROVÁ, Věra (ed.): Venkov je náš svět, sborník příspěvků z mezinárodní konference. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 518 – 526 s.

SMRČINOVÁ, D. (2006): Zapojování veřejnosti v obcích do 2 000 obyvatel. In: MAJEROVÁ, Věra (ed.): Venkov je náš svět, sborník příspěvků z mezinárodní konference. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 537 – 542 s.

STACHOVÁ, J. (2005): Občanská společnost v regionech České republiky. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 51 s.

STACHOVÁ, J. (2007): Sociální kapitál. SOCIOweb 2_2007, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/137_socioweb%202-07%20cely.pdf, s. 3 – 4.

SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009): Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: POŠTOLKA, V., LIPSKÝ, Z., POPKOVÁ, K., ŠMÍDA, J. (eds.): Geodny Liberec 2008 – sborník příspěvků. Technická univerzita Liberec, Liberec, s. 50 -56.

VAJDOVÁ, Z. (2006a): Meziobecní spolupráce v Evropě. In: VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M.: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 38 – 44.

VAJDOVÁ, Z. (2006b): Územní změny obcí v ČR od roku 1990. In: VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M.: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 27 – 37.

VAJDOVÁ, Z. (2007): Kde se vzal – tu se vzal – sociální kapitál. SOCIOweb 2_2007, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/137_socioweb%202-07%20cely.pdf, s. 1 – 2.

VAJDOVÁ, Z., BERNARD, J, STACHOVÁ, J., ČERMÁK, D. (2010): Síť institucionálních aktérů rozvoje malého města. Sociologický časopis, 46, č. 2, s. 281 – 299.

VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D. (2006): Spolupráce obcí – anketa ve svazcích. In: VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M.: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 45 – 65.

VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M. (2006): Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 108 s.

VÁNĚ, P. (2009): Potenciál rozvoje vnitřních periferií Česka: příklad Příbramska. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 122 s.

Další zdroje

Zákon č. 128/200 Sb., o obcích (obecní zřízení)

ÚPLNÉ ZNĚNÍ (2009): Obce, kraje, hl. m. Praha; Úředníci obcí a krajů; Obecní policie. Sagit, Ostrava, ISBN 978-80-7208-745-7, 384 s.

Mezinárodní konference URBANUS 2009 – vystoupení vybraných účastníků

PERLÍN, R. (2009): Spolupráce obcí jako předpoklad rozvoje území

TVRDÍK, R. (2009): Možnosti a limity spolupráce venkovských obcí

WAGNER, M. (2009): Spolupráce Sdružení obcí Orlicko a dalších subjektů

Přednáška Rozvojové problémy venkova

PERLÍN, R. (2008), katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK.

Ministerstvo financí České republiky

MF ČR (2009): Přehled o programech (dotačních titulech) finančně zabezpečených pouze z národních zdrojů.

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_prehled_o_programech_dt.html?year=2009, navštíveno 10. 6. 2010.

MAS Rozkvět zahrady jižních Čech – veřejné materiály

LEADER – základní informace. http://www.chelcicko-lhenicko.cz/prilohy/Leader-zakladni_informace.pdf, navštíveno 30. 4. 2010.

Sdružení Český ráj – propagační materiály

Sdružení Česká ráj (2007): Zpravodaj Sdružení Český ráj. Roč. 2007, č. 2, Turnov, 8 s.

Ústav územního rozvoje ČR

ÚÚR (2001-2009): Monitoring mikroregionů. <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2472>, navštíveno 31. 5. 2010.

Český statistický úřad

ČSÚ (2003): Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 – dojíždka do zaměstnání a do škol, Okres Jičín. ČSÚ, Praha, 98 s.

ČSÚ (2003): Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 – dojíždka do zaměstnání a do škol, Okres Liberec. ČSÚ, Praha, 70 s.

ČSÚ (2003): Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 – dojíždka do zaměstnání a do škol, Okres Mladá Boleslav. ČSÚ, Praha, 114 s.

ČSÚ (2003): Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 – dojíždka do zaměstnání a do škol, Okres Semily. ČSÚ, Praha, 74 s.

ČSÚ (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2001, I. díl. Český statistický úřad, Praha, 759 s.

Veřejná databáze ČSÚ: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>, navštíveno 15. 5. 2010.

Štatistický úrad Slovenskej republiky (ŠÚSR)

<http://portal.statistics.sk>, navštíveno 15. 5. 2010.

Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE)

<http://www.insee.fr>, navštíveno 15. 5. 2010.

Internetové stránky dobrovolných svazků obcí

navštíveno 15. 6. 2010

Svazek obcí Brada

www.sobrada.cz

Mikroregion Český ráj

www.craj.e-obec.cz

Mikroregion Český ráj – Pod Mužským

www.branzez.cz/urad-obce/uredni-deska/mikroregion-cesky-raj-pod-muzskym/

Dobrovolný svazek obcí Dolnobousovsko

x (http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_ps.3109/M/_mc/700-709-707-694/_s.155/8712?ks=1207&docid=1101)

Dobrovolný svazek obcí Drábské světničky

x (http://www.risy.cz/mikroregiony_stredocesky_kraj)

Mikroregion Jizera

www.prisovice.cz/puvodni/jizera.htm

Mikroregion Tábor

www.lomnicko.cz

Vodohospodářské sdružení Turnov

www.vhsturnov.cz

Přílohy

Příloha 1: <i>Osnova řízeného rozhovoru s představiteli sledovaných obcí</i>	83
Příloha 2: <i>Vybrané výsledky terénního šetření</i>	87
Příloha 2.1: <i>Základní údaje o respondentech</i>	87
Příloha 2.2: <i>Občanská vybavenost sledovaných obcí</i>	88
Příloha 2.3: <i>Pozice sledovaných obcí</i>	89
Příloha 2.4: <i>Priority a problémy sledovaných obcí</i>	91
Příloha 2.5: <i>Hodnocení účasti sledovaných obcí v dobrovolných svazcích obcí</i>	92
Příloha 3: <i>Vyjížďka do zaměstnání a do škol ve sledovaných obcích k 1. 3. 2001</i>	94
Příloha 4: <i>Míra registrované nezaměstnanosti ve sledovaných obcích k 31.12.2009</i> ...	95
Příloha 5: <i>Seznam obcí, na jejichž území zasahuje CHKO Český ráj</i>	96

Příloha 1: *Osnova řízeného rozhovoru s představiteli sledovaných obcí*

Osnova rozhovoru s představiteli obcí v oblasti Českého ráje

Obec:

Datum:

Základní údaje o respondentovi:

- funkce, jak dlouho ve funkci, uvolněný/neuvolněný/důchodce:
- rodák: ano x ne

Základní údaje o obci:

- *počet obyvatel:*
- *ORP:*
- *obč. vybavenost:*
- *spádovost:*
 - práce:
 - zboží denní spotřeby:
 - služby a zboží dlouhodobé spotřeby:
 - prakt. lékař, special. lékař:
 - školy (zákl., stř., uč.):
 - kulturní a sportovní vyžití:
- *frekvence zasedání zastupitelstva:*
- *účast obyvatel na zasedání zastupitelstva:*
- *pozice obce:*
 - centrální 1 2 3 4 5 okrajová
 - bohatá 1 2 3 4 5 chudá
 - výjimečná 1 2 3 4 5 ničím výjimečná
 - moderní 1 2 3 4 5 tradiční
 - měnící se 1 2 3 4 5 strnulá
 - udržovaná 1 2 3 4 5 zanedbaná
- *priority obce* (1 – patří mezi priority, 2 – pravděpodobně v budoucnosti bude patřit k prioritám, 3 – nepatří mezi priority)
 - zvýšení počtu obyvatel:
 - rozvoj bydlení:
 - napojení na veřejnou dopravu:
 - technická infrastruktura:
 - nakládání s odpady:
 - jiné:
- *hlavní problémy obce* (1 – významný, 2 – spíše významný, 3 – spíše nevýznamný, 4 – nevýznamný):
 - stav místních komunikací:

- napojení na veřejnou dopravu:
- občanská vybavenost obce:
- dostatek bytů/domů, parcel vhodných pro výstavbu bytů/domů:
- rozpad nebo transformace zemědělského podniku:
- nezaměstnanost:
- kriminalita:
- malá aktivita obyvatel:
- personální zajištění chodu obecního úřadu:
- materiální zajištění chodu obecního úřadu:
- nízká daňová výtěžnost:
- zásobování vodou:
- kanalizace:
- nakládání s odpady:
- jiné:
- *další poznámky:*

Veřejné dění v obci:

- *veřejné akce jsou zaměřené zejména na:*
 - společenské/kulturní akce (plesy, bály atd.):
 - sportovní akce (sportovní utkání atd.):
 - hasičské akce, soutěže atd.:
 - zlepšení vzhledu obce (brigády, úprava návsi atd.):
 - jiné:
- *jak často se veřejné akce konají:*
 - společenské/kulturní akce (plesy, bály atd.):
 - sportovní akce (sportovní utkání atd.):
 - hasičské akce, soutěže atd.:
 - zlepšení vzhledu obce (brigády, úprava návsi atd.):
 - jiné:
- *další poznámky:*

Aktivita obyvatel obce:

- *vztahy obyvatel:* přátelské – běžné – formální – napjaté/nepřátelské
- *spokojenost obyvatel s životem v obci:* velmi spokojení – spokojení – nespokojení – velmi nespokojení
- *přítomnost významného „aktivního“ jednotlivce, který spolupracuje s obcí: ano x ne*
 - kolik:
- *kdo (pozice v obci – učitel, vedoucí klubu matek, „bez funkce“ atd.):*
 - na čem se podílí:
 - jak často:
- *přítomnost aktivní skupiny obyvatel, která spolupracuje s obcí: ano x ne*

- kolik členů (možno pouze odhad):
- ofic. organizovaní x ofic. neorganizovaní
- na čem se podílejí:
- jak často:
- „soužití s nerezidenty“ (chataři, chalupáři):
 - vztahy: přátelské – běžné – formální – napjaté/nepřátelské
 - účast na veřejném dění v obci: ano-běžně – občas – zřídka – vůbec
 - spolupráce:
 - odkud:
- *další poznámky:*

Spolky v obci:

- *jaké:*
- *činnost:*
- *jak často působí:*
- *jaké veřejné akce + jak často:*
- spolupráce spolků z jednotlivých částí obce:
- *spolupráce spolků z různých (okolních) obcí:*
- *nejvýznamnější:*

Členství v DSO či jiném sdružení:

- *název:*
- *počet obcí:*
- *kdy založeno:*
- *od kdy členem:*
- *proč členem:*
- *zaměření (priority):*
- *účast ve sdružení:*
 - formální 1 2 3 4 5 faktická
 - finančně výhodná 1 2 3 4 5 finančně nevýhodná
 - perspektivní 1 2 3 4 5 neperspektivní
 - aktivní 1 2 3 4 5 pasivní
 - celkově výhodná 1 2 3 4 5 celkově nevýhodná
- *hodnocení spolupráce:*

Spolupráce – ostatní:

- *spolupráce s jinou obcí/městem:*
 - název:
 - oficiální x neoficiální spolupráce
 - činnost:
 - jak často:
- *spolupráce s jiným subjektem (podnikatel, NNO atd.):*

- jaký subjekt:
- oficiální x neoficiální spolupráce
- činnost:
- jak často:
- *administrativní (krajská) hranice jako bariéra* při spolupráci: ano x ne
 - spolupráce se subjekty za hranicí kraje:
 - jaké subjekty:
 - na čem:
 - další poznámky:
- *názor na výrok* – platnost pro příslušnou obec (1 – souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3 – spíše nesouhlasím, 4 – nesouhlasím)
 - S rostoucím počtem spolupracujících subjektů roste „formálnost“ spolupráce.
 - S rostoucím počtem spolupracujících subjektů klesá intenzita spolupráce.
- *význam vybraných institucí a osob* (1 – důležitý, 2 – spíše důležitý, 3 – spíše nedůležitý, 4 – nedůležitý):
 - místní spolky:
 - neorganizovaná skupina obyvatel:
 - jednotliví obyvatelé:
 - nerezidenti (chataři, chalupáři):
 - ekonomické subjekty v oblasti:
 - neziskové organizace v oblasti:
 - školy:
 - církve:
 - představitelé DSO atd., kterého je obec členem:
 - starostové a představitelé okolních obcí:
 - představitelé samosprávy a úřadu ORP:
 - představitelé samosprávy a úřadu kraje:
 - úředníci ministerstev:
 - představitelé politických stran, poslanci, senátoři:
 - jiné:
- Ostatní:**
 - *přijetí zanikající obce* (zachování vlastního ob. úřadu): ano x ne
 - *připojení k jiné obci* (zánik vlastního ob. úřadu): ano x ne

Příloha 2: Vybrané výsledky terénního šetření

Příloha 2.1: Základní údaje o respondentech

	Obec	st	mst	pohlaví	uv/neuv/důch	f.období	rodák
1	Boseň	1		ž	U	5	-
2	Dobšín	1		m	D	1	N
3	Dolní Bousov	1		m	U	-	A
4	Hrubá Skála	1		m	U	1	A
5	Kacanovy	1		m	N	4	A
6	Karlovice	1		ž	U	5	A
7	Kněžmost		1	ž	U	1	N
8	Ktová	1		ž	U	3	N
9	Libuň	1		ž	U	2	A
10	Mladějov		1	m	D	-	-
11	Modřišice	1		ž	N	4	A
12	Olešnice	1		m	N	-	A
13	Příšovice	1		m	U	-	N
14	Rovensko p. Tr.	1		m	U	2	A
15	Sobotka		1	m	U	3	A
16	Troskovice	1		m	N	1	A
17	Újezd pod Tr.	1		ž	U	1	A
18	Všeň	1		m	U	5	A
19	Vyskeř	1		ž	N	1	N
20	Žďár	1		m	U	1	A
	Celkem	17	3	-	-	-	13
	Podíl ze zjištěných (%)	85	15	-	-	-	72

Zdroj: Vlastní šetření.

Vysvětlivky – st: starosta, mst: místostarosta, m: muž, ž: žena, U: ve funkci uvolněný, N: ve funkci neuvolněný, D: ve funkci jako důchodce, A: rodák z obce či okolí, N: není rodák z obce či okolí, „-“: nezjištěno.

Příloha 2.2: Občanská vybavenost sledovaných obcí (1. část)

	Obec	PO	MŠ	ZŠ 1st	ZŠ celá	knihovna	pošta	pr. lékař zdr. stř.	zajíždí lékař	lékárna
1	Boseň	434	1							
2	Dobšín	210				1				
3	Dolní Bousov	2 566	1		1	1	1	1		1
4	Hrubá Skála	571	1	1		1				
5	Kacanovy	179								
6	Karlovice	738				1	1		1	
7	Kněžmost	1 774	1		1	1	1	1		1
8	Ktová	185								
9	Libuň	821		1			1		1	
10	Mladějov	467	1			1	1			
11	Modřišice	390								
12	Olešnice	177	1							
13	Příšovice	1 316	1	1		1	1	1		
14	Rovensko p. Tr.	1 231	1		1	1	1	1		1
15	Sobotka	2 487	1		1	1	1	1		1
16	Troskovice	107							1	
17	Újezd p. Tr.	327								
18	Všeň	543	1	1			1			
19	Vyskeř	372					1			
20	Žďár	1 249	1	1		1	1	1		
	Celkem		11	5	4	10	11	6	3	4

Zdroj: Veřejná databáze ČSU, vlastní šetření.

Vysvětlivka – PO: počet obyvatel.

Příloha 2.2: Občanská vybavenost sledovaných obcí (2. část)

	Obec	PO	potr.	rest.	sport. hala	spol. sál	sokolovna	venk. hřiště	dět. hřiště
1	Boseň	434	1	1				1	
2	Dobšín	210		1		1			1
3	Dolní Bousov	2 566	1	1	1	1		1	1
4	Hrubá Skála	571	1	1				1	1
5	Kacanovy	179		1		1			1
6	Karlovice	738	1	1				1	1
7	Kněžmost	1 774	1	1	1	1		1	1
8	Ktová	185	1						
9	Libuň	821	1	1			1		1
10	Mladějov	467	1	1		1		1	1
11	Modřišice	390						1	1
12	Olešnice	177	1	1		1			
13	Příšovice	1 316	1	1	1		1	1	1
14	Rovensko p. Tr.	1 231	1	1	1	1		1	1
15	Sobotka	2 487	1	1		1		1	1
16	Troskovice	107	1	1		1		1	1
17	Újezd p. Tr.	327	1						1
18	Všeň	543	1	1		1	1		1
19	Vyskeř	372	1	1	1	1		1	1
20	Žďár	1 249	1					1	1
	Celkem		17	16	5	11	3	13	17

Zdroj: Veřejná databáze ČSU, vlastní šetření.

Vysvětlivka – PO: počet obyvatel.

Příloha 2.3: Pozice sledovaných obcí

	Obec	PO	cent x okr	boh x chudá	výjim x nevýjim	mod x trad	měn x strnulá	udrž x neudrž
1	Boseň	434	3	3	2	3	2	2
2	Dobšín	210	5	3	5	5	1	1
3	Dolní Bousov	2 566	1	3	2	3	2	1
4	Hrubá Skála	571	2	3	2	4	2	2
5	Kacanovy	179	4	3	3	3	2	2
6	Karlovice	738	2	2	1	2	1	1
7	Kněžmost	1 774	1	3	3	1	2	1
8	Ktová	185	5	4	4	3	2	1
9	Libuň	821	2	3	2	3	1	1
10	Mladějov	467	3	3	2	3	1	1
11	Modřišice	390	4	3	3	5	2	1
12	Olešnice	177	5	5	3	4	3	1
13	Příšovice	1 316	1	3	3	3	1	1
14	Rovensko p. Tr.	1 231	1	5	2	4	3	1
15	Sobotka	2 487	2	3	1	3	1	1
16	Troskovice	107	4	3	1	4	3	1
17	Újezd p. Tr.	327	4	3	3	5	2	1
18	Všeň	543	4	5	3	3	2	2
19	Vyskeř	372	4	3	2	4	2	1
20	Ždár	1 249	3	2	4	3	2	1
	Průměr		3,0	3,3	2,6	3,4	1,9	1,2
	Průměr (do 500 ob.)		4,1	3,3	2,8	3,9	2,0	1,2
	Průměr (501 - 1 000 ob.)		2,5	3,3	2,0	3,0	1,5	1,5
	Průměr (nad 1 000 ob.)		1,5	3,2	2,5	2,8	1,8	1,0

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ, vlastní šetření.

Vysvětlivky – PO: počet obyvatel.

Na 5-bodové škále starostové volili mezi následujícími dvojicemi:

- centrální 1 2 3 4 5 okrajová,
- bohatá 1 2 3 4 5 chudá,
- výjimečná 1 2 3 4 5 ničím výjimečná,
- moderní 1 2 3 4 5 tradiční,
- měnící se 1 2 3 4 5 strnulá,
- udržovaná 1 2 3 4 5 zanedbaná.

Příloha 2.4: Priority a problémy sledovaných obcí (1. část)

	Obec	PO	Priority			Problémy				
			zvyš. PO	rozvoj bydlení	tech. infra	míst. kom.	veř. dopr.	obč. vybav.	bydlení	zem. podnik
1	Boseň	434	2	1	2	4	3	4	3	3
2	Dobšín	210	1	1	3	3	4	4	4	4
3	Dolní Bousov	2 566	1	1	3	4	3	4	4	3
4	Hrubá Skála	571	1	2	1	2	3	4	2	4
5	Kacanovy	179	1	1	3	3	3	4	1	4
6	Karlovice	738	3	2	3	4	4	3	2	4
7	Kněžmost	1 774	1	1	3	2	4	4	2	4
8	Ktová	185	1	1	1	3	4	4	2	3
9	Libuň	821	1	1	1	1	2	4	1	4
10	Mladějov	467	1	1	1	3	2	4	1	4
11	Modřišice	390	3	3	3	3	2	4	4	2
12	Olešnice	177	1	1	3	2	4	4	2	4
13	Příšovice	1 316	1	1	1	2	3	4	1	4
14	Rovensko p. Tr.	1 231	3	3	1	2	4	4	1	4
15	Sobotka	2 487	1	1	1	1	3	4	2	4
16	Troskovice	107	1	1	3	2	2	4	1	2
17	Újezd p. Tr.	327	2	2	1	4	4	4	2	1
18	Všeň	543	1	1	1	3	3	4	2	2
19	Vyskeř	372	3	3	1	2	2	4	4	4
20	Žďár	1 249	1	1	1	1	2	2	2	1
	Průměr		1,5	1,5	1,9	2,6	3,1	3,9	2,2	3,3
	Průměr (do 500 ob.)		1,6	1,5	2,1	2,9	3,0	4,0	2,4	3,1
	Průměr (501 - 1 000 ob.)		1,5	1,5	1,5	2,5	3,0	3,8	1,8	3,5
	Průměr (nad 1 000 ob.)		1,3	1,3	1,7	2,0	3,2	3,7	2,0	3,3

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ, vlastní šetření.

Hodnotící škála priorit: 1 – významná, 2 – méně významná, 3 – není prioritou obce.

Hodnotící škála problémů: 1 – významný, 2 – spíše významný, 3 – spíše nevýznamný, 4 – nevýznamný.

Příloha 2.4: Priority a problémy sledovaných obcí (2. část)

	Obec	Problémy									
		PO	nezam	krimi	akt. obyv.	pers. OU	mater. OU	fin.	vodo	kanal	odpady
1	Boseň	434	4	4	3	4	4	1	4	3	4
2	Dobšín	210	4	4	3	4	4	1	4	4	4
3	Dolní Bousov	2 566	3	3	3	4	4	1	4	2	4
4	Hrubá Skála	571	1	4	2	3	4	2	4	2	4
5	Kacanovy	179	4	4	3	4	4	1	4	4	4
6	Karlovice	738	2	2	4	4	4	2	4	4	4
7	Kněžmost	1 774	3	4	2	4	4	2	4	4	4
8	Ktová	185	3	2	2	3	4	1	4	4	4
9	Libuň	821	3	4	4	1	4	1	4	2	4
10	Mladějov	467	3	3	2	3	4	1	4	3	4
11	Modřišice	390	4	4	4	4	4	1	4	4	4
12	Olešnice	177	4	4	2	2	3	1	4	2	4
13	Příšovice	1 316	2	3	1	2	4	1	4	4	4
14	Rovensko p. Tr.	1 231	2	2	4	4	4	2	2	2	4
15	Sobotka	2 487	3	2	1	4	4	1	2	3	2
16	Troskovice	107	2	2	2	2	4	2	4	4	3
17	Újezd p. Tr.	327	3	3	3	4	4	1	4	2	3
18	Všeň	543	4	3	2	3	4	1	2	3	3
19	Vyskeř	372	2	4	3	4	4	1	4	2	4
20	Ždár	1 249	2	2	2	3	4	1	4	4	3
	Průměr		2,9	3,2	2,6	3,3	4,0	1,3	3,7	3,1	3,7
	Průměr (do 500 ob.)		3,3	3,4	2,7	3,4	3,9	1,1	4,0	3,2	3,8
	Průměr (501 - 1 000 ob.)		2,5	3,3	3,0	2,8	4,0	1,5	3,5	2,8	3,8
	Průměr (nad 1 000 ob.)		2,5	2,7	2,2	3,5	4,0	1,3	3,3	3,2	3,5

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ, vlastní šetření.

Hodnotící škála priorit: 1 – významná, 2 – méně významná, 3 – není priorita obce.

Hodnotící škála problémů: 1 – významný, 2 – spíše významný, 3 – spíše nevýznamný, 4 – nevýznamný.

Příloha 2.5: Hodnocení účasti sledovaných obcí v dobrovolných svazcích obcí

	Obec	PO	form. x fakt.	fin. výh. x nevýh.	persp. x nepersp.	akt. x pas.	celk. výh. x celk. nevýh.
1	Boseň	434	5	3	5	1	3
2	Dobšín	210	1	3	5	5	3
3	Dolní Bousov	2 566	5	3	5	1	3
4	Hrubá Skála	571	5	1	1	1	1
5	Kacanovy	179	5	1	1	2	1
6	Karlovice	738	5	2	1	1	1
7	Kněžmost	1 774	5	1	2	1	1
8	Ktová	185	5	1	1	1	1
9	Libuň	821	5	3	1	1	1
10	Mladějov	467	5	1	2	2	1
11	Modřišice	390	x	x	x	x	x
12	Olešnice	177	5	1	1	2	1
13	Příšovice	1 316	5	1	1	1	1
14	Rovensko p. Tr.	1 231	5	1	1	2	1
15	Sobotka	2 487	5	1	1	1	1
16	Troskovice	107	5	1	1	1	1
17	Újezd p. Tr.	327	3	3	3	5	2
18	Všeň	543	x	x	x	x	x
19	Vyskeř	372	5	1	1	1	1
20	Ždár	1 249	3	3	4	4	3
	Průměr		4,6	1,7	2,1	1,8	1,5

Zdroj: Veřejná databáze ČSU, vlastní šetření.

Vysvětlivky – PO: počet obyvatel.

Na 5-bodové škále starostové volili mezi následujícími dvojicemi:

- formální 1 2 3 4 5 faktická,
- finančně výhodná 1 2 3 4 5 finančně nevýhodná,
- perspektivní 1 2 3 4 5 neperspektivní,
- aktivní 1 2 3 4 5 pasivní,
- celkově výhodná 1 2 3 4 5 celkově nevýhodná.

Příloha 3: Vyjíždka do zaměstnání a do škol ve sledovaných obcích k 1. 3. 2001

		Vyjíždka do zaměstnání				
	Obec	PO	vyj do zam	pod ze zam	hlavní směr	pod z vyj do zam
1	Boseň	434	152	83	Kněžmost	30
2	Dobšín	210	90	88	Mladá Boleslav	34
3	Dolní Bousov	2 566	675	61	Mladá Boleslav	61
4	Hrubá Skála	571	172	69	Turnov	56
5	Kacanovy	179	66	87	Turnov	73
6	Karlovice	738	220	67	Turnov	70
7	Kněžmost	1 774	442	58	Mladá Boleslav	57
8	Ktová	185	71	79	Turnov	44
9	Libuň	821	253	66	Jičín	34
10	Mladějov	467	171	70	Mladá Boleslav	23
11	Modřišice	390	138	79	Turnov	67
12	Olešnice	177	61	80	Turnov	56
13	Příšovice	1 316	414	59	Turnov	53
14	Rovensko p. Tr.	1 231	340	57	Turnov	46
15	Sobotka	2 487	611	56	Mladá Boleslav	44
16	Troskovice	107	53	87	Turnov	36
17	Újezd p. Tr.	327	83	72	Jičín	30
18	Všeň	543	211	78	Turnov	58
19	Vyskeř	372	115	62	Turnov	70
20	Ždár	1 249	455	77	Turnov	27
		Vyjíždka do základních škol				
	Obec	PO	vyj do ZŠ	pod ze 6 - 14	hlavní směr	pod z vyj do ZŠ
1	Boseň	434	43	93	Mnichovo Hradiště	56
2	Dobšín	210	23	96	MB, Mn Hr	9
3	Dolní Bousov	2 566	52	19	MB, Mn Hr	67
4	Hrubá Skála	571	26	53	Turnov	88
5	Kacanovy	179	9	100	Turnov	100
6	Karlovice	738	55	80	Turnov	60
7	Kněžmost	1 774	33	20	Mnichovo Hradiště	42
8	Ktová	185	7	88	Turnov	29
9	Libuň	821	37	44	Jičín	70
10	Mladějov	467	48	77	Sobotka	85
11	Modřišice	390	34	89	Turnov	71
12	Olešnice	177	12	71	Turnov	50
13	Příšovice	1 316	78	45	Turnov	94
14	Rovensko p. Tr.	1 231	13	9	Turnov	69
15	Sobotka	2 487	17	7	Mladá Boleslav	47
16	Troskovice	107	5	100	-	-
17	Újezd pod Tr.	327	32	94	Jičín	44
18	Všeň	543	34	56	Turnov	97
19	Vyskeř	372	38	83	Turnov	61
20	Ždár	1 249	58	51	Mnichovo Hradiště	66

Zdroj: ČSÚ 2003 a, b, c, d, vlastní výpočet.

Vysvětlivky – PO: počet obyvatel, vyj do zam: počet vyjíždějících do zaměstnání, pod ze zam: podíl vyjíždějících do zaměstnání na celkovém počtu pracujících (%), pod z vyj do zam: podíl vyjíždějících do hlavního směru na celkovém počtu vyjíždějících do zaměstnání (%), vyj do ZŠ: počet vyjíždějících do škol ve věku 6 – 14 let, pod ze 6 – 14: podíl vyjíždějících do škol ve věku 6 – 14 let na celkovém počtu obyvatel ve věku 6 – 14 let (%), pod z vyj do ZŠ: podíl vyjíždějících do hlavního směru na celkovém počtu vyjíždějících do škol ve věku 6 – 14 let (%).

Příloha 4: *Míra registrované nezaměstnanosti ve sledovaných obcích k 31.12.2009*

	Obec	PO	nezam
1	Boseň	434	4,7
2	Dobšín	210	9,4
3	Dolní Bousov	2 566	5,8
4	Hrubá Skála	571	9,4
5	Kacanovy	179	3,6
6	Karlovice	738	6,1
7	Kněžmost	1 774	4,7
8	Ktová	185	5,3
9	Libuň	821	12,4
10	Mladějov	467	8,7
11	Modříšice	390	7,0
12	Olešnice	177	5,1
13	Příšovice	1 316	9,2
14	Rovensko p. Troskami	1 231	12,6
15	Sobotka	2 487	6,3
16	Troskovice	107	12,9
17	Újezd pod Troskami	327	10,2
18	Všeň	543	9,3
19	Vyskeř	372	10,2
20	Žďár	1 249	6,7
	Kraj		
	Královéhradecký	-	7,7
	Liberecký	-	8,0
	Středočeský	-	5,1

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ.

Vysvětlivky – PO: počet obyvatel, nezam: míra registrované nezaměstnanosti v procentech

Příloha 5: Seznam obcí, na jejichž území zasahuje CHKO Český ráj

<u>Název obce</u>	<u>Název obce</u>
1 Boseň	25 Loučky
2 Brada-Rybníček	26 Malá Skála
3 Branžež	27 Mírová pod Kozákovem
4 Březina	28 Mladějov
5 Dílce	29 Mnichovo Hradiště
6 Dobšín	30 Modřišice
7 Dolní Bousov	31 Ohařice
8 Dolní Lochov	32 Olešnice
9 Frýdštejn	33 Osek
10 Holín	34 Podůlší
11 Hrubá Skála	35 Radostná pod Kozákovem
12 Chuchelna	36 Rakousy
13 Jenišovice	37 Samšina
14 Jinolice	38 Sobotka
15 Kacanovy	39 Troskovice
16 Karlovice	40 Turnov
17 Klokočí	41 Újezd pod Troskami
18 Kněžmost	42 Všeň
19 Kněžnice	43 Vyskeř
20 Koberovy	44 Záhoří
21 Ktová	45 Zámostí-Blata
22 Libošovice	46 Žďár
23 Libuň	47 Železný Brod
24 Líšný	

Zdroj: Správa CHKO Český ráj, telefonicky vyžádáno 15. 7. 2010.